

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1109

Επιτομή (Κριτική)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ. ΓΚΥΡΟΠΟΥΛΛΟΥ Δ. Φ.
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ 5 69 ΠΔΒ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Κατά το τελευταίον πρόγραμμα του Υπουργείου της Παιδείας.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

45

ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ

BIBLIΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΔΟΡΗΘΕΑΤΟ

Μιχ. Ι. Σαλιβερος

αδξ. ἀριθ. είσογ. 734 τοῦ 1925

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
1923

009
ΕΛΣ
ΣΤΕΑ
1109

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ιδίόχειρον ὑπογρα-
φήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Handwritten signature

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Ιον

Τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος

1. Ἐκτασις τοῦ Ῥω· Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τοὺς παλαιούς χρό-
μαϊκοῦ κρείτους. νους κατοικοῦσαν διάφοροι λαοί, οἱ ὅποιοι
οἱ ἦσαν συγγενεῖς μετὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λαοὺς
αὐτοὺς κατοικοῦσε εἰς μίαν χώραν, ἣ ὅποια ἔκειτο εἰς τὴν μέ-
σῃ Ἰταλίᾳ καὶ ὠνομάζετο Λάτιον. Τὸ Λάτιον ἦτο γῶρα
πεδινή· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Λατίου ἦσαν διασκορπισμένοι εἰς
ὅλην τὴν χώραν καὶ ἀποτελοῦσαν διάφορους συνοικισμοὺς.
Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς αὐτοὺς ἦτο καὶ ἡ Ῥώμη. Ἡ
μικρὰ αὐτὴ πόλις ἦτο κτισμένη εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς λόφους, ποῦ
ὄπῃ ἦσαν κοντὰ εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ εἰς μικρὰν ἀπό-
στασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ ἡ θέσις τῆς πόλεως ἦτο
κατάλληλη διὰ νὰ ἐξάγουν οἱ κάτοικοι τοῦ Λατίου τὰ προϊ-
όντα των καὶ ἦτο ὡστὴν προπύργιον τοῦ Λατίου ἐναντίον ἐνὸς
γειτονικοῦ καὶ ἰσχυροῦ λαοῦ, τῶν Τυρρηνῶν, δι' αὐτὸ πολὺ
γρήγορα ἡ Ῥώμη προώδευσε καὶ κατάρθωσε εὐκολὰ νὰ λάβῃ

ὕπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς καὶ τοὺς ἄλλους συνοικισμοὺς τοῦ Λατίου. Ὄταν δὲ ἡ Ῥώμη ἐπέκτησε ἀρκετὴν δύναμιν, ἄρχισε διαφόρους πολέμους ἐναντίον ἄλλων χωρῶν τῆς Ἰταλίας· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὑπέταξε τὴν μέσῃν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ τὴν κάτω Ἰταλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τόσον πολλοὶ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπῆρχαν, ὥστε ἡ χώρα ὠνομάζετο *Μεγάλῃ Ἑλλάς*. Ἡ Ῥώμη ἀφοῦ κατέκτησε ὅλην τὴν Ἰταλίαν δὲν ἠθέλησε νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἔκαμει καὶ ἄλλους πολέμους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν· καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπέταξε τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον, τὴν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν σημερινὴν Γαλλίαν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν κύριοι ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου—ἀληθινοὶ κοσμοκράτορες.

2. *Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ* Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἀνοικισμοῦ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων. θρωποὶ φιλοπάτριδες, γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ εἶχαν νόμους καλοὺς, ἀλλ' εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει εἶχαν μείνει πολὺ ὀπίσω. Ἐξοῦσαν ἓνα βίον ἀπλοῦν καὶ αὐστηρὸν καὶ δὲν εἶχαν κἀμμίαν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ὄταν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὴν Ἀνατολήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξελληνίσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοί του, εἶδαν τὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἡ ἀνάπτυξις δὲ καὶ ἡ πρόοδος ἐκείνη τοὺς ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ τοὺς προσεῖλκυσε τόσον, ὥστε ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ ἀλλάσσουν βίον καὶ νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας. Πολλοὶ Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ οἱ διάσημοι διοικηταὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἤρπαζαν ἀπὸ αὐτὰς ἀγάλματα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα μετέφεραν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐστόλισαν μὲ αὐτὰ τὰς οἰκίας των ἢ τὰ δημόσια κτίριά των. Ἄλλοι ἐπροσκαλοῦσαν εἰς τὴν Ῥώμην Ἕλληνας διδασκάλους διὰ τὰ παιδιὰ των· ἄλλοι ἐστεύλαν τὰ παιδιὰ των εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν

Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις διὰ τὰ μορφώνονται καλύτερα. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες καλλιτέχναι, λόγιοι, φιλόσοφοι, ῥήτορες, ἤρχοντο εἰς τὴν Ῥώμην, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, διὰ τὰ εὖρουν τύχην. Καὶ ἐκεῖ ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοῦ ἀνελάμβαναν τὰ κτιζοῦν ὥρατα οἰκοδομήματα, ἄλλοι μετέφραζον Ἑλληνικὰ δράματα, τὰ ὁποῖα παριστάνοντο εἰς τὸ θέατρον καὶ ἄλλοι ἴδρουν διαφόρους σχολὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδασκαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ Ἑλληνικαὶ τέχναι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, αἱ Ἑλληνικαὶ συνήθειαι τῆς ζωῆς καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ τρόποι εἶχαν εἰσαχθῆ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Ῥωμαίων, τοὺς ὁποίους ἄρχισε νὰ μιμῆται καὶ ὁ λαός. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὄπλα, ἡ Ἑλλὰς ὑπέταξε τοὺς Ῥωμαίους μὲ τὸ πνεῦμά της καὶ τὸν πολιτισμὸν της....

2ον

Ὁ Χριστιανισμός.

1. Γένεσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι εἶχαν καταρρίψει ὡς μὴ ἀληθινήν· ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ ἄλλην καλύτεραν. Δι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπίστευαν πλέον εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ἄλλων καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ὅταν ἤλθαν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας, εἶδαν ὅτι οἱ Ἑλληνικοὶ θεοὶ ἦσαν οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς ἰδικούς τῶν καὶ παρέλαβον αὐτοὺς. Μαζὶ μὲ τοὺς θεοὺς ὅμως παρέλαβον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπιστίαν, τὴν ὁποῖαν μετέδωκαν εἰς ὅλον τὸ κράτος τῶν. Ὁ κόσμος ὅλος εὕρισκετο τότε εἰς κοινωνικὴν ἀθλιότητα καὶ ἠθικὴν παραλυσίαν· τὰ πάντα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ἐγλήματα, ἡ δὲ δουλεία ἐκυριαρχοῦσε. Ἡ κατάστασις ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐχειροτέρευε. Ἡ ἀνθρωπότης ἐφέρετο ἐκράτητος εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἐζητοῦσε δι' αὐτὸ ἓνα στήριγμα, κάποιαν

σωτηρίαν ἢ παρηγορίαν. Ἀκριβῶς τότε, ὅτε αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ὁ Αὐγουστος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Ἰησοῦς, ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔγινε 30 ἐτῶν ἄρχισε τὸ κήρυγμά του καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον τὴν θρησκείαν του, δηλαδὴ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἐστηρίζετο ἐπάνω εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, εἰς τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἐλευθερίαν· ἐδίδασκε ὅτι μετὰ θάνατον ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὅποιαν ὅσοι κάμνουν τὸ καλὸν ἐδῶ θά ἀνταμειφθοῦν, ὅσοι δὲ τὸ κακὸν θά τιμωρηθοῦν. Τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπως οἱ μαθηταὶ του καὶ ἄλλοι· ἀλλ' οἱ περισσότεροι, ὅχι μόνον δὲν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ Συμβούλιόν των, τὸ ὅποιον ἦτο τὸ ἀνώτερον θρησκευτικὸν των δικαστήριον, τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον καὶ τὸν ἐσταύρωσαν πλησίον εἰς ἓνα λόφον τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν Γολγοθᾶν. Τὴν τρίτην ὁμῶς ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν καὶ ἐφανερώθη εἰς τοὺς μαθητάς του, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε νὰ κυρύξουν καὶ διαδώσουν παντοῦ τὴν θρησκείαν του. Διὰ τοῦτο οὕτοι ὠνομάσθησαν ἀπόστολοι.

2. Διᾶδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ νέα θρησκεία ἐπειδὴ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς ἠθικὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τοὺς εὐγενεστέρους πόθους τῆς ἀνθρωπότητος, εὗρε μεγάλην διάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι· πρῶτον, διότι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐξευτελίσει τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν καὶ εἶχαν τὰς ἰδέας περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς θείας προνοίας κλπ. ἦσαν παρασκευασμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ψευδῆ θρησκείαν των καὶ νὰ παραλάβουν τὴν νέαν, τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ· δεύτερον, διότι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν κατακτήσει ὅλον τὸν κόσμον καὶ δὲν ὑπῆρχαν σύνορα, πού νὰ χωρίζουν τοὺς

λαούς· τρίτον, διότι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τότε καὶ αὐτῇ, μὲ τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων καὶ τῶν νοημάτων της, ὑπῆρξε τὸ τελειότερον μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας,

3. Αἱ πρῶται ἐκκλησίαι. Τὴν νέαν θρησκείαν διέδωκαν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυτταν ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ὁ Μεσσίας, διὰ τὸν ὁποῖον εἶχαν ὁμιλήσει οἱ προφῆται· ὅτι ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔπαθε καὶ ἐσταυρώθη, διὰ νὰ σώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Τότε πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμὸς ἰδρῦθησαν αἱ πρῶται χριστιανικαὶ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ἔλαβαν τὰς δόσεις ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας. Ὅλοι δηλαδὴ ὅσοι ἀπετέλουν τὴν χριστιανικὴν κοινότητα ἔμαζεύοντο εἰς μίαν ὠρισμένην οἰκίαν καὶ ἐκεῖ προσήχοντο καὶ ἐψάλλαν ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Κατόπιν ἐκάθητο εἰς μίαν κοινὴν τράπεζαν καὶ ἔτρωγαν ὅλοι μαζὶ τὸ ἴδιον φαγητόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν ἀγάπην. Ἡ συνάθροισις αὐτῇ ὠνομάζετο ἐκκλησία. Ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐλέγετο ἡ συνάθροισις τῶν πολιτῶν· ἀλλὰ κυρίως ἐκκλησία ἐλέγετο ὅλη ἡ χριστιανικὴ κοινότης καθὲ πόλεως. Ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐγίνε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· ὅταν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἀρχισαν νὰ καταδιώκουν τὴν νέαν θρησκείαν, οἱ μὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Φοινίκην καὶ ἐκήρυξαν τὴν νέαν θρησκείαν. Τότε ἵδρυσαν ἐκεῖ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις Δαμασκόν, Βέροιαν (τὸ σημερινὸν Χαλέπιον), Ἀντιόχειαν καὶ ἄλλας χριστιανικὰς ἐκκλησίας· εἰς δὲ τὴν Ἀντιόχειαν ὠνομάσθησαν πρῶτην φοράν οἱ ὁπαδοὶ τῆς νέας θρησκείας Χριστιανοί. Οἱ Χριστιανοὶ ἐθεωροῦντο ἀναμειταξὺ τῶν ἀδελφοί, ἐβοηθοῦσε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἐπρόσφεραν δῶρα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Καθὲ Χριστιανικὴ κοινότης ἐξέλεγε τοὺς πρεσβυτέρους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὸ συμβούλιον τῆς κοινότητος καὶ ἐτελοῦσαν τὰς ἱεροτελεσίας·

αὐτοὶ εἶχαν καὶ βοηθοὺς εἰς τὰ ἔργα των τοὺς λεγομένους διακόνους. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους ἐξελέγετο ὡς πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς κοινότητος καὶ ὠνομάζετο ἐπίσκοπος. Ἡ ἐκκλησία κάθε πόλεως ἦτο ἀνεξάρτητος· ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι εἶχαν σχέσεις ἀναμεταξύ των καὶ ἦσαν ἐνωμένα εἰς μίαν πίστιν — τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ.

Βον

Ἡ διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

1. Ἀπόστολος Παῦλος. Οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυτταν κατ' ἀρχὰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλ' ἀφ' οὗτου ὁ Παῦλος κατετάχθη μετὰ τῶν ἀποστόλων καὶ ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ὑπάρχει διάκρισις μετὰ τῶν Ἰουδαίου καὶ Ἑλλήνου, οὔτε μετὰ τῶν δούλου καὶ ἐλευθέρου, οὔτε μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, διότι ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τότε ὁ Χριστιανισμὸς ἄρχισε νὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη. Δι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ὠνομάσθη ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν. Ὁ Παῦλος κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο Σαῦλος καὶ κατεδίωκε φοβερὰ τοὺς Χριστιανούς· ἀλλ' ἐνῶ ἐπήγαιεν εἰς τὴν Δαμασκὸν διὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς, καθ' ὁδὸν τὸν ἐτριγύρισε μία δυνατὴ λάμψις φωτὸς ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἣ ὅποια τὸν ἐθάμβωσε. Γαυτοχρόνως ἀκούσθηκε καὶ μία φωνή, ἣ ὅποια τοῦ ἔλεγε: «Σαούλ, Σαούλ, διατί με καταδιώκεις; ἀδίκως κοπιᾶζεις· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός». Ἀπὸ τότε ὁ Σαῦλος ἐγένετο ὁ θερμότερος κήρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὠνομάσθη Παῦλος, τρέχων δὲ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, διέδιδε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἵδρυε χριστιανικὰς ἐκκλησίας. Ὁ Παῦλος ἔκαμε τέσσαρας μακρὰς ὁδοπορίας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπέρασε τὴν Συρίαν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐπειτα ἦλθε εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς δια-

φόρους πόλεις αὐτῆς· ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν δὲ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκήρυξεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον εἰς τοὺς ἐκεῖ συναθροισθέντας Ἀθηναίους τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Κατόπιν ἐπῆγε εἰς τὴν Κόρινθον, ἡ ὁποία ἦτο τότε σπουδαία πόλις καὶ ἔμεινε 18 μῆνας· ἐκεῖ ἔκαμε πολλοὺς Χριστιανούς καὶ ἵδρυσε σπουδαίαν ἐκκλησίαν. Καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Παῦλος ἐπῆγε πολλὰς φορές καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμόν· ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος κατεδιώχθη ἐκεῖ καὶ ἐθανατώθη.

2. *Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν.* Αἱ Χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι κατ' ἀρχὰς εἶχαν ὀλίγα μέλη, δι' αὐτὸ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν τὰς ἐπρόσεχαν· ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν κατεδίωκαν τὰς θρησκείας τῶν λαῶν, ποὺ ἀνῆκαν εἰς τὸ κράτος των. Αὐτὸ ἔκαμαν κατ' ἀρχὰς, καὶ διὰ τὸν Χριστιανισμόν, τὸν ὁποῖον ἐθεωροῦσαν ὡς μίαν αἵρεσιν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἀργότερα ὅταν αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἀρχισαν νὰ ἔχουν πολλὰ μέλη, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἐζοῦσαν βίον διαφορετικὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολῖτας καὶ ἐμαρτύροιοτο εἰς ἰδιαιτέρα ἢ ἀπόκρυφα μέρη διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν των, τότε ἐκίνησαν τὴν ὑπόψιν τῶν Ῥωμαίων· ἐνόμιζαν ὅτι εἰς τὰς συναθροίσεις ἐκείνας ἔκαμναν συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ κράτους. Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ Χριστιανοὶ δὲν παραδέχοντο νὰ λατρεύουν τοὺς αὐτοκράτορας ὡς θεοὺς, ὅπως ἔκαμναν οἱ ἄλλοι πολῖται, διότι ὁ Χριστιανισμὸς ἀπηγόρευε κάθε ἀνθρωπολατρείαν. Δι' αὐτὸ οἱ αὐτοκράτορες ἀρχισαν νὰ καταδιώκουν τοὺς Χριστιανούς. Δέκα διωγμοὶ ἐγιναν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀγριώτερος ἦτο ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐγινεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Τότε χιλιάδες Χριστιανοὶ ἐβασανίσθησαν ἢ ἐκάησαν ζωντανοὶ ἢ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ ἀγρία θηρία. Κατὰ τὸν διωγμὸν αὐτὸν ἐμαρτύρησεν, ἐκτὸς τοῦ Παύλου, καὶ ἀπόστολος Πέτρος. Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ ὑπέφεραν τὰ μαρτύρια αὐτὰ μὲ θάρρος καὶ ὑπομονὴν ὑπεράνθρωπον, ἡ ὁποία ἐκινουσε τὸν θαυμασμόν τοῦ

κόσμου και αὐτῶν ἀκόμη τῶν βασιανισθέντων. Δι' αὐτὰ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς τόσο πολὺ ἐθαύμαζαν τὴν αὐτοθυσίαν αὐτῶν, ὥστε ἐκήρυτταν τοὺς ἑαυτοῦς των Χριστιανοὺς και ἀπέθνησκαν μαζί με αὐτοὺς ὡς μάρτυρες. Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν και στερέωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη εἰς ὄλον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος· παντοῦ ἰδρύθησαν χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μεταξύ των και ἀπετέλουν μίαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὸ κράτος. Τὴν δύναμιν αὐτὴν ἤθλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ και τοῦ Κράτους του ἕνας αὐτοκράτωρ· διὰ τοῦτο ἀπεράσισε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

4ον

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

1. Ὁ Κωνσταντῖνος Ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς διὰ νὰ αὐτοκράτωρ. διοικῆται τὸ κράτος καλύτερα και διὰ νὰ ὑπερασπίζεται εὐκολώτερα ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γύρω βαρβάρων, διήρσεσεν αὐτὸ εἰς τέσσαρα μέρη. Κάθε μέρος εἶχε και τὸν αὐτοκράτορά του. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας αὐτοῦς ἦτο και ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, ὁ ὁποῖος διοικοῦσε τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν), τὴν Ἰσπανίαν και τὴν Βρεττανίαν. Ὅταν δὲ αὐτὸς ἀπέθανε, ὁ στρατὸς του ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον. Ἄλλ' ἐκτός τοῦ Κωνσταντῖνου ὑπῆρχαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος και τρεῖς ἄλλοι αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ἀνα-

γνωρίσουν τὸν Κωνσταντῖνον· δι' αὐτὸ ἄρχισεν ἀναμεταξύ των ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε κατ' ἀρχὰς ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Ῥώμην· ἀλλ' ὅταν ἐβθασεν εἰς τὰς Ἄλπεις, αἱ ὁποῖαι χωρίζουν τὴν Γαλατίαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἔμαθεν ὅτι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ὁ στρατὸς τοῦ Μαξεντίου ἦτα πολὺ περισσότερος ἀπὸ τὸν ἰδικόν του. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁμῶς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, διότι ἐστηρίζετο εἰς τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του· τοὺς Χριστιανούς δὲ

ηγάπα ὁ Κωνσταντῖνος, διότι εἶχε μητέρα Χριστιανήν, τὴν εὐσεβῆ Ἑλένην. Λέγουν μάλιστα ὅτι τότε εἶδε μίαν ἡμέραν εἰς τὸν οὐρανὸν ἕνα σταυρὸν φωτεινόν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα». Διέταξε λοιπὸν νὰ κατασκευασθῇ ἡ πρώτη χριστιανικὴ σημαία, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μετὰ τὰ γράμματα Χ καὶ Ρ, τὰ ὁποῖα ἐρανέροναν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σημαία αὕτη ὠνομάσθη *λάβαρον* καὶ διήγειρε μεγάλον ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς Χριστιανούς σρατιώ-
 τας του. Ἐνῶ λοιπὸν τὸ λάβαρον ἐφέρετο ἐμπρὸς ὁ Κων-
 σταντῖνος ὁρμᾶ ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου καὶ τὸν κατανικᾷ ἐξω-
 ἀπὸ τὴν Ῥώμην· ὁ Μαξέντιος φεύγει πρὸς τὸν πόλιν, ἀλλ' ἐνῶ ἐπερνοῦσε τὸν Τίβεριν ποταμὸν, πίπτει εἰς αὐ-
 τὸν καὶ πνίγεται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰσέρχεται νικητὴς εἰς τὴν Ῥώμην.

2. *Ἐπίσημος ἀναγνώρισις* Ἀπὸ τὴν Ῥώμην ὁ Κωνσταν-
 τοῦ Χριστιανισμοῦ. τῖνος ἐπῆγε εἰς τὰ Μεδιολα-
 να, τὸ σημερινὸν Μιλᾶνον τῆς Ἰταλίας, ὅπου συνητήθη με-
 τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς Λικίνιον. Ἐκεῖ ἔλυσαν φιλι-
 κῶς ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ Κράτους καὶ ἔδωκεν ὁ Κωνσταντι-
 νος εἰς τὸν Λικίνιον τὴν ἀδελφὴν του Κωνσταντίαν σύζυγον.
 Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέδωκε τὴν ἐναντίον τοῦ Μαξεν-
 τίου νίκην του εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ἔπεισε τὸν Λικί-
 νιον καὶ ἐξέδωκεν τὸ περίφημον διάταγμα τῶν Μεδιολάνων,
 διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετρέπετο εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ ἐκτελοῦν
 ἐλευθέρως τὰ τῶν λατρείας των, ὅπως καὶ ἄλλοι ὑπήκοοι τοῦ
 κράτους. Ἀλλ' ἡ φιλία τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τὸν Λικίνιον
 δὲν διήρκεσε ἐπὶ πολὺ. Ὁ Λικίνιος ἄρχισε νὰ καταπιέξῃ τοὺς
 Χριστιανούς· τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον
 αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνίκησε. Τοιοῦτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε
 μόνος αὐτοκράτωρ ὀλοκλήρου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἀπὸ
 τότε δὲ ἐκηρύχθη φανερός πλέον προστάτης τῆς χριστιανικῆς
 θρησκείας· καὶ ἐπροστάτευσε κατὰ διαφόρους τρόπους τοὺς

Χριστιανούς. Ἐδωκε εἰς αὐτοὺς τὰ πολιτικά δικαιώματα, ποὺ τοὺς εἶχαν ἀφαιρέσει· ἠμποροῦσαν τώρα νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις· ἀνεγνώρισε τοὺς ἐπισκόπους τῶν Χριστιανῶν ὡς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους καὶ ἀπηγόρευσε εἰς τὰ δικαστήρια νὰ ἐργάζονται τὴν Κυριακὴν, δηλαδὴ ἀνεγνώρισε τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἦον.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Κωνσταντίνου.

1. *Θρησκευτικαὶ ἐριδες.* Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπεβλήθη καὶ ἐστερεώθη, ἀρχισαν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν συζητήσεις καὶ φιλονικίαι διὰ διάφορα ζητήματα τῆς νέας πίστεως. Ἀνεφάνησαν τότε αἱ διάφοροι αἵρέσεις, δηλαδὴ διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας αὐτὰς αἵρέσεις ἦτο ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Ὁ Ἀρειὸς ὁ ὁποῖος ἦτο ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐκήρυττε ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶνε ἴσος μὲ τὸν πατέρα Θεόν, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ κατώτερον αὐτοῦ! Ἡ αἵρεσις αὐτὴ ἐπροκάλεσε μακρὰς συζητήσεις καὶ μεγάλην ταραχὴν εἰς τὸ κράτος· διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ φέρῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τάξιν συνεκάλεσεν εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας σύνοδον τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, ἡ ὁποία νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα. Καὶ πραγματι συνήλθον 318 πατέρες τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἀπέτέλεσαν τὴν πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον. Ἡ σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ συνέταξε τὰ 7 πρῶτα ἀρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

2. *Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.* Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ῥώμην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβλεπε ὅτι ἡ πόλις αὐτὴ ἦτο ἔδρα τῆς εἰδωλολατρείας, ἐνόησεν ὅτι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρωτεύουσα κράτους, τὸ ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἤθελε

νά στηρίξη με τόν Χριστιανισμόν. Δι' αὐτό ἀπεφάσισε νά μεταφέρῃ ἀπό ἐκεῖ τήν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους καί νά τήν μεταφέρῃ εἰς μέρος, ἀπό τό ὅποιον θά ἤμποροῦσε καί συντομώτερα νά τό ὑπερασπίξῃ ἀπό τās συχνάς ἐπιδρομὰς τῶν δαρδάρων, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο ἀπό τόν Δούναβιν καί τόν Εὐφράτην ἵπταμόν. Καί ὡς τοιοῦτον μέρος ἐξέλεξε τήν θέσιν, ὅπου ἦτο τό ἀρχαῖον Βυζάντιον. Τό Βυζάντιον κατεῖχε μίαν ἀπό τās ὠραιότερας τοποθεσίας τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἐκτός τούτου ἦτο εἰς τό κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐξαπλωθῆ εἰς τήν Εὐρώπην καί τήν Ἀσίαν· ἦτο εἰς τό κυριώτερον μέρος τοῦ ὁδοῦ ποῦ φέρεῖ ἀπό τήν Εὐρώπην εἰς τήν Ἀσίαν· εἶχε λιμένα ἀσφαλέστατον, τόν Κεράτιον κόλπον, καί θέσιν ἀσφαλεστάτην πρὸς ὑπεράσπισιν ἀπὸ ξηρᾶς καί ἀπὸ θαλάσσης. Ἐκεῖ λοιπὸν ἵδρυσε τήν νέαν πρωτεύουσαν, τήν περιέβαλε μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη καί τήν ἐστόλισε μὲ πλατείας, ἀγοράς, ἰπποδρόμον, ἐκκλησίας καί μὲ πολλὰ ἀγάλματα καί ἄλλα καλλιτεχνήματα, τὰ ὅποια μετέφερεν ἀπὸ τήν Ἑλλάδα. Κατὰ τό ἔτος δὲ 330 μ. Χ. ἔκαμε μὲ μεγάλας ἐορτὰς τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πόλεως, τὴν ὅποιαν αὐτὸς μὲν ὠνόμασε Νέαν Ῥώμην, οἱ δὲ σύγχρονοι πρὸς τιμὴν τοῦ τὴν ὠνόμασαν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν χρόνον δέ, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Κωνσταντῖνος ἤρχετο εἰς Ἀνατολήν διὰ νά ἐκλέξῃ τήν νέαν πρωτεύουσαν, ἡ μήτηρ τοῦ Ἑλένη ἐπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καί ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐρεῦνας εὔρε τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ καί τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἐπάνω εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον διέταξε τότε ὁ Κωνσταντῖνος καί ἐκτίσθη ὁ λαμπρὸς ναὸς τῆς Ἀναστάσεως.

3. Ὁ θάνατος καί το ἔργον Ὀλίγα ἔτη κατόπιν ὁ τοῦ Κωνσταντῖνου. Κωνσταντῖνος ἠσθένησε καί ἐπειδὴ ἐνόησεν ὅτι θά ἀποθάνῃ, ἐζήτησε καί ἐβαπτίσθη, διότι ἕως τότε δὲν εἶχε βαπτισθῆ. Τέλος δὲ ἀπέθανε κατὰ τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337, ἀφοῦ ἐβασίλευσε 30 ἔτη. Ἡ

Βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τότε ριζικῶς μετεβλήθησαν. Ἄλλ' ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα διὰ τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν. Διότι μὲ τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε εἰς τὸν Χριστιανισμόν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν καὶ στερέωσιν αὐτοῦ· μὲ τὴν μεταφορὰν δὲ τῆς πρωτεύουσας εἰς τὸ μέσον τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐγένεν ἰδρυτὴς τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους, τὸ ὅποιον ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθη εἰς Ἑλληνικόν καὶ ἐγένεν ἀφορμὴ νὰ διατηρηθῇ ὁ Ἑλληνικὸς ἔθνομός καὶ τὸ Ἑλληνικόν ἔθνος. Διὰ τοῦτο δικαίως ἡ μὲν Ἑλληνικὴ ἱστορία τὸν ὀνόμασε Μέγαν, ἡ δὲ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτόν, μαζί μὲ τὴν μητέρα του Ἑλένην, μεταξὺ τῶν ἁγίων.

Ἔον

Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

1. Ἀπόπειρα ἀναστηλώσεως Ὁ Κωνσταντῖνος ὅταν τῆς εἰδωλολαλρείας ἀπέθνησκε ἐμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς τρεῖς υἱούς του· ἀλλ' αὐτοὶ περιῆλθαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐφοιεύθησαν ἢ ἀπέθαναν, ὄχι μόνον οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς του. Ἀπὸ τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν αὐτὸν ἕνας ἀνεψιὸς του διεσώθη, ὁ Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ. Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε μὲν μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐσπούδασε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε συμμαθητὰς τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὀμιλήσωμεν ἀργότερα· ἀλλ' ἐκεῖ ἐπειδὴ ἐμελέτησε καὶ ἐθαύμασε τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐγοητεύθη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν ναῶν καὶ τῶν

ἀγαλμάτων τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἀποστάτησε ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἠσπάσθη τὴν εἰδωλολατρείαν, δι' αὐτὸ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

ὠνομάσθη καὶ ἀποστάτης ἢ παραβάτης. Ὅταν δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἐκίνησε πάντα λίθον διὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὄλαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀπέτυχαν οἰκτρῶς, διότι ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς σῶμα, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐκπνεύσει, ἐνῶ τούναντίον ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε ρίψῃ πλέον βαθείας ρίζας εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ τὰς καρδίας τῶν

ἀνθρώπων καὶ ἦτο θεμελιωμένος ἐπάνω εἰς ἀτάλευτον θεμέλιον—τὴν Ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο ὅτε μετ' ὀλίγον ἀπέθνησκε, λέγεται ὅτι ἀνεφώνησε: «νενίκηκάς με, Ναζωραῖε!»

2. Ὁριστικὸς θρῆναμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸν Ἰουλιανὸν τὸν διεδέχθη ὁ Ἰοδιανός, ὁ ὁποῖος κατήργησε ὅλα τὰ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας διατάγματα τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ἀνεκήρυξεν ἐπίσημον θρησκείαν τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἰοδιανὸν κατέλαβον τὸν θρόνον δύο ἀδελφοί, ὁ Οὐλεντιανὸς καὶ ὁ Οὐάλης· ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν πρῶτος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ὁ δὲ δεῦτερος τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἄρχισαν πάλιν αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, διότι ὁ Οὐάλης ὑπεστήριξε τοὺς Ἀρειανούς· ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ μεγάλη ἐκείνη μετανάστευσις τῶν βαρβάρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνεστάτωσαν τὰς χώρας τοῦ Οὐάλεντος. Ὁ Οὐάλης

ἐπὶ ἦλθεν ἐναντίον ἐνός κλάδου αὐτῶν τῶν Βησιγόττων, ἀλλ' εἰς μίαν μάχην πού ἐγένετο εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐνικήθη καὶ ἐφρονεύθη. Τότε αὐτοκράτωρ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἀνεδείχθη ὁ στρατηγὸς Θεοδοσίος, ὁ ὁποῖος ἀφ' οὗ πρῶτον κατέβαλε τοὺς Βησιγόττους, ἐπροστάτευσε ἔπειτα μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ τόν Χριστιανισμόν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Καὶ πρῶτον ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ὑπεχρέωνεν ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἀκολουθοῦν τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ὅπως συνετάχθη ὑπὸ τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου ἔπειτα καταβίβασε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικόν θρόνον τὸν Ἀρειανόν Δημόφιλον καὶ ἔκαμε Πατριάρχην τὸν Γρηγόριον τὸν Νηζιανζηνόν, ὑπέρμαχον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἄνδρα ἐνάρετον, πολυμαθῆ καὶ εὐγλωττον. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἀνεφάνη νέος αἵρετικός, ὁ Μακεδόνιος, ὁ ὁποῖος δὲν παραδέχετο, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός, ὁ Θεοδοσίος συνεκάλεσε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον (381). Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ ἐσυμπλήρωσε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως μὲ τὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα του. Ἐπειτα δὲ διὰ νὰ στερεώσῃ τὸν Χριστιανισμόν ἔκλεισε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν εἰδωλολατρῶν· κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ ἔκλεισε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Δυστυχῶς τότε ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸν φανατισμόν ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρείας, κατεστράφησαν πολλοὶ ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ πολλὰ καλλιτεχνήματα. Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ἐθριάμβευσαν ὀριστικῶς ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου· διὰ τοῦτο ἡ Ἱστορία, δι' ὅσα καλὰ ἔκαμεν ὑπὲρ τοῦ κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸν ὠνόμασε Μάγαν.

3. Ὁριστικὴ διαίρεσις Ἄλλ' ἐνῶ ἡ Ἀνατολή διὰ τοῦ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Θεοδοσίου εἶχεν ἀποκτήσει εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἡ Δύσις ἐμαστιζέτο ἀπὸ φοβερὰν ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεοδοσίος, ἀφ' οὗ ἐξεστράτευσεν δύο φο-

ράς εις τὴν Δύσιν, κατέβαλε τοὺς διαφύρους ἐχθροὺς καὶ ἤνωσεν ὑπὸ τὸ σιγήπτερόν του ὀλόκληρον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρόν, ὅταν ἐνόησεν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ, διεμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του· καὶ εἰς μὲν τὸν μεγαλύτερον Ἀρκάδιον, ἔδωκε τὸ Ἀνατολικόν, εἰς δὲ τὸν νεώτερον Ὀνώριον τὸ Δυτικόν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ δύο κράτη ἐχωρίσθησαν ὀριστικῶς. Καὶ τὸ μὲν Δυτικόν κράτος κατελύθη

ΑΡΚΑΔΙΟΣ

ἔπειτα ἀπὸ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τὸν χωρισμόν· διότι τότε ἔγινε ἡ λεγομένη μεγάλη μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν καὶ Γερμανικοὶ λαοὶ πιεζόμενοι ἀπὸ ἄλλους βαρβάρους, εἰσέβαλον εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ τὸ κατέλυσαν (476)· ἐκ δὲ τῶν ἐρείπιων αὐτοῦ ἐσχηματίσθησαν τὰ διάφορα Γερμανικὰ κράτη. Τὸ δὲ Ἀνατολικόν κράτος διετηρήθη περισσότερο ἀπὸ χίλια ἔτη, ἀνεπτύχθη καὶ ἔζησε λαμπρῶς, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

7ον.

Τὸ ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος
καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ.

1. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα Τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος εἶχε, καθὼς ἤξεύρομεν, πρωτεύουσιν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δηλαδὴ τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, δι' αὐτὸ ὠνομάσθη καὶ Βυζαντιανὸν κράτος. Τὸ κρά-

τος αὐτὸ ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψίν ἦτο κράτος Ῥωμαϊκόν, διότι ἡ διοίκησις καὶ ὁ στρατός του ἦσαν Ῥωμαϊκά· ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, δηλαδή ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφοντο τὰ δημόσια ἐγγράφα ἦτο ἡ λατινικὴ· ὡσαύτως δὲ οἱ αὐτοκράτορες αὐτοῦ ὠνομάζοντο Ῥωμαῖοι καὶ τὸ κράτος ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐξηκολούθησε νὰ ὀνομάζεται Ῥωμαϊκόν. Πραγματικῶς ὁμως τὸ Ἀνατολικόν κράτος ἦτο Ἑλληνικόν· διότι ὅλαι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι τὸ ἀποτελοῦσαν ἦσαν Ἑλληνικαὶ ἢ εἶχαν ἐξελληνισθῆ μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἴδρυσεν οἱ διάδοχοί του· παντοῦ ὠμιλεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶχε διαδοθῆ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι, καθὼς εἶδαμεν, ὄχι μόνον ἐσεβάσθησαν, ὅταν κατέκτησαν τὰς χώρας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνεκολπώθησαν.

2. Ἡ χριστιανικὴ πίστις. Ἀλλὰ καὶ ἄλλον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐδυνάμωσε τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο ἡ χριστιανικὴ πίστις. Ἡ χριστιανικὴ πίστις εἶχε καταπληκτικῶς διαδοθῆ εἰς τὴν Ἀνατολὴν· τὸ δὲ κυριώτερον μέσον πρὸς διάδοσίν του ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Μετὰ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἐδιδάχθη ἡ νέα θρησκεία, εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἐγράφη τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα ἱερὰ καὶ χριστιανικὰ βιβλία, μετὰ αὐτὴν ἐγιναν αἱ συζητήσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ μετὰ αὐτὴν ἐγίνοντο αἱ ἱεροτελεστίαι τῆς ἐκκλησίας. Ὅλα δὲ αὐτὰ συνετέλεσαν νὰ διαδοθῆ ἰσχυρὰ περισσότερο εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

3. Ἐξελληνισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς Ῥωμαϊκοῦ κράτους. τὸ Ἀνατολικόν κράτος ἄρχισε νὰ γίνεταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ πολιτικῶς κράτος Ἑλληνικόν. Καὶ πρῶτον Ἑλληνικὴ ἦτο, καθὼς εἶπαμεν, ἡ ἐκκλησία· ὡσαύτως ἡ παιδεία καὶ αἱ τέχναι ἦσαν Ἑλληνικαὶ· ἔπειτα ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους ἐγένετο μετ' ὀλίγα

ἔτη ἡ Ἑλληνική τέλος ὄλαι αἱ συνήθειαι τῆς ζωῆς καὶ ἡ κυβερνήσις ἔγιναν Ἑλληνικά. Ἄλλ' ἐκτός αὐτῶν ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ζωὴν, μετὰ τὰς ὁποίας ἠμπόρεσε νὰ ἀποκρούσῃ τὰ πλήθη τῶν βιρβαίων, τὰ ὅποια κατέστρεφον τὸ Δυτικὸν κράτος· ὄλα δὲ τὰ ἀνωτέρω καὶ ἀκόμη ἡ δύναμις καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατάρθωσαν μετὰ τὸν καιρὸν νὰ μεταβάλουν τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς καθαρῶς Ἑλληνικὸν κράτος. Διὰ τοῦτο τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάζεται Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

800

Ἐποστήριξις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

1. Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ κατόπιν αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους, ἐπροστάτευσαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Πράγματι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία εἶχε μεγάλως προσδεύσει· καὶ αὐτοὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶχαν Ἑλληνικὴν μόρφωσιν. Ὁ Θεοδοσίος μάλιστα ὁ δευτέρος ἐλάβεν σύζυγον μίαν μορφωμένην Ἑλληνίδα, τὴν Ἀθηναΐδα, κόρην τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, ἡ ὅποια ὅταν ἔγινε βασιλίς, ἐδραπέτθη καὶ μετενωμάσθη Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία ὠρέλητε πολὺ τὴν Ἑλλάδα· διότι εἰσήγαγε εἰς τὰ ἀνάκτορα τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπου, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ συνετέλεσε νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ Πανδιδασκῆριον, δηλαδὴ ἓνα εἶδος Πανεπιστημίου. Εἰς αὐτὸ ἐδίδασκαν 31 καθηγηταί, ἐκ τῶν ὁποίων 10 ἐδίδασκαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ 5 τὴν Ἑλληνικὴν ῥητορικὴν. Ἄλλ' ἐκτός τοῦ Πανδιδασκηρίου, ἐλειτούργουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὴν Ἀντιοχείαν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς Ἀθήνας, διάφοροι φιλοσοφικαὶ σχολαί, αἱ ὅποια διέδιδον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν

Ἑλληνικὴν παιδείαν. Μαζὶ μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐπροστατεύετο καὶ ὁ Χριστιανισμός· ἀπηγορεύθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ θυσίαι πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν ἐρημώοντο ἢ κατεστρέφοντο.

2. **Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ οἱ Ἄλλ'** ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐστήριξαν πατέρες τῆς ἐκκλησίας. τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἀντεπεξῆλθαν ἐναντίον τῶν διαφόρων αἰρετικῶν, ἦσαν οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεροι ἦσιν Ἄθανάσιος ὁ Μέγας, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· οἱ πατέρες οὗτοι εἶχαν σπουδάσει εἰς Ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ εἶχαν διδαχθῆ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ῥητορικὴν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔλαβον τὰ ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα κατεπολέμησαν τὰς αἵρέσεις ἢ ἀντεπεξήρχοντο ἐναντίον τῆς διαφθορᾶς τῆς κοινωνίας καὶ τῆς αὐλῆς. Ὁ Ἄθανάσιος ὁ Μέγας ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔλαβε μεγάλην μόρφωσιν καὶ ἐνῶ ἦτο ἀκόμη ἀπλοῦς διάκονος, διεκρίθη εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ συνελθούσαν πρώτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν κατεπολέμησε μὲ σπουδαῖα ἐπιχειρήματα τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Ἐπειτα, ὅταν ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἄθανάσιος ἀνέβη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἐδόξασε καὶ ἐλάμπρυνε. Ὅλην του τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασεν ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν· οὗτοι πέντε φορές κατάρθωσαν νὰ ἐξορισθῆ, ἀλλ' ὅμως οὐδέποτε ἐπαυσεὺν ὁ Ἄθανάσιος, εἴτε εἰς τὸν θρόνον του εὕρισκετο εἴτε εἰς τὴν ἐξορίαν, νὰ καταπολεμῆ τὸν Ἀρειανισμόν.

Ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας· ὁ δὲ Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναζιανζόν, διὰ τοῦτο καὶ Ναζιανζηνός ὠνομάσθη. Καὶ οἱ δύο ἦλθαν νὰ συμπληρώσουν τὰς σπουδὰς των εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐχρημάτισαν μαθηταὶ τοῦ φιλοσόφου Λιβανίου καὶ συνεδέθησαν μὲ ἀδελφικὴν φιλίαν. Ὁ Βασίλειος ἐγίνε ἐπίσκοπος εἰς τὴν πατρίδα

του, ὠργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἠγωνίσθη μέχρι τέλους τοῦ βίου του ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν. Ὁ δὲ Γρηγόριος ἔγινε, καθὼς εἶδαμεν, ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατεπολέμησεν εἰς τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου. Ὁ Γρηγόριος ὑπῆρξε μέγας ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς μαθητὴς τοῦ Λιβανίου· κατ' ἀρχὰς ἐχειροτονήθη ἱερεὺς εἰς τὴν πατρίδα του, ἀργότερα δέ, ὅταν ἐχῆρυσεν ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ λαὸς τὸν ἐκάλεσαν καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Χρυσόστομος ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιαφορίαν τὴν διαφθορὰν τοῦ κλήρου καὶ τὴν παραλυσίαν τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας καὶ τῆς αὐλῆς, διὰ τοῦτο ἄρχισε νὰ καυτηριάξῃ τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλ' ὅσοι ἐμαστιγώθησαν ἀπὸ τὸ κήρυγμά του, ἐξεγέρθησαν ἐναντίον του καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐξορισθῇ δύο φορές ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν φοράν, ἐνῶ ἐπῆγαιεν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας, ἀπέθανεν εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τοὺς μεγάλους κόπους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ποὺ ὑπέφερε.

Ἡ ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην καθενὸς ἐκ τῶν Πατέρων χωριστά, τοῦ δὲ Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ Χρυσοστόμου ἔχει ἄρσι καὶ κοινήν ἐορτήν—τὴν ἐορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

Θον.

Βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

1. Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα. Ἄλλος σπουδαῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἔπειτα ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Θεοδοσίον τὸν Μέγαν ἦτο ὁ Ἰουστινιανός. Ὁ Ἰουστινιανός εἶχε ἀνατραφῆ καὶ ἐκπαιευθῆ λαμπρῶς· εἶχε καὶ πολλὰ χαρίσματα ψυχικὰ καὶ σωματικά. Ἦτο δηλαδὴ ἄνθρωπος κενονικοῦ ἀναστήματος, ῥωμαλέος, ἐργατικὸς, συνε-

τός καὶ πρὸ πάντων φιλόδοξος. Δι' αὐτὸ ἤθελε νὰ κάμῃ ἔργα λαμπρὰ καὶ μεγάλα· καὶ ἀλήθως κατάρθωσε νὰ λαμπρύνῃ καὶ νὰ δοξάσῃ τὸ κράτος τοῦ ἐσωτερικῶς μὲν μὲ λαμπρὰ ἔργα εἰρήνης, ἐξωτερικῶς δὲ μὲ ἐξοχα πολεμικὰ κατορθώματα. Καὶ κατάρθωσε ὅλα αὐτὰ διότι, ἠτύχησε νὰ ἔχῃ συνεργάτας τοῦ τοῦ ἐξοχωτέρους ἀνδρας τῆς ἐποχῆς τοῦ τὸν μεγάλον νομοδιδά-

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

σκαλον Τριθωνιανόν, τοὺς μεγάλους ἀρχιτέκτονας Ἀνθέμιον καὶ Ἰσιδώρον, τοὺς μεγάλους στρατηγούς Βελισσάριον καὶ Ναρσῆν καὶ ἄλλους. Ἄλλ' ἐκείνη, ἡ ὁποία μεγάλως ἐβοήθησε τὸν Ἰουστινιανόν εἰς τὰ ἔργα του, ἦτο ἡ σύζυγός του Θεοδώρα. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν· ἐπειδὴ δὲ πολὺ μικρὰ ἔμεινεν ὄρφανή, ἔζησε κατὰ τὴν νεανικὴν τῆς

ήλικίαν βίον ἄτακτον. Ἐπειτα ὁμως μετενόησε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς μίαν πτωχικὴν κατοικίαν· ἐκεῖ δὲ ἐζούσε βίον τακτικὸν καὶ ἡσυχον καὶ μετέργασίαν ἐντιμον ἐκέρδιζε τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν τῆς. Τότε συνέβη νὰ τὴν ἴδῃ καὶ τὴν γνωρίσῃ ὁ Ἰουστινιανός· ἐπειδὴ δὲ ἦτο πολὺ ὠραία καὶ εὐφυής, ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν ἠγάπησε καὶ τὴν ἐνυμφρεύθη. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πτωχὴ Θεοδώρα ἐγίνε αὐτοκράτειρα· ἀλλὰ ὁμως μετὴν εὐφυίαν τῆς καὶ τὴν ἀφοσίωσίν τῆς, ἐδείχθη ἀξία τῆς ὑψηλῆς θέσεώς τῆς. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μάλιστα εἰς μίαν φοβερὰν στάσιν — τὴν στάσιν τοῦ νίκα ἔσφραξε τὴν ζωὴν καὶ τὸν θρόνον τοῦ συζύγου τῆς!

2. Στάσις τοῦ νίκα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ ἐκείνην ἐγίνοντο εἰς τὸν ἱππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρματοδρομίαι, εἰς τὰς ὁποίας ἔτρεχεν ὄλος ὁ λαὸς νὰ τὰς παρακολουθήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἄλλοι ὑπεστήριζον τὴν ἄμαξαν, τῆς ὁποίας ὁ ὀδηγὸς ἐφοροῦσε πράσινα, ἄλλοι δὲ τὴν ἄμαξαν, τῆς ὁποίας ὁ ὀδηγὸς ἐφοροῦσε γαλάζια· δι' αὐτὸ ὁ λαὸς εἶχε διαιρεθῆ εἰς δύο μερίδες, ἡ μία ἦτο οἱ πράσινοι καὶ ἡ ἄλλη οἱ γαλάζιοι. Αἱ μερίδες αὗται μετὸν καιρὸν ἐγίναν κόμματα καὶ ἄρχισαν νὰ ἀναμειγνύωνται καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν. Μίαν φορὰν λοιπόν, ἐνῶ αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Ἰουστινιανός, οἱ πράσινοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ παύσῃ μερικὸς ὑπουργός, οἱ ὁποῖοι δῆθεν τοὺς ἀδικοῦσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠρνήθη νὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ ἐζητοῦσαν, οἱ πράσινοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἀφ' οὗ ἐνώθησαν καὶ μετὰ πολλοὺς γαλάζιους, ἐσκορπίσθησαν καὶ ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὴν πόλιν. Τότε μὲν ἄλλο μὲρος τῆς πόλεως ἐκάθη μετὰ τῶν καέντων ἦτο καὶ ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν ὁποῖον εἶχε κτίσει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ διήρκεσε μίαν ἑβδομάδα καὶ ὠνομάσθη στάσις τοῦ νίκα, διότι οἱ ἐπαναστάται ἐφώναζαν νίκα, νίκα. Οἱ ἐπαναστάται δὲν ἀρκέσθησαν εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ἐγέμισαν καὶ τὴν πόλιν μετὰ σφαγὰς καὶ ἐξέλε-

ξαν μάλιστα και άλλον αυτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπό-
τόσον φόβον κατελήφθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὴν
Κωνσταντινούπολιν· αὐτὴν τὴν γνώμην εἶχαν καὶ οἱ ὑπουρ-
γοὶ του· ἀλλ' ἡ συνετὴ καὶ γενναία Θεοδώρα ἀντετάχθη εἰς
τὴν ἀπόφασιν τοῦ αυτοκράτορος καὶ τοῦ εἶπε τὰ βασιλικά καὶ
ὑπερήφανα ἐκεῖνα λόγια: «Ἐκεῖνος, ποῦ ἐκυβέρνησε τὸν κό-
σμον, ἤμπορεῖ νὰ δεχθῆ τὸν θάνατον, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν φυγὴν.
Ὁραῖον σάβανον εἶναι ἡ βασιλεία.» Ὁ Ἰουστινιανὸς συνῆλθε
τότε καὶ διέταξε τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον νὰ καταβάλλῃ μὲ
κάθε μέσον τὴν στάσιν. Καὶ πράγματι ὁ Βελισσάριος, ἀποθ-
νήσκων ἐπιτηδεῖως κατῴρθωσε νὰ κατασφάξῃ τοὺς περισ-
σοτέρους στασιαστὰς καὶ τοιουτοτρόπως νὰ καταπνίξῃ τὴν
ἐπανάστασιν εἰς τὸ αἶμα. . .

Ι Ο ο ν

Πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

1. Πόλεμοι. Ὁ Ἰουστινιανὸς μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρό-
νον συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀναστηλώσῃ καὶ πάλιν τὸ Ῥω-
μαϊκὸν κράτος καὶ νὰ τὸ ἐνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του—ἰδέα,
ἡ ὁποία ἐσταμάτησε ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ
Ἀνατολικοῦ κράτους, ποῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρκαδίου εἶχεν
ἀρχίσει. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐστειλε κατὰ πρῶτον τὸν Βε-
λισσάριον εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐναντίον τῶν Βανδάλων· ὁ Βε-
λισσάριος τοὺς ἐνίκησε καὶ ὑπέταξεν τὸ κράτος αὐτῶν.
Ἐπειτα ἐστειλε τὸν Βελισσάριον ἐναντίον τῶν Ὀστρογότθων,
οἱ ὅποιοι εἶχον καταλάβει τὴν Ἰταλίαν· ὁ Βελισσάριος τοὺς
ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' ὀλί-
γον ἐπανεστάτησαν οἱ Γότθοι, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστειλε ἐναν-
τίον αὐτῶν τὸν Ναρσῆν, ὁ ὁποῖος τοὺς κατενίκησεν ἐντελῶς.

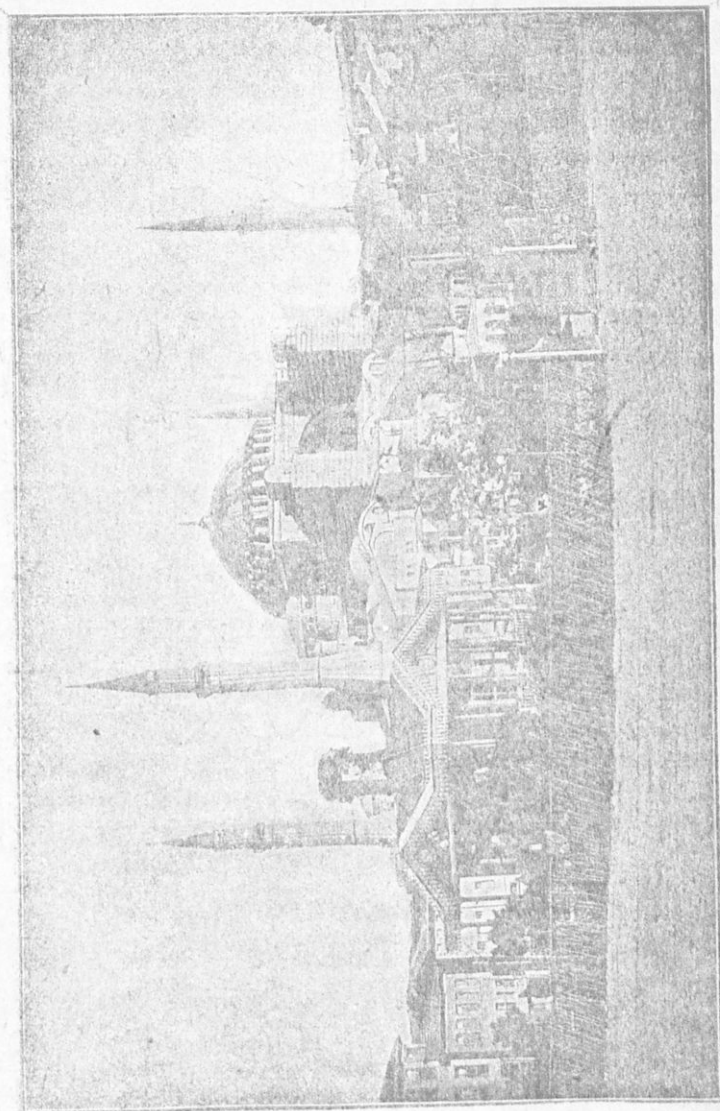
Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Πέρσαι ἀρχισαν πόλεμον ἐναν-
τίον τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους· ὁ Ἰουστινιανὸς τρεῖς φορές
ἐστειλεν ἐναντίον αὐτῶν τὸν Βελισσάριον, ὁ ὁποῖος ἐπειτα

ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας τοὺς κατενίκησε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ κάμουν εἰρήνην.

Τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς κατεπολέμησε διαφόρους βαρβάρους, οἱ ὅποιοι ἐνοχλοῦσαν τὸ κράτος του. Τοιοῦτοι βάρβαροι ἦσαν οἱ Βούλγαροι, λαὸς Τουρκικῆς καταγωγῆς, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν τοιοῦτοτρόπως, διότι εἶχαν κατοικήσει πολὺν καιρὸν κοντὰ εἰς τὴν Βόλγαν ποταμὸν· ἄλλοι βάρβαροι ἦσαν οἱ Οὐννοι καὶ οἱ Σλαῦοι, οἱ ὅποιοι ἐφθασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπὸ ὅπου τοὺς ἀπέκρουσε ὁ Βελισσάριος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχεν ἐκπληρωθῆ· τὸ κράτος του εἶχεν ἀποκτήσει τὰ παλαιὰ σύνορα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους!

2. Εἰρηνικὰ ἔργα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν του καὶ μὲ λαμπρὰ εἰρηνικὰ ἔργα· ἓνα δὲ ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἡ τακτοποίησις τῆς νομοθεσίας. Ἔως τὴν ὥρην ἐπῆρχε μεγάλη σύγχυσις εἰς τοὺς νόμους· διότι ἄλλοι ἴσχυαν καὶ ἄλλοι εἶχον καταργηθῆ· ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ νόμοι, πού εἶχαν γίνεαι κατὰ διαφόρους καιροὺς δὲν ἐσυμφωνοῦσαν ἀναμεταξύ των. Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἀνέθηκε εἰς 10 νομοδιδασκάλους, τῶν ἐποίων πρόεδρος ἦτο ὁ ἔξοχος νομομαθὴς Τριβωνιανός, νὰ τακτοποιήσῃ τοὺς νόμους. Καὶ πράγματι ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐξεκαθάρισε καὶ ἐτακτοποίησε τοὺς νόμους καὶ ἔκαμε τρεῖς συλλογὰς, αἱ ὅποια ὠνομάσθησαν σῶμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐγράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲ κανεὶς δὲν ἤξευρε πλέον λατινικά, δι' αὐτὸ μετεφράσθη ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Εἶναι δὲ ἡ βῆσις τῆς νομοθεσίας τοῦ κράτους μας καὶ πολλῶν ἄλλων κρατῶν ἀκόμη.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐξησφάλισε τὸ κράτος μὲ φρούρια καὶ ὀχυρώματα καὶ ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσαν μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Τὸ λαμπρότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ ὅποιος ἐκάη, καθὼς εἶδαμεν, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἔκτισε πάλιν, ἀλλὰ τὴν ὥρην μεγαλύ-

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΟΦΙΑΣ

τερον και μεγαλοπρεπέστερον με τὰ σχέδια τῶν περιφήμων ἀρχιτεκτόνων Ἀνθεμίου και Ἰσιδώρου. Διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ εἰργάσθησαν χιλιάδες ἐργάται ἐπὶ 6 ἔτη και ἐξοδεύθησαν περισσότερα ἀπὸ 300 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν! Τόση δὲ ἦτο ἡ ὠραιότης και ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ—ἀφοῦ θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου—ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὰ ἐγκαίνιά του κατελήφθη ἀπὸ ἐνθουσιασμόν και ἀνέκραξε: «σὲ ἐνίκησα, ὦ Σολομών!» Ὁ ναὸς αὐτὸς ὑπῆρξε τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας και τοῦ ἔθνους μας· μέσα ἐκεῖ περικλείονται αἱ ἐλπίδες και τοῦ ἔθνους τὰ ὄνειρα... Μέχρι σήμερον σώζεται ἀκέραιος, ἀλλ' ἔχει γίνῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τζαμί. Ἄλλ' ἄς εὐχρηθῶμεν νὰ μὴ εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἔθνος πού ἀνήκει διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἐκεῖ μία λειτουργία, πού ἔμεινε μισοτελειωμένη...

3. Εἰσαγωγή τῆς καλλιέργειας Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνεψύχωσε τῆς μετὰξης. ἀκόμη τὸ ἐμπόριον και προή-

γαγε τὴν βιομηχανίαν· ἀλλ' ἰδίως εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του τὴν καλλιέργειαν τῆς μετὰξης, ἡ ὁποία ἕως τότε μόνον εἰς τὴν Κίναν ἦτο γνωστή. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο ἀπαγορευμένη ἡ ἐξαγωγή τῶν αὐγῶν τοῦ μεταξοσκώληκος ἀπὸ τὴν Κίναν, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δύο μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἔμαθαν τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξοσκώληκος, ἔκρυψαν ὅταν ἔφευγαν μέσα εἰς τὰ καλάμνια ῥαβδιά των, αὐγὰ μεταξοσκώληκων. Με αὐτὰ ἄρχισε εἰς τὸ κράτος ἡ καλλιέργεια τῆς μετὰξης, ἡ ὁποία ἔφερε μεγάλα πλοῦτη εἰς αὐτὸ ἐπὶ 500 ἔτη, μέχρις ὅτου διεδόθη ἡ κατασκευὴ τῆς και εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

IIον

Ἡράκλειος και οἱ πρῶτοι ἀγῶνες αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν.

1. Ἐντελής ἐξελληνισμὸς Οἱ διάδοχοι ὁμοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἠσαν ἀνίκανοι και δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον του· δι' αὐτὸ διάφοροι βάρβα-

ροί λαοὶ ἄρχισαν τὰς ἐναντίον τοῦ κράτους ἐπιδρομάς των. Καὶ πρῶτοι οἱ Λογγοβάρδοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἄνω Ἰταλίαν· ἔπειτα οἱ Ἄβαροι, λαὸς Τουρκικῆς καταγωγῆς, ἤλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἄνωθεν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀφοῦ ὑπέταξαν τοὺς ἐκεῖ διοικοῦντας Σλαυικοὺς λαοὺς, ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὸ κράτος. Τοιοῦτρόπως ἡ αὐτοκρατορία ἄρχισε ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ περιορίζεται εἰς τὰ φυσικὰ σύνορά της, τὰ δὲ ὄνειρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς ἐπὶ ἀνιδρυσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐματαιώθησαν. Ἄλλ' ἡ ματαίωσις αὐτῆ εἶχε τοῦτο τὸ καλὸν δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας: ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν κράτος γίνεται τῶρα πλέον καθαρῶς Ἑλληνικόν. Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους ἀναγνωρίζεται ἡ Ἑλληνικὴ· οἱ νόμοι καὶ ὅλα τὰ δημόσια ἐγγραφα γράφονται πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν· ὁ δὲ Ῥωμαϊκὸς βίος ὑποχωρεῖ ὀριστικᾶς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Μέσα δὲ εἰς τὴν γύρω του βαρβαρότητα τὸ Ἑλληνικὸν κράτος εἶναι τὸ μόνον πολιτισμένον καὶ πλούσιον κράτος. Δι' αὐτὸ οἱ γύρω δὲν παύουν τὰς ἐναντίον αὐτοῦ ἐπιδρομάς των. Εἶνε κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν των... Ἄλλὰ τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διέτρεξε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Πέρσας· ἔσωσε ὁμῶς αὐτὸ ὁ Ἡράκλειος

2. Ἡράκλειος καὶ Πέρσαι. Ὁ Ἡράκλειος ἦτο μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ ἐνδοξοτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ Ἡράκλειος εὗρε τὸ κράτος εἰς κακὴν κατάστασιν. Διότι ἡ μὲν διοίκησις αὐτοῦ εὗρετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἕνεκα τῆς κακῆς διοικησέως τῶν περισσοτέρων διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ δὲ οικονομικὰ ἦσαν κατεστραμμένα, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν καὶ πολλοὶ ἐχθροὶ ἀπειλοῦσαν ἐξωτερικῶς τὸ κράτος. Δι' αὐτὸ μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος ἐπεδόθη νὰ τακτοποιήσῃ τὴν διοίκησιν, νὰ καλυτερεύσῃ τὰ οικονομικὰ καὶ νὰ διοργανώσῃ τὸν στρατόν, ὁ ὅποτος εὗρετο εἰς παραλυσίαν. Ἐπειτα δὲ ἔβλεπεν ὅτι τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διέτρεχε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς

Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην—ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤρπασαν τὸν Ἰμίον Σταυρὸν—τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ περισσότερον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφθασαν μέχρι τῆς Χαλκηδόνος καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· δι' αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον αὐτῶν. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν στρατὸν, πού τοῦ ἐχρειάζετο, δὲν εἶχε χρήματα· τότε κατὰ συμβουλήν τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, λαμβάνει δανεικὰ τὰ χρήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν. Ἐπειτα δὲ διὰ νὰ ἐνθουσιάσῃ καὶ φανατίσῃ τὸν λαόν, διακηρύττει ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἐγένετο, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς χώρας τοῦ κράτους, τὰς ὁποίας εἶχαν κατλάβει οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ πάρουν πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς τὸν Ἰμίον Σταυρὸν καὶ ὑπερασπίσουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ Πέρσαι ἤθελαν νὰ καταστρέφουν, διὰ νὰ τοὺς ἐπιβάλουν τὴν ἰδικήν των—τὴν θρησκείαν τοῦ Ἡλίου. Τοιοῦτο τροπικῶς ὁ πόλεμος ἔλαβε χαρακτῆρα θρησκευτικοῦ πολέμου. Συγχρόνως ὁ Ἡράκλειος διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα συνεφιλιώθη πρῶτα μὲ τοὺς Σλαύους καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Κροάτας νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας καὶ σήμερον κατέχουν· ἔπειτα ἔκαμε χωριστὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ἀφοῦ λοιπὸν τοιοῦτοτρόπως ἐτοιμάσθη, μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας φορῶν μαῦρα φορέματα, ὡς ἓνας ἀπλοῦς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκεῖ πεσὼν ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐζήτησε μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια τὴν βοήθειάν Του· ἔπειτα παρακολουθούμενος ἀπὸ ὄλον τὸν λαόν καὶ τὸν κλῆρον μετέβη πεζὸς εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὰς εὐχὰς ὄλων ἐπεβιβάσθη μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὰ πλοῖα κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 622, ἀφοῦ ἄφηκε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀντιβασιλέα τὸν μικρὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον καὶ κηδεμόνας του τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν μάγιστρον Βῶνον. Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐπῆλθε ἐναντίον τῶν Περσῶν, πού ἦσαν στρα-

τοπεδευμένοι ἀπέναντι εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀλλ' ἠκολούθησε ἓνα σπουδαῖον στρατηγικὸν σχέδιον· ἐπλευσε δηλαδὴ εἰς τὸν Ἰσικὸν κόλπον καὶ κατέλαβε τὴν Κιλικίαν· ἔπειτα εἰσέρχεται εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Πέρσας, ἠτείλησε νὰ κόψῃ τὰς συγκοινωνίας των· τότε οἱ ἐδρισκόμενοι εἰς τὴν Χαλκηδόνα Πέρσαι ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ νὰ σπεύσουν ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου. ἀλλ' ὁ Ἡράκλειος κατανακᾷ αὐτοὺς ὀλοσχερῶς καὶ τοὺς ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν Ἀσίαν.

12ον

Ἄθαιοι καὶ Πέρσαι ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

7. Πολιορκία τῆς Κων/πόλεως Ὁ πολυμήχανος βασι-
 ὑπὸ τῶν Ἀθάρων. λεὺς τῶν Περσῶν Χοσρ²
 ρῆς μὲ ὄλας τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ἕως τώρα εἶχε πάθει, δὲν καταβάλλεται τούναντιον συλλαμβάνει ἓν μέγα σχέδιον. Συνενοεῖται δηλαδὴ μὲ τοὺς Ἀθάρους καὶ ἀπορασιζοῦν νὰ πολιορκήσουν μαζί τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀφοῦ τὴν κυριεύσουν, νὰ μοιράσουν ἔπειτα τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Καὶ πράγματι οἱ Ἀθαιοὶ ἐπέρχονται ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν πολιορκοῦν, ἐνῶ ἓνα μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἔφθανεν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἦτο μεγάλος ὁ κίνδυνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ὁ Ἡράκλειος, ὁ ὁποῖος τότε εὕρισκετο εἰς τὴν Ἀσίαν, δὲν ἔτρεξε διὰ νὰ σώσῃ τὴν πρωτεύουσάν του, ὅπως ἐπερίμεναν οἱ Πέρσαι. Εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὸν Πρωθυπουργόν του Βῶνον καὶ τὸν Πατριάρχην Σέργιον. Δι' αὐτὸ ἔστειλε μόνον πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν ἀπὸ 12 χιλ. ἀνδρας, αὐτὸς δὲ ἔμεινε πλησίον τῶν συνόρων τῆς Περσίας, διὰ νὰ συκρατῇ τὸν ἄλλον Περσικὸν στρατόν. Καὶ πράγματι οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀνδρες, ὁ Βῶνος καὶ ὁ Σέργιος, ἔσφασαν

τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀφοῦ δηλαδὴ ἐπροτοίμασαν καλῶς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, ἤλθαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου. Ἐπειτα οἱ Ἕλληνες γεμᾶτοι θάρρος ὤρμησαν ἐναντίον τῶν βαρβάρων, ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους των καὶ κατέστρεψαν ὅλα τὰ πλοῖά των, μὲ τὰ ὁποῖα ἤθελαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Πέρσας, ποῦ ἦσαν ἀπέναντι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἐσώθη. Ὅλος ὁ λαὸς τότε ἔτρεξεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ εὐχαρίστησαν τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν Θεοτόκον, εἰς τὴν βοήθειαν τῆς ὁποίας ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν. Τότε ὁ Πατριάρχης Σέργιος πρὸς ἐνθύμησιν τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς ἔκφρασιν αἰωνίας εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Θεοτόκον, ἔγραψε τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας· ψάλλεται δὲ ἕως σήμερα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ κατὰ τὸν ἐσπερινὸν κάθε Παρασκευῆς τῶν πέντε πρώτων ἐβδομάδων τῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τροπάρια τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς :

*Τῷ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
Ἀναγράφω Σοι ἢ Πόλις Σου Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
Ἵνα κράζω Σοι : Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.*

Συνοριβὴ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἡράκλειος μόλις ἔμαθε τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὸ Περσικὸν κράτος καὶ ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις αὐτῶν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ἀντιπεξέρχεται ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου κοντὰ εἰς τὴν Νινευτὶ, ὄχι μακρὰν ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἐγένεν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων. Ἐκεῖ λοιπὸν συνάπτεται ὁ τελευταῖος, ἀλλ' ἀποφασιστικὸς ἀγὼν

οὶ Ἄραβες. Ὡς γενάρχην των ἐθεωροῦσαν τὸν Ἰσμαήλ, ἐν ἑκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀβραάμ. Οἱ Ἄραβες ἦσαν λαὸς πολεμικός, ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς φυλάς καὶ δὲν εἶχαν ὅλοι τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Ἄλλοι ἦσαν εἰδωλολάτραι, ἄλλοι ἐλάτρευαν τὰ ἄστρα ὀλίγοι δὲ ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἄραβες εἶχαν κοντὰ εἰς τὴν Μέκκαν ἓνα κοινὸν ἱερόν, τὸν *Κααβά*, τὸν ὁποῖον ἐπίστευαν ὅτι ἐκίσειεν ὁ Ἀβραάμ. Τὰς διαφόρους φυλάς τῶν Ἀράβων κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ εἰς ἓνα κράτος ἰσχυρόν καὶ μὲ μίαν νέαν θρησκείαν, τὴν ἰδικήν του, ὁ Μωάμεθ.

2. *Μωάμεθ*. Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν κατὰ τὸ 570· ἐπειδὴ δὲ εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν ἔμεινε ὄρφανός, ἔγινε ὁδηγὸς κάμηλων καὶ μὲ τὰ καραβάνια ἐγύρισε πολλὰ μέρη τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Συρίας καὶ ἐγνωρίσθη μὲ Χριστιανούς καὶ Ἰουδαίους. Μὲ αὐτούς ἦλθεν εἰς θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ ἐκ τῶν συζητήσεων αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐσχημάτισε τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἡ θρησκεία τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἦτο πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν τῶν Ἀράβων. Δι' αὐτὸ ἔβαλε εἰς τὸν νοῦν του νὰ ὁδηγήσῃ τὴν πατρίδα του εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἑνὸς μόνου Θεοῦ καὶ νὰ κάμῃ ἰδικήν του θρησκείαν, κατάλληλον διὰ τοὺς Ἄραβας. Ὅταν λοιπὸν ἐνόμισε κατάλληλον τὴν περίστασιν, παρουσιάσθη εἰς τὴν Μέκκαν ὡς προφήτης καὶ ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν θρησκείαν του. Διὰ νὰ τῆς δώσῃ δὲ μεγαλύτερον κύρος ἔλεγεν, ὅτι τὴν ἐφανερώσεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δῆθεν ἐλάμβανε καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ...

3. *Θρησκεία τοῦ Μωάμεθ*. Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ λέγεται Ἰσλάμ, δηλαδὴ ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν· οἱ δὲ ὀπαδοὶ του ὀνομάζονται *Μουσουλμᾶνοι*, δηλαδὴ ἀφοσιωμένοι εἰς τὸν Θεόν. Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ περιέχει ἐν ἱερῶν βιβλίον τῶν Μουσουλμάνων—τὸ *Κοράνιον*· ἐκεῖ ὑπάρχουν ὅλα τὰ ῥητά, πού εἶπε κατὰ διαφόρους περιστάσεις ὁ

Μωάμεθ, όταν έζούσε. Τό Κοράνιον παραδέχεται ότι ένας Θεός υπάρχει, ο οποίος έφανερώθη εις τούς ανθρώπους διά τών προφητών Νώε, Αβραάμ, Μωϋσέως και Χριστού· άλλ' από όλους ατόους ο τελευταίος και μεγαλύτερος προφήτης είνε ο Μωάμεθ. τόν όποιον ο Θεός έστειλεν εις τόν κόσμον να διδάξη και φωτίση τούς ανθρώπους! Παραδέχεται ακόμη ότι υπάρχει μετά θάνατον ζωή και κρίσις, κατά τήν όποιαν μόνον όσοι πιστεύουν εις τήν θρησκείαν του Μωάμεθ και όσοι φονευθούν διά τήν πατρίδα, θα υπάγουν εις Παράδεισον· όσοι δέ δέν πιστεύσουν εις τήν θρησκείαν του Μωάμεθ, οι άπιστοι, θα υπάγουν εις τήν κόλασιν και θα τιμωρούνται αιωνίως. Δι' αυτό είνε καθήκον κάθε Μουσουλμάνου να φέρνη, και με τό ξίφος του ακόμη, τούς άπιστους εις τήν άληθινήν πίστιν· διά να όρμουñ δέ τυρλοί εις τās μάχας παραδέχεται, ότι καθετι είνε πεπρωμένον (κισμέτ).

14ον.

Ίσλαμισμός και άκμή τών Άράβων.

1. Φυγή και υπερίσχυσις· Όταν ο Μωάμεθ άρχισε να διδάσκη τήν θρησκείαν του, κατ' άρχάς έπίστευσαν εις αύτήν οι συγγενείς και οι φίλοι του· έπειτα έπίστευσαν πολλοί άνθρωποι του λαού. Άλλ' έπειδή οι όπαδοί του από ήμέρας εις ήμέραν έγινοντο περισσότεροι, δι' αυτό ή φυλή, που έφύλαττε τόν Κααβά, τόν κατεδίωξε και τόν έφοβέρισε ότι θα τήν φονεύση. Τότε ο Μωάμεθ αναγκάσθη να φύγη από τήν Μέκκαν εις τήν αντίζηλον πόλιν της, τήν Μεδίναν (622 και εκεί εκήρυξε τήν θρησκείαν του. Όταν δέ απέκτησε πολλούς όπαδούς, έπήλθε εναντίον τής Μέκκας, ίνα διά του ξίφους επιβάλη τό θρήσκευμά του· έπειτα δέ από άγώνας πολλών έτων κατώρθωσεν επί τέλους να καταλάβη τήν Μέκκαν (630) Γότε δλαι αι Άραβικαί φυλαί ανεγνώρισαν τόν Μωάμεθ ως προφήτην και άρχηγόν. Τό δε έτος τής φυγής του (έγίρας) εις τήν Μεδίναν, δηλαδή τό 622, έθεωρήθη από τούς Μουσουλμάνους ως

έτος ιερόν, διότι έσώθη ο προφήτης των· δι' αυτό τό έχουν ώς άρχήν τής χρονολογίας των, όπως ήμείς έχομεν τήν γέννησιν του Χριστού.

2. Κατακτήσεις των 'Αράβων. Ο Μωάμεθ, άφου ήνωσε με τήν θρησκείαν του όλους τους 'Αραβας εις ένα κράτος ισχυρόν, έσκέφθη νά κατακτήση όλον τόν κόσμον και νά διαδώση παντού τό θρησκευμά του. Άλλά δέν έπρόφθασε νά εκτελέση τά σχέδιά του, διότι ύστερα από όλίγα έτη απέθανε (632). Τα σχέδια του Μωάμεθ ανέλαβαν νά εκτελέσουν τότε οι διάδοχοί του, δηλαδή οι Χαλίφαι, όπως ώνομάσθησαν οι μετá τόν Μωάμεθ άρχοντες του 'Αραβικού κράτους. Οι χαλίφαι λοιπόν άρχισαν τόν πόλεμον εναντίον των γύρω λαών· και κατά πρώτον εισέβαλον εις τό Έλληνικόν κράτος. Ο 'Ηράκλειος άντεπεξήλθε εναντίον αυτών, αλλά δέν κατώρθωσε νά τους καταβάλη. Οι 'Αραβες εντός όλίγου έκυρίευσαν τήν Συρίαν, τήν Παλαιστίνη και τήν Αίγυπτον· έπειτα ώρμησαν εναντίον του Περσικού Κράτους, τό κitéκτησαν και τό έκαμαν μωαμεθανικόν. Τέλος έκυρίευσαν τήν 'Αφρικήν άπ' εκεί έπέρασαν διά του πορθμού του Γιβλαρτάρ κατέλαβαν και τήν 'Ισπανίαν και τοιουτοτρόπως ίδρυσαν ένα κράτος άπέραντον.

Β' Μον

Βασιλεία Κωνσταντίνου Δ' του Πωγωνάτου

1. Πρώτη πολιορκία της Οι 'Αραβες άφου έγιναν ισχυροί, ήθέλησαν νά υποτάξουν όλην των 'Αράβων. τήν Έλληνικήν αυτοκρατορίαν· δι' αυτό άπεφάσισαν νά κυριεύσουν αύτήν τήν πρωτεύουσάν της—τήν Κωνσταντινούπολιν. Έτοίμασαν λοιπόν μεγάλον στόλον και έπολιόρκησαν αύτήν άπό τήν θάλασσαν. Η πολιορκία αύτή έμινε όταν βσιλεύς εις τήν Κωνσταντινούπολιν ήτο Κωνσταντίνος Δ' ο Πωγωνάτος, ένας άπό τους άπογόνους του 'Ηρακλείου· διήρκεσε δέ επί 7 όλόκληρα χρόνια (672—679).

Ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ τέλος νὰ καταστρέψῃ τὸν στόλον των μὲ τὸ ὕγρον πῦρ, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυφεν ἓνας Ἑλληὺν μοναχὸς Καλλινίκος. Τὸ πῦρ αὐτὸ τὸ ἔρριπτον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μὲ σωλῆνας ἢ μέσα εἰς ὑαλίνας σφαίρας καὶ εἶχε τὴν θαυμαστὴν ἰδιότητα νὰ καίῃ καὶ μέσα εἰς τὸ νερό! Τότε οἱ Ἀραβες ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν. Ἀλλ' ὅσοι ἐσώθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν, κατεστράφησαν ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των... Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἐσώθη, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἐσώθη καὶ ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος ἀπὸ τὸν Ἀραβικὸν κατακλυσμόν. Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτρεξαν καὶ πάλιν νὰ εὐχαριστήσουν τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ὥρισαν ὅπως ὁ «Ἀκάθιστος Ὑμνος» φάλλεται καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀσάρους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας.

2. **Ἄλλα ἀξιόλογα γεγονότα τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Δ'.** Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου οἱ Βούλγαροι ἐπέρασαν τὸν Δουναβίον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πρὸς νότον τοῦ Δουναβέως χώραν, μέχρι τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Σερβίας· ἡ χώρα αὐτὴ ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Βουλγαρία. Οἱ Βούλγαροι εἶχαν κατ' ἀρχὰς ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Ἀσάρους, ἀλλ' ἔπειτα ἐπανεστάτησαν καὶ ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν των. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέτρεψε εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουσιν εἰς τὴν πρὸς νότον τοῦ Δουναβέως χώραν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ζοῦν εἰρηνικὰ καὶ νὰ ἀποκρούουσιν κάθε ἐπιδρομὴν τῶν Σλαύων καὶ τῶν Ἀσάρων. Ἀλλ' οὗτοι ἀνemiχθησαν μὲ τοὺς Σλαύους καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐπῆραν τὰς συνηθείας καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἀφοῦ ἐλησημόνησαν τὴν ἰδικὴν των. Δι' αὐτὸ σήμερὰ παρουσιάζονται ὡς Σλαῦοι.

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ἀξιοσημείωτος

ἀκομη, διότι κατ' αὐτὴν ἐξελληνίσθη ἐντελῶς καὶ ἡ διοίκησις τοῦ κράτους. Τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἔλαβαν πλέον Ἑλληνικά ὀνόματα καὶ ἐπάνω εἰς τὰ νομίματα ἐτέθησαν Ἑλληνικά γράμματα ἀντὶ τῶν Λατινικῶν.

16ον

Παρακμὴ τῶν Ἀράβων.

1. Δευτέρα πολιορκία Ἀργότερα οἱ Ἀραβες, δηλαδὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ ἔτος 717, ἐπῆλθαν καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. πάλιν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ 80 χιλ. στρατὸν καὶ 1800 πλοῖα! Τὴν προσέβαλαν δὲ τῶρα καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχε τότε ἀναβῆ ὁ Λέων Γ', ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Ἰσαυρος, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· ἦτο δὲ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους καὶ δραστηριωτέρους αὐτοκράτορας. Ὁ Λέων λοιπὸν μὲ τὴν στρατηγικὴν του ἱκανότητα καὶ μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ κατῶρθωσε νὰ νικήσῃ πολλὰς φορὰς τοὺς Ἀραβας καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου των. Τότε οἱ Ἀραβες ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν διὰ θαλάσσης· ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐσυμπλήρωσε τὴν καταστροφὴν... Ὅλα σχεδὸν τὰ πλοῖα των κατεστράφησαν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, μαζὶ μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ των! Ὑπολογίζεται ὅτι οἱ Ἀραβες κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἔχασαν, ἐκτὸς τοῦ στόλου των, καὶ 500 χιλ. ἀνδρας! Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐσώθη καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἀραβας καὶ τὸν Μωχμεθανισμόν· δι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστησαν καὶ πάλιν τὸν ὑπέρμαχον στρατηγὸν μὲ τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε φάλλεται πρὸς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τρεῖς πολιορ-

κίας, τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀβάρων καὶ τὰς δύο πολιορκίας τῶν Ἀράβων. Ἀλλὰ μὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἐσώθη καὶ ἡ Εὐρώπη ὀλόκληρος· διότι αὐτὴ τότε δὲν εἶχε κένεν ἰσχυρόν βασίλειον, τὸ ὁποῖον νὰ ἀντιταχθῆ ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῆς ὀρμῆς τῶν Ἀράβων.

2. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὁμοῦς αὐτὴν παύει ἡ κατακτητικὴ ὀρμὴ τῶν Ἀράβων· διότι ἄρχισε πλέον ἡ πτρακμὴ τῶν. Τὸ ἀπέραντον κράτος τῶν ἐχωρίσθη εἰς διάφορα μικρὰ κράτη—τὸ κράτος τῆς Βαγδάτης, τῆς Περσίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἐν τούτοις οἱ Ἀραβες ἐξηκολούθησαν τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ μὲν Ἀραβες τῆς Βαγδάτης κατέλαβον μερικὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς μὲ τοὺς στόλους τῶν ἐλεηλάτησαν τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους πόλεις· οἱ δὲ Ἀραβες τῆς Ἰσπανίας, ἐκτὸς τῶν ἑλλησιῶν, κατέλαβαν καὶ τὴν Κρήτην, τὴν ὁποῖαν ἐκράτησαν 140 σχεδὸν χρόνια. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ αὐτοκράτορες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἐνίκησαν πολλὰς φορές τοὺς Ἀραβας, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν διαίρεσιν εἶχαν ἐξασθενήσει, καὶ τοὺς ἐπῆραν πάλιν πολλὰς χώρας καὶ νήσους, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Κρήτην. Τέλος τὰ Ἀραβικὰ κράτη παρήκμασαν καὶ ἐπαυσαν τοὺς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἰγῶνάς τῶν. Ἀτυχῶς δὲν παρήκμασε καὶ ὁ Μωαμεθανισμός. Ὁ Μωαμεθανισμός ἀνέζησε μὲ ἕνα νέον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν Ἀραβικῶν—τὸ Τουρκικόν, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὀμιλήσωμεν παρακάτω.

3. Πολιτισμός Οἱ Ἀραβες ἀφοῦ κατέλαβαν Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐγνωρίσθησαν μὲ τοὺς Ἑλληνας, ἀγάπησαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Μετέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσάν τῶν πολλὰ Ἑλληνικὰ ἔργα καὶ ἀφοῦ ἐμορφώθησαν καὶ ἐπολιτίσθησαν,

έγραφαν και αυτοί αξιόλογα βιβλία και πηρήγαγον έργα τέχνης, δηλαδή τζαμιά, παλάτια και άλλα. Έκαλλιέργησαν δε και τὰς ἐπιστήμας και πρό πάντων τὰ μαθηματικά· εις αυτούς δε όφειλομεν οι Εύρωπαίοι, εκτός άλλων και τὰ σημερινά σημεία τών αριθμών—τούς λεγομένους 'Αραβικούς αριθμούς. Αυτοί ανέκάλυψαν ακόμη και τὸ οινόπνευμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

17ον

Πρώτη περίοδος τῆς μεταρρυθμίσεως.

1. Θρησκευτικά άτοπα. 'Ο Λέων Γ' αφού κατώρθωσε καθὼς είδαμεν, νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν από τοὺς Ἄραβας, οι ὁποιοι δευτέραν φοράν ἐπολιόρκησαν αὐτήν, ἠθέλησε νὰ ἀναμορφώσῃ τὸ κράτος και τὴν κοινωνίαν, πού εὑρίσκετο εις ἠθικὴν κατάπτωσιν και κοινωνικὴν παραλυσίαν. Καὶ πρώτον εις τὴν θρησκείαν συνέβαιναν πολλὰ άτοπα. Τὰ μοναστήρια δηλαδή, κατὰ τὰ πρώτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπρόσφεραν πολλὰς ὑπηρεσίας εις τὴν θρησκείαν και τὴν κοινωνίαν· διότι εις αὐτὰ κατέφυγαν ἄνθρωποι ἐνάρετοι ἢ ἄνθρωποι πληγωμένοι από τὰς δυστυχίας τῆς ζωῆς, διὰ νὰ ἐκτελοῦν ἤσυχα και ἐλεύθερα τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα ἢ διὰ νὰ ἀπαρηγηθοῦν τὸν κόσμον και νὰ ἀφιερωθοῦν εις τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ· οι ἄνθρωποι αὐτοὶ ὠνομάζοντο μοναχοὶ και ἐζοῦσαν βίον πραγματικὰ χριστιανικόν, ὃ ὁποῖος ἐστὲν ῥέωνε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἄλλὰ με τὸν καιρὸν τὰ μοναστήρια ἔγιναν πολλὰ και εἶχαν πολλὰ εἰσοδήματα, ἀπό κτήματα και ἄλλα ἀφιερώματα τών Χριστιανῶν. Τότε ὁ βίος τών μοναχῶν ἔγινε τρυφηλὸς και ἀργός· ἡ δὲ ἀργία εἶνα

μητέρα κάθε κακίας. Εἰς τὰ μοναστήρια τὴν ὥρην κατέφευγαν πλείστοι νέοι, οἱ ὅποιοι ἐγίνοντο μοναχοί, ὄχι ἀπὸ εὐσέβειαν ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ πηγαίνουν στρατιῶται καὶ διὰ νὰ ζοῦν βίον ἄεργον καὶ τρυφηλόν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μοναστιακὸς βίος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐστεροῦσε τὸ κράτος ἀπὸ πολλοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἦσαν ἀναγκαιότεροι διὰ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου τὰ μοναστήρια εἶχαν καταστήσει κέντρα ἀργίας καὶ διαφθορᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἄτοπον συνέβαινεν εἰς τὴν θρησκείαν· οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνον τὸν Θεόν, ἔφθασαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ σημεῖον νὰ λατρεύουν ὡς θεοὺς καὶ τοὺς ἁγίους. Ἄλλ' ἀκόμη ἔφθασαν εἰς τὸ ἄτοπον νὰ λατρεύουν καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἀντὶ μὲ αὐτὰς νὰ ἀνυψώνουν τὸ πνεῦμά των εἰς τοὺς ἁγίους, πὺρ παρίστανον· αἱ εἰκόνες νὰ λατρεύουν τὰ λείψανά των καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι αὐτὰ ἠμποροῦσαν νὰ κάμνουν θαύματα.

2. **Κοινωνικὰ αἰτίαι.** Ἐπειτα καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐκ τὸς τῆς θρησκείας, ὑπῆρχαν πολλὰ αἰτίαι. Καὶ πρῶτον ἡ νομοθεσία, πὺρ εἶχε κάμει ὁ Ἰουστινιανὸς, δὲν ἦτο πλέον σύμφωνος μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, οὔτε σύμφωνος μὲ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις· ἔπειτα ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο τότε εἰς τὰ χέρια τῶν μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐμόρφωναν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης— προλήψεις αἱ ὅποιαι πηρῶς ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δραστηριότητά των. . . . Τρίτον εἰ γεωργοὶ πὺρ ἐκαλλιεργουσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων, ἦσαν σχεδὸν δοῦλοι· διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ κτήματα, πὺρ ἐκαλλιεργοῦσαν! Καὶ ἔτσι ἦτο ἀδύνατος δι' αὐτοὺς κάθε πρόοδος. Τέλος ὁ στρατὸς καὶ τὰ οἰκονομικὰ δὲν εὐρίσκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τοὺς πολέμους μὲ τοὺς Ἀραβας.

3. Ἡ μεταρρύθμισις. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἄτοπα τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνέλαβε νὰ διορθώσῃ ὁ ἀξιόλογος αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἔχων μὲ τὸ μέρος τοῦ τοῦς μορφωμένους ἀνθρώπους καὶ τὸν στρατὸν. Καὶ πράγματι ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἔκαμε πολλοὺς καλοὺς νόμους (ἐκλογαὶ νόμων) κατήργησε σχεδὸν τὴν δουλοπαροικίαν (γεωργικὸς νόμος)· ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἀνύψωσε τὸ πολεμικὸν του φρόνημα· διώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους· περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναστηρίων καὶ ἔκαμε λαϊκὰ σχολεῖα, ἀφαιρέσας τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Καὶ τὸ σπουδαιότερον κατήργησε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Δυστυχῶς ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἐπροσπάθησεν αὐτὸς καὶ ὅσοι ἐσυμφωνοῦσαν μαζί του νὰ διδάξουν πρῶτα εἰς τὸν λαὸν τὸ ὄρθην, ἀλλ' ἠθέλησαν μὲ τὴν βίαν ν' ἀφαιρέσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, ὁ ἀπλοῦς λαὸς καὶ αἱ γυναῖκες, οἱ μοναχοὶ καὶ ὁ κατώτερος κληρὸς, ἀντεστάθησαν. Δι' αὐτὸ οἱ Χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδες, τοὺς εἰκονομάχους καὶ τοὺς εἰκονολάτραις· καὶ ἕκαστος κληρὸς καὶ ἄγιος ἀγὼν ἄρχισε μεταξύ των. Ὁ ἀγὼν αὐτὸς διήρκησε 120 ἔτη. Διότι τὸ παράδειγμα τοῦ Λέοντος Γ' ἐμιμήθη καὶ ὁ διάδοχός του Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ὁ μεγαλύτερος κατ' ἐξουσίαν τῶν Βουλγάρων. Ἄλλ' ὅταν ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀηλικίου υἱοῦ τῆς Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' συνεκάλεσε τὴν 7ην Οἰκουμένην Σύνοδον εἰς τὴν Νίκειαν, ἣ ὅποια ἐφήφισε τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἐδυσσευστήθησαν οἱ εἰκονομάχοι, οἱ ὅποιοι ἀνάγκασαν τὴν Εἰρήνην νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἐγγλικιωθέντα υἱὸν τῆς Κωνσταντίνου τὸν ΣΤ'. Ἡ Εἰρήνη ὅμως κατώρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ προσληφθῇ συνάρχουσα, ἔπειτα δὲ παρυσυρθεῖσα ἀπὸ ἀγρίαν φιλαρχίαν, διέταξε καὶ ἐτόφλωσαν τὸν υἱὸν τῆς, διὰ νὰ βασιλεύσῃ μόνη! Ἀλλὰ

μετ' ὀλίγον ἐξεργράγη ἐπανάσταις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Εἰρήνη ἐξεθρονίσθη καὶ ἐξαρτίσθη εἰς τὴν Λέσβον, ὅπου καὶ ἀπέθανε· αὐτοκράτωρ δὲ ἀνηγγορεύθη ὁ Νικηφόρος.

Ι Βον.

Δευτέρα περίοδος τῆς μεταρρυθμίσεως.

1. *Νικηφόρος.* Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἦτο μεταρρυθμιστὴς, ἀλλ' ἐφήρμοσε τὰς ἀρχὰς τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς εἰκόνας. Ἐτακτοποίησε δηλαδὴ τὰ οἰκονομικὰ καὶ διωργάνωσε κάπως τὸν στρατόν, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἱκανὸς στρατιωτικὸς, δι' αὐτὸ δὲν ἐπέτυχεν εἰς τοὺς πολέμους του. Ἐπολέμησε πρῶτον ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἐνίκηθη· ἔπειτα δὲ ἐπῆλθεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ὕστερα ἀπὸ τὰς φοβερὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας τοῦ εἶχε κάμει ὁ Κωνσταντῖνος Ε' εἶχαν ἀναλάβει καὶ πάλιν καὶ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Κροῦμμον ἄρχισαν νέας ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ κράτους. Ὁ Νικηφόρος τοὺς ἐνίκησε πολλὰς φορές, ἀλλ' εἰς μίαν μάχην ἔπαυεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐφονεύθη ἥρωϊκῶς μαχόμενος. Τότε ὁ θηριώδης Κροῦμμος ἔδρασε ἀπ' ἔξω μὲ ἀργυρον τὸ κρανίον τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως καὶ τὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον, διὰ νὰ πίνῃ οἶνον εἰς τὰ συμπόσια του!

2. *Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος.* Τὸν Νικηφόρον διαδέχθη ὁ γαμβρός του Μιχαὴλ, ὁ ὁποῖος ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν· τότε ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν γεναῖον στρατηγὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιον. Ὁ Λέων, ἀφοῦ ἐπροτοιμάσθη, ἐπῆλθεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς τὴν Μεσημβρίαν, μίαν πόλιν τῆς Θράκης κοντὰ εἰς τὴν Εὐξείνιον Πόντον, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς κατέστρεψεν ἐντελῶς. Ὀλίγοι ἐσώθησαν μαζί μὲ τὸν Κροῦμμον πληγωμένον· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε. Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἐπὶ 75 χρόνια δὲν ἐτόλμησαν

νά κάμουν ἄλλην ἐπιδρομὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος· τόσον εἶχε τρομάξει αὐτοὺς τὸ πάθημα τῆς Μεσημβρίας! Ὁ Λέων ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, κατέγινε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους· ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν, ἐτακτοποίησε τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐπροχώρησε αὐτὸς περισσότερον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν—διότι ἀφήρσε τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐκ τοῦτου νέαι ταραχαὶ ἄρχισαν εἰς τὸ κράτος· ἐξ αὐτοῦ ὠφελούμενος ὁ Μιχαὴλ ὁ Γραυλὸς διενήργησε δολοφονίαν τοῦ Λέοντος καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον.

3. *Μιχαὴλ Β'.*—*Θεόφιλος.* Ὁ Μιχαὴλ ἔφερε τὸ κράτος εἰς ἐντελῆ ἀναρχίαν· ἄνθρωπος χωρὶς ἠθικὸν χαρακτήρα, δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους ἐπωφελήθησαν τυχοδιώκται Ἀραβες ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, οἱ ὅποιοι κατέκτησαν τὴν Ἱβήτην καὶ ἀνάγκασαν τοὺς περισσότερους κατοίκους νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Τότε ἔκτισαν ἐκεῖ νέαν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Χάνδακα, τὸ σήμερον Ἡράκλειον, καὶ ἔγιναν ἡ μάστιξ τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ τὰς πειρατικὰς τῶν ἐπιδρομῶν. Τὸν Μιχαὴλ Β' διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεόφιλος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει λαμπρὰν ἀνατροφὴν καὶ μεγάλην μόρφωσιν. Ἐιρημάτιζε μαθητὴς τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου Ἰωάννου Γραμματικοῦ, ὁ ὁποῖος κατάρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ μαθητοῦ του τὸν πρὸς τὰ καλὰ ἔρωτα καὶ ἀναπτύξῃ τὸ καλλιτεχνικὸν του αἰσθημα. Ἡ μητριὰ του θέλουσα νὰ τὸν ὑπανδρέωσῃ μετὰ τὴν ὠραιότεραν κόρην, ἐπροσκάλασε εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰς ὠραιότερας νεάνιδας τοῦ κράτους· ἔπειτα δὲ ἔδωκε εἰς τὸν Θεόφιλον ἕνα μῆλον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς ἐκείνην, πού θὰ ἐξέλεγε ὡς σύζυγόν του. Ὁ Θεόφιλος ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὴν ὠραιότατην Βασιανήν· ἀλλὰ πρῶτον τῆς δώσῃ τὸ μῆλον, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ πνευμά της. Τῆς εἶπε λοιπὸν χαριεντιζόμενος: «ἀπὸ τὴν γυναῖκα προήλθαν τὰ κακά», ἐνοῶν τὴν Εὐγν' «ναὶ» ἀπαν-

της με έτοιμότητα και εύφρων ή Κασσιανή, «άλλα και από την γυναίκα έπήγασαν τὰ καλύτερα», έννοουσα την Θεοτόκον. Ο Θεόφιλος λέγεται: δι' έδουαρσεστήθη από την μεγάλην της εύφρων, δια τούτο έδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν σεμνήν Θεοδώραν. Τότε ή Κασσιανή έμίσησε τὸν κόσμον και τὴν τύχην της και έκλεισθη εἰς ἓνα μοναστήρι· ἐκεἶ έγραφε πολλὰ ποιήματα έκκλησιαστικά. Ένα εἰς αὐτῶν εἶναι και τὸ γνωστὸν περιπαθὲς τροπάριον τῆς Κασσιανῆς, τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὴν έκκλησίᾳ μας κατὰ τὴν εἰσπέραν τῆς Μεγάλης Τρίτης.

Ο Θεόφιλος αφήρησε τὰς εἰκόνας και κατήργησε πολλὰ μοναστήρια, ἀλλ' ὑπιστήριξε τὰς τέχνας και τὰ γράμματα, έστόλισε τὴν πρωτεύουσαν με λαμπρὰ οἰκοδομήματα και ἔδωσε φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Οταν απέθανε ὁ Θεόφιλος ὁ υἱὸς του Μιχαήλ ἦτο τριμνῶν ἐτῶν· δι' αὐτὸ ανέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν του ή μητέρα του Θεοδώρα. Ἀλλ' αὐτὴ συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ή ὁποία επέκρινε τὰς πράξεις τῆς 7ης Οἰκουμενικῆς συνόδου και ἀναστήλωσε τὰς εἰκόνας τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ή Ἐκκλησία μας ἐπράττει ἕως σήμερον τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων· διορίζεται δὲ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοιοῦτοτρόπως κατηργήθη ὀριστικῶς ή έκκλησιαστικὴ μεταρρύθμισις.

§ 96.

Τὸ σχέσιμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

I. Μιχαήλ ὁ Γ'. Ο ἀδελφὸς τῆς βασιλείσης Θεοδώρας Βάρδας, θέλων νὰ ἄρχῃ αὐτὸς, ἐνήργησε ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ νεαρὸς διάδοχος Μιχαήλ νὰ ἀντραφῇ κακῶς—δι' αὐτὸ ἔγινε μέθυρος και ἀκόλαστος—ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπείαν ή μητέρα του και νὰ ἀποσυρθῇ εἰς ἓνα μοναστήρι. Τοῦτο δὲ και ἔγινε. Ο δὲ Μιχαήλ μόλις ανέλαβε τὴν

ἀρχὴν αὐτὸς μὲν ἐπαραδόθη εἰς βίον ἄσπυτον, ἐπῆρσε δὲ ὡς συνάρχοντα τὸν Βάρδα, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ὡς ἂν πραγματικὸς βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος κατέκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ Βάρδα καὶ τὴν ζωὴν του, ἐνήργησε ὅπως ὁ μὲν Ἰγνάτιος καθαιρεθῆ καὶ ἐξορισθῆ, ἐκλεγῆ δὲ Πατριάρχης ἀντὶ αὐτοῦ ὁ Φώτιος, ὁ ὁποῖος κατήγγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ ἦτο πολυμαθέστατος.

2. Φώτιος. Ὁ Φώτιος ἀπὸ λαϊκὸς ἀνέβη εἰς τὸν πατρι-
 αρχικὸν θρόνον, ἀφοῦ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐπέραςε ὅλους
 τοὺς ἱερατικὸς βαθμοὺς· ἐν τούτοις ἔνεκα τῶν πολλῶν του
 γνώσεων καὶ τῶν ἀξιολόγων του συγγραμμάτων, ἀνεδείχθη
 ἕνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους πατριάρχας τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως. Ἄλλ' ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν του ὁ
 κληρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως διηρέθη εἰς δύο μερίδας,
 δηλαδὴ τὴν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὴν τοῦ Φωτίου, εἰ δὲ ὀπαδοὶ
 τοῦ Ἰγνατίου ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης
 Νικολάου τοῦ Α'. Τοῦτο] δ' ἔγινε, διότι οἱ πάπαι κατὰ τὴν
 ἐποχὴν ἐκείνην εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ μέγα
 ἠθικὸν κύρος· αὐτοὶ ἔστερον τοὺς αὐτοκράτορας· αὐτοὶ ἐδίκα-
 ζον τὰς μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων διαφοράς· καὶ αὐτοὶ ἐπενέβαι-
 ναν ὡς δικαιοκράται εἰς ζητήματα πολιτικά. Ὁ Νικόλαος λοιπὸν
 ἐπειδὴ ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν, διὰ νὰ ἐπικτείνῃ
 τὴν δυνάμιν του καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεφά-
 σισε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν φιλονεικίαν αὐτήν. Δι' αὐτὸ ἀπήτησε
 ἀπὸ τὸν Φώτιον νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα του, διότι δέθεν
 ἢ ἐκλογὴ του ἀντέβαινε εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας, ἐπειδὴ
 ἀπὸ λαϊκὸς ἔγινε πατριάρχης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Φώτιος δὲν
 ἐφάνη πρόθυμος νὰ συμμορφωθῆ μὲ τὴν ἀξίωσίν του, ὁ Πά-
 πας συνεκάλεσε τότε εἰς τὴν Ῥώμην τοπικὴν σὺνοδον, ἣ
 ὁποία ἀφώρισε τὸν Φώτιον.

3. Το σχίσμα. Ὁ Φώτιος δὲν ἄργησε νὰ δώσῃ τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Πάπα· διότι συνεκάλεσε καὶ αὐτὸς σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατήγγειλεν ἐνώπιον αὐτῆς ὡς παράνομον τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ Φώτιος κατήγγειλε τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς αἵρετικὴν, διότι οἱ Πάπαι εἶχαν προσθέσει εἰς τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ διότι καὶ ἄλλας μεταβολὰς εἶχον κάμει εἰς τὴν θρησκείαν. Οἱ Πάπαι εἶχαν ἀκόμη τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῶνται ἀνώτεροι ἀπὸ τοῦς 4 ἄλλους πατριάρχας, τοῦς ὁποίους εἶχεν ἀναγνωρίσει ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδὴ τὸν τῆς Ἀντιοχείας, τὸν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπαιτοῦσαν, ἵνα ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι ἀναγνωρίσουν τὸν Πάπαν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς! Δι' αὐτὸ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ἀπέκρουσε τὸς κυριαρχικὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ κατεδίκασε τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· τὸν δὲ Πάπαν Νικόλαον ἀφώρισε διὰ τὴν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν διαγωγὴν του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ Φωτίου ἄρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν (876); ἐξηκολούθησε δὲ μέχρι τοῦ ἔτους 1053, ὅποτε ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἐχωρίσθησαν ὀριστικῶς πλέον. Τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν ὠφέλησε πολὺ τὸ ἔθνος μας, διότι ὁ χωρισμὸς ἦτο μία σπουδαία αἰτία, ἕνεκα τῆς ὁποίας διετηρήθη τὸ πάτριον θρήσκευμα καὶ ὁ ἐθν. σμῆμας κατὰ τοὺς φεθεροὺς τῆς δουλείας χρόνους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

20ον

Θ: Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.

1. Σλαῦοι. Ἐκτὸς τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλοι βάρβαροι λαοὶ ἔκκμησαν συζητὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους—οἱ Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι. Μερικαὶ δηλαδὴ φυλαὶ τῶν Σλαύων πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχαν καταβῆ ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους πέραν τοῦ Δουνάθως ποταμοῦ· ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἔκκμησαν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ τὰς ἐληλιτοῦσαν. Ὁ Ἡοάκλειος, καθὼς εἶδμεν, διὰ νὰ ἀγωνισθῆ ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀναγκάστη νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰς φυλάς αὐτὰς νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ ὅπου εἶνε σήμερα καὶ ἀποτελοῦν τὸ κράτος τῶν Σέρβων, Κροατῶν, Σλοβένων. Ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς Σλαῦους κατέδησαν οὐλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐγκαταστήθην εἰς διάφορα χωρία τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' αὐτοὶ μὲ τὸν κενρὸν ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ ἐξελληνίσθησαν καὶ τὸ μόνον, ποὺ ἐβώθη μέχρι σήμερα ἀπὸ αὐτοὺς, εἶνε μερικὰ ὀνόματα χωρίων ἢ τοποθεσιῶν, εἰς δὲ τὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης διεσώθη—ἐνεκα τῆς γειτονίας τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων—καὶ μέρος τῆς γλώσσης τῶν ἀναμειγμένων μὲ τὴν Ἑλληνικὴν. Οἱ περισσότεροι ὅμως Σλαῦοι πηρέμεζιναν ἐκεῖ, ὅπου εἶνε σήμερα, εἶχαν δὲ ἀποτελέσει αὐτονόμους ἡγεμονίας. Αἱ ἡγεμονίαι αὐταὶ συνήθως ἀνε-

νέμεζαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Στεφάνου Δουσσάν περιήλθαν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἡγεμὼν δηλαδὴ αὐτὸς ἐπήλθεν ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐκυρίευσε πλείστας χώρας αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ κράτος τῶν Σέρβων ἐμοιράσθη καὶ πάλιν εἰς μικρὰς ἡγεμονίας, μέχρις οὗ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ ἄλλοι Νοτιοσλαῦοι ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους.

2. Βούλγαροι. Ἄλλ' οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἦσαν οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν λαὸς θέρβαρος, Τουρκικῆς καταγωγῆς, οἱ ὅποιοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν· ἐπειδὴ δὲ κατέκησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Ρωσίας, κοντὰ εἰς τὸν Βόλγαν ποταμὸν, ἐπήραν τὸ ὄνομα Βούλγαροι. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἄρχισαν νὰ κίμουν ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐληλάτουσαν, ὅπως καὶ οἱ Σλαῦοι, τὰς Ἑδρωπαϊκὰς ἐπαρχίας του· ἔπειτα ἐγκαταστάθησαν εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας. Ἀργότερα δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωτογενῆτος ἐπέτρεψε, καθὼς εἶδαμεν, εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ὄρους Ἄιμου χώραν, ἣ ὅποια ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Βουλγαρία. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν χώραν ἐκείνην εὗρον καὶ Σλαῦους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ προτύτερα εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ· ἐπειδὴ δὲ οἱ Σλαῦοι ἦσαν περισσότερον πολιτισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ Βούλγαροι ἀνemieχθησαν μὲ αὐτοὺς καὶ ἐξεσλαυίσθησαν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν δὲ ποὺ ἐγκαταστάθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἄρχισαν φοβεροὺς καὶ αἱματηροὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Ἐ 1 ο ν

Βουλγαρικὸι πόλεμοι ἐπὶ τῶν Ἰσχυρῶν.

1. Πόλεμοι ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. Οἱ φοβερότεροι πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ Ἕλληνας μὲ τοὺς Βουλγάρους, ἔγιναν ἐπὶ τῶν μεγάλων βασιλέων

Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄. καὶ Λέοντος τοῦ Ε΄. τοῦ Ἀρμενίου, οἱ ἔποιοι ἀνῆκαν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Ἰσαύρων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Βούλγαροι καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των εἰς τὴν Βουλγαρίαν δὲν ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, ἔξεστράτευσαν πολλὰς φορὰς ἐναντίον αὐτῶν οἱ βασιλεῖς οὗτοι καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Ὅσακις δὲ οἱ Βούλγαροι ἐνίκηθον, ἠναγκάζοντο νὰ συνάπτουν εἰρήνην ταπεινωτικὴν· ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ποῦ ἐπαρουσιάζετο οἱ ἄπιστοι Βούλγαροι παρέβησαν αὐτὴν καὶ ἄρχιζαν πάλιν τὸν πόλεμον. Δι' αὐτὸ ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμε ἐννεα ἐκστρατείας ἐναντίον αὐτῶν, μέχρις ὅτου τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐταπείνωσε ὀριστικῶς.

2. *Πόλεμοι ἐπὶ Λέοντος Ε΄* Ἀλλὰ μόλις ἀπέθανε ὁ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ διάδοχοί του εἶχαν στρέψει τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν ἀνασιτήλωσιν τῶν εἰκότων, ἀφῆκαν δὲ τὸν στρατὸν νὰ παραλύσῃ, οἱ Βούλγαροι ἀρχισαν πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ κράτος, ἔχοντες τώρα ἀρχηγὸν των τὸν φοβερὸν Κροῦμον. Ἀλλ' ὅταν ἔγινε αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος, ἐπῆλθε ἐναντίον αὐτῶν, καθὼς εἶδαμεν καὶ τοὺς ἐνίκησε· ἀλλ' εἰς μίαν μάχην ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐφονεύθη, τὸ δὲ κρανίον του ὁ αἰμοχαρὴς Κροῦμος τὸ ἔκαμε ποτήριον! Ἀλλὰ τὸν ἀτυχὴ Νικηφόρον καὶ τὰς φοβερὰς καταστροφὰς, ποῦ ἐπροξένησαν ἔπειτα εἰς τὸ κράτος οἱ Βούλγαροι, ἐξεδικήθη ὁ νέος αὐτοκράτωρ Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος, ὁ ὁποῖος κατέστρεφεν ἐντελῶς, καθὼς εἶδαμεν, τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν Μεσημβρίαν.

3. *Ἐκχριστιανισμὸς* Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ποῦ τῶν Βουλγάρων. ἔπαθαν εἰς τὴν Μεσημβρίαν οἱ Βούλγαροι, ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς των καὶ περιορίσθησαν εἰς τὴν μεταξὺ Αἴμου καὶ Δουνάβεως χώραν των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ἐκείνην οἱ Βούλγαροι προσῆλθαν καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξαν εἰς αὐτοὺς δύο Ἕλληνες μοναχοὶ ἀπὸ τὴν

Θεσσαλονίκην, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος. Οἱ μοναχοὶ αὐτοὶ, ἀφοῦ ἔμαθαν τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ μετέφρασαν εἰς αὐτὴν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, ἐπῆγαν εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἐδίδαξαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων πρὸ πάντων ἐσυμπληρώθη ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Φώτιον· διότι μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐβαπτίσθη ὁ τότε ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις, τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν κατόπιν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ἀπὸ τότε ἄρχισαν κάπως νὰ μεταβάλλωνται ἤλθον εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε ὁ Ἕλληνισμὸς κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἐξημερώσουν ἐντελῶς καὶ νὰ ξεριζώσουν ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν ψυχὴν τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ἀχαριστίαν ἢ τὰ θηριώδη καὶ αἰμοχαρῆ ἔνστικτά της!... Διότι οἱ Βούλγαροι ἐπωφελοῦντο ἀπὸ κάθε εὐκαιρίαν, πὺρ παρουσιάζετο διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Ἕλληνικοῦ κράτους.

22ον

Βουλγαρικοὶ πόλεμοι ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

1. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών. Εὐτυχῶς ὅτι ἀνέβη μετ' ὀλίγον εἰς τὸν θρόνον ἡ λεγομένη Μακεδονικὴ δυναστεία, ἡ ὁποία ἐσύντριψε τελειωτικὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς, καὶ ἀνύψωσε καὶ ἐδόξασε τὸ κράτος. Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας αὐτῆς ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδών· οὗτος, ἂν καὶ ἦτο ἀμέρφωτος καὶ ἀπὸ ἄσημον οἰκογένειαν, ἐν τούτοις ἀνεδείχθη ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Ἕλληνικοῦ κράτους. Ἐτακτοποίησε δηλαδὴ τὰ οἰκονομικά, ἐφρόντισε διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον καὶ κατενίκησε τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι ἐληλάτουν τὰ Ἕλληνικὰ παράλια καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Δι' αὐτὸ οἱ Δαλμάται, πρὸς τούτους δὲ καὶ οἱ Βό-

σνιοι καὶ οἱ Σέρβοι ἀνεγνώρισαν καὶ πάλιν τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ Ἰραυλοῦ εἶχαν ἀποτινάξει· ὁ δὲ Βασιλεὺς, ἀφοῦ ἔστειλε Ἑλληνας ἱερεῖς διέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸν Χριστιανισμόν. Μὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Βασιλείου ἔγιναν ἐπίσης Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἑλευθερολόκωνες, δηλαδὴ οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Μαγιατῶν, οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν εἰδωλολάτραι. Τότε καὶ οἱ Βούλγαροι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ

εἰσαχθῆ, καθὼς εἶπαμεν, ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγκάσθηκα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.

2. Αἰὼν ΣΤ', ὁ Σοφός.—Κωνσταντῖνος Δυστυχῶς ὁ διάδοχος τοῦ Βασιλείου Αἰῶν ἕντος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος ὁ ΣΤ', ἦτο μὲν σοφὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ παρημέλησε τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὸ κράτος ἔπεσε ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς μεγάλης συμφορᾶς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Ρώμους. Ἐπίσης ἀνίκανοι ἦσαν καὶ οἱ κατόπιν αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος καὶ Ῥωμανὸς ὁ Β'. Ἄλλ' ὅμως τὸ κράτος ἐσώθη καὶ ἐδοξάσθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διότι τότε ἀνεφάνησαν μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ εἰσήχθη ἕν λαμπρὸν σύστημα—τὸ σύστημα τῆς συμβυζαντινῆς. Αὐτὸ δὲ ἔσωσε τὸ κράτος. Οἱ Βούλγαροι μὲ τὸν

ΛΕΩΝ Ο ΣΟΦΟΣ

νέον ἡγεμόνα των Συμεών, υἱὸν τοῦ Βογόριδος, εἶχαν κυριεύσει πολλὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐπὶ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' ἔφθισαν μέχρι αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη ἀπέθανε ὁ Συμεών καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἠσυχάσε δι' ὀλίγον καιρὸν. Οἱ Ρῶσοι ἄρχισαν νὰ συνάπτουν φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἡ δὲ βασιλεύσα των Ὀλγα, ἡ ὁποία εἶχε γίνει Χριστιανή, ἔρχεται εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ γίνεται δεκτὴ μὲ πολλὰς τιμὰς. Ἀπὸ τότε δὲ ἄρχισε ὁ Χριστιανισμὸς νὰ διαδίδεται εἰς τὴν Ῥωσίαν μέχρις οὗτου, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἔγγονος τῆς Ὀλγας Βλαδίμηρος, τὴν ἔκαμεν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

3. *Νικηφόρος Φωκᾶς* Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποιοὶ μετὰ τὸν καὶ Ἰωάννης Τσιμισκῆς θάνατον τοῦ Συμεών εἶχαν ἠσυχάσει, τώρα ἀρχίζουν πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Ἀυτοκράτωρ ἦτο τότε ὁ ἐνδοξος στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διεξήγε ἐνδόξους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Ἀράβων· αὐτὸς διὰ νὰ καταβάλλῃ ἐπικολώτερον τοὺς Βουλγάρους παρεκίνησε τὸν βασιλεῦα των Ῥώσων Σβιατοσλαῦον νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ ἀπὸ βορρᾶ. Ὁ Σβιατοσλαῦος πράγματι ἐπέρχεται ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τοὺς καταβάλλει καὶ γίνεται κύριος ὅλης τῆς Βουλγαρίας. Τότε ἐγκαθίσταται εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Πραισθλαῦαν-ἡ ὁποία ἦτο κοντὰ εἰς τὴν σημερινὴν Σούμλαι-καὶ ἀρνεῖται νὰ φύγῃ, ὅπως εἶχε συμφωνήσει προηγουμένως μὲ τὸν Φωκᾶν. Τότε ὁ Φωκᾶς ἀπεφασίζει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Ῥώσων· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπέφασίν του, διότι ἔπεσε θύμα μιᾶς συνωμοσίας, ποὺ ἐξέφανε ἐναντίον του ὁ ἀνεψιὸς του Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ἡ βδελυρὰ σύζυγός του Θεοφανώ! Εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν Ἀυτοκράτορα οἱ Ἕλληνες ὀφείλουμεν ἰδιαιτέραν εὐγνωμοσύνην, διότι ἀνακινήσας ἀπὸ τοὺς Μωσμεθενεὺς τὴν Κόκρον, τὴν Κρήτην καὶ μέγαν μέρος τῆς μικρᾶς

Ἀσίας, ἀνεζωογένησε τὸν Ἑλληνισμόν εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Τὸν Φωκᾶν διεδέχθη ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ ὅποιος ἂν καὶ ἀνάβη εἰς τὸν θρόνον μὲ ἔγκλημα, ἐν τούτοις ἀνεδείχθη καὶ αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρας στρατηγούς τοῦ Ἑλληνι-

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

κοῦ κράτους. Ὁ Τσιμισκῆς ὡς πρῶτόν του ἔργον ἐθεώρησε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ῥώσους ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν· εἰσβάλλει λοιπὸν εἰς αὐτὴν καὶ κυριεύει ἐξ ἐφόδου τὴν πρωτεύουσάν των Πραισθλαύαν—μὲ ὄλην τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Ῥώσων—καὶ ἠχημαλώτισε πολλοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόριν· ἔπειτα δὲ προχωρήσας εἰς τὸ Δορύστολον—τὴν σημερινὴν Σιλιστριάν, ὅπου εὕρισκατο ὁ Σδιατοσλαῦος μὲ τοὺς περισσοτέρους Ῥώσους, τὸν κητανικᾶ πολλὰς φορὰς καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν. Τότε ὁ Τσιμισκῆς μεταβάλλει τὴν Βουλγαρίαν εἰς ἐπικράτιαν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν προσαρτᾶ εἰς τὸ κρίτος, ἀφοῦ κατήργησε καὶ τὸ ἀνεξίτητον πατριαρχεῖόν της. Ἐπειτα ἐκστρατεύει δύο φορὰς ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τοὺς κητανικᾶ καὶ κυριεύει πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια αὐτῶν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς δευτέρας ἐκστρατείας, ἐδηλητηριάσθη, καθὼς λέγεται, ἀπὸ κάποιον ἀρχιθαλαμηπέδον του, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνακαλύψει μεγάλας καταχρήσεις!

23ον.

**Βουλγαρικοί πόλεμοι ἐπὶ Βασιλείου Β΄
τοῦ Βουλγαροκτόνου.**

1. Ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Τσι-
ἐπὶ Βασιλείου ἦτα αὐτῶν παρὰ τὸν μισκῆς, ἀνέλαθε τὴν ἀρ-
Σπερχειόν. χὴν ὁ νόμιμος διάδοχος
τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β΄, ὁ ὁποῖος ἦτο μόλις εἴκοσι ἐτῶν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

αὐτὸ ὁ στρατηγὸς Βάρδας Σκληρὸς ἐπανεστάτησε, διότι

ἤθελε νὰ πάρῃ τὴν θέσιν ποὺ εἶχε ὁ Τοιμισκῆς. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος μετὰ ἀγῶνα, ὃ ὁποῖος διήρκεσε τέσσαρα ἔτη, κατώρθωσε νὰ τὸν καταβάλῃ. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Βούλγαροι, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὰς ἀνωμαλίας αὐτὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔκαμαν βασιλεῖα τῶν τὸν τολμηρὸν Σαμουήλ. Ὁ Σαμουήλ τότε ἐκυρίευσε τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπροχώρησε ἕως τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου. Ὁ Βασίλειος ὁμοῦς μόλις ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Βάρδαντὸν Σκληρόν, ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων· ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν ἀπέτυχε, ὃ δὲ Σαμουήλ ἐξήκολούθησε τὰς ἐπιδρομὰς του καὶ κατώρθωσε νὰ εἰσβάλῃ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τότε ὁ Βασίλειος, ὃ ὁποῖος ἦτο ἀπησχολημένος μὲ ἄλλους πολέμους, ἀπέστειλε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων τὸν στρατηγὸν του Νικηφόρον Οὐρανόν. Ἄλλ' ὁ Σαμουήλ ὅταν ἔμαθε τοῦτο, ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ διευθύνεται εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Νικηφόρος ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν, εὕρισκε τούτους Βουλγάρους ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην του. Ὁ ποταμὸς ἕνεκα μεγάλων βροχῶν εἶχε πλημμυρίσει, δι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι τὴν νύκτα ἔπεσαν καὶ ἐκοιμήθησαν ἀμέριμνοι, διότι ἐθεώρουν ἀδύνατον τὴν διάβασιν. Δὲν ἐκοιμήθη ὁμοῦς καὶ ὁ Νικηφόρος, ὃ ὁποῖος ἀφοῦ ἐξήτασε προσεκτικὰ τὸν ποταμὸν κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἕνα πέρασμα. Κατὰ τὰ μεσάνυκτα λοιπὸν περᾶ τὸν ποταμὸν, ἐπιπίπτει ἐξαφνα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ τοὺς κατασφάζει σχεδὸν ὅλους! Μόνος ὁ Σαμουήλ μὲ τὸν υἱὸν του, κατώρθωσαν νὰ ἴσωθῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πληγωμένος. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ Ἑλλάς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴν κυριαρχίαν.

2. Κατάλυσις τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Ὁ Βασίλειος δὲν ἀρκέσθη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν, ἀλλὰ θέλων νὰ καταβάλῃ καὶ ὑποτάξῃ ἐντελῶς τοὺς Βουλγάρους, ἐκστρατεύει ὁ ἴδιος ἐναντίον αὐτῶν. Τοὺς νικᾷ παντοῦ καὶ καταλαμβάνει πολλὰ κρούρια καὶ πολλὰς πόλεις τῶν. Κατὰ τὸ 1014 ὁ Βασίλειος

ἠθέλησε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦ Δεμιρ Ἰσάρ (Ρουπέλ) ἄλλ' οἱ Βούλγαροι τὸ εἶχαν ἀποκλείσει μὲ μεγάλα ὄχυράματα, ἐνῶ αὐτοὶ ἐκρατοῦσαν τὰς κορυφάς. Ὁ Βασίλειος δυσκολεύεται νὰ τὸ κυριεύσῃ ἄλλ' ἐπὶ τέλους κατορθώνει με τὸν στρηγόν του Νικηφόρον Ξιφίαν νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῶν ὀπισθεν. Οἱ Βούλγαροι τότε καταλαμβάνονται ἀπὸ πανικὸν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν· ἄλλ' οἱ Ἕλληνες τοὺς καταδιώκουν καὶ ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν φονεύουν, 15 δὲ χιλιάδας συλλαμβάνουν αἰχμαλώτους! Τότε λέγεται, ὅτι ὁ Βασίλειος ἐτύφλωσε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἀφῆκε ἀπὸ ἓνα μονόφθαλμον εἰς κάθε ἑκατοντάδα διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ Σαμουὴλ ὅταν τοὺς εἶδε, τόσον ἐταράχθη καὶ ἐλυπήθη, ὥστε ἀπέθανε ἀπὸ ἀποπληξίαν. Τότε ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Γαβριὴλ ἐπρότεινε νὰ ὑποταχθῇ, ἄλλ' ὁ Βασίλειος γυαρίζων τὴν Βουλγαρικὴν ἀπιστίαν, δὲν ἐδέχθη· ἐξηκολούθησε δὲ τὸν ἀγῶνα μέχρις ὅτου ὀπέταξεν αὐτοὺς ἐντελῶς καὶ ἐκυρίευσε τὴν τελευταίαν πρωτεύουσαν αὐτῶν Ἀχρίδα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βασίλειος κατέλυσε τὸ Βουλγαρικὸν κράτος καὶ τὸ ἔκαμεν Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, τὴν ὁποίαν διοικοῦσε Ἕλλην διοικητής.

3. Ποῖον ἦε τὸ Ἑλληνικὸν κρῖτος Ὁ Βασίλειος γεμᾶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. τος χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν διὰ τὰς νίκας του, ἐρχεται τότε διὰ Ξηρᾶς εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ πανηγυρίσῃ εἰς τὴν ἐνδοξὸν πόλιν τὴν νικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ ἀναβαίνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε μεταδληθῇ εἰς ναὸν τῆς Παναγίας, τελεῖ εὐχαριστήριον δοξολογίαν καὶ χαρίζει εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν πλοῦσια ἀφιερῶματα. Ἐπειτα κατεβαίνει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ διὰ θαλάσσης ἐρχεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχεται μὲ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἀπείρηστον. Τὴν ἰθρυμαδευτικὴν του εἰσοδὸν ἐστόλιζαν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων, ὅλοι οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι

καὶ ἄπειρα λάφυρα. Τότε ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασε *Βουλγαροκτόνον*, διότι αὐτὸς ἔταπείνωσε καὶ κατέλυσε τελειωτικὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας, ὁ Βασιλεὺς ἐστερέωσε τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐπὶ τῶν Σέρβων καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἰμοῦ ἐκυριαρχοῦσε ὁ Ἑλληνισμός. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ Βασιλεὺς διεξήγαγε καὶ ἄλλους ἐπιτυχεῖς πολέμους· ἐνίκησε τοὺς Ἀραβὰς καὶ ἐστερέωσε τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Συρίαν· ὑπέταξε τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἔφθασε νικητὴς μέχρι Καυκάσου· ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν καὶ ἐστερέωσε τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν. Ἐπὶ τοῦ Βασιλείου καὶ ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων Βλαδίμηρος, ἐγγονος τῆς βασιλίσσης Ὀλγας, προσῆλθε εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη· τὸ δὲ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ Ῥωσικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἐβαπτίσθη κατὰ μυριάδας. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπίσημος τοῦ κράτους θρησκεία ἔγινε ὁ Χριστιανισμός, τὸν δὲ μητροπολίτην καὶ ἀρχηγὸν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας διώριζε ἀπὸ τότε ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ Βλαδίμηρος ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Ἄνναν καὶ ἔδωκε πάλιν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν Χερσῶνα, τὴν σημερινὴν Σεβαστούπολιν, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε εἶχε καταλάβει. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βασιλείου εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν· εἶχε τὸν τελειότερον στρατὸν καὶ στόλον· εἶχε τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν.

4. Τέλος τῆς Μακεδονικῆς Ἀτυχῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου (1255)

Ἑλληνικοῦ κράτους. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος

τόν διεδέχθη, καὶ οἱ διάδοχοί του ἦσαν ἀνίκανοὶ καὶ ἀνάξιοι αὐτοκράτορες. Ὁ στρατὸς παρημελήθη. Στάσεις καὶ ταραχαὶ ἐσωτερικαὶ ἐξασθενίζουσι τὸ κράτος. Δι' αὐτὸ οἱ ἔως τώρα ταπεινωμένοι ἔχθροὶ ὑψώνουσι καὶ πάλιν τὴν κεφαλὴν. Οἱ Ἄραβες ἄρχισαν καὶ πάλιν τὰς λεηλασίας καὶ τὰς πειρατείας των· οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπανεστάτησαν—καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι κατεβλήθησαν, οἱ δὲ Σέρβοι ἐγίναν ἀνεξάρτητοί· τέλος δὲ τυχοδιώκται τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης—οἱ Νορμαννοί, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

240ν

**Ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης
κατὰ τὴν Μεσαιωνικὴν ἐποχὴν.**

1. *Μεσαιωνικὰ κράτη* Εἶπομεν ἄλλοτε (6ον), ὅτι μετὰ τῆς *Εὐρώπης*. τὸν χωρισμὸν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐπὶ τῶν ἐτῶν Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, διάφοροι βάρβαροι Γερμανικοὶ λαοὶ εἰσέβησαν εἰς τὸ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ τὸ διέλυσαν. Ἐπὶ τῶν ἐρείπιων δὲ αὐτοῦ ἰδρυσαν διάφορα κράτη, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν ἐξελατινίσθησαν καὶ ἐγίναν Χριστιανικά. Ἐκ τῶν λαῶν αὐτῶν οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Γαλατίαν, οἱ Ἄγγλοι τὴν Βρεττανίαν, οἱ Ὀστρογότθοι τὴν Ἰταλίαν, οἱ Βησιγότθοι τὴν Ἰσπανίαν καὶ Πορτογαλίαν καὶ οἱ Βανδῆλοι τὴν Ἀφρικὴν. Ἀργότερα τὴν μὲν βόρειον Ἰταλίαν κατέλαβον οἱ Λογγοβάρδοι, τὴν δὲ Ἰσπανίαν οἱ Ἄραβες, εἰς δὲ τὴν Μέσην Ἰταλίαν οἱ Πάπαι ἰδρυσαν τὸ Παπικὸν κράτος. Ἄλλ' ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ κράτη

περισσότερον προώδευσε και απέκτησε μεγάλην δύναμιν τὸ κράτος τῶν Φράγκων. Τὰ κράτος αὐτὸ ἐφθασε εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλείως Καρόλου τοῦ μεγάλου· ὁ Κάρολος κατενίκησε πολλοὺς λαοὺς και ἔδωκε εἰς τὸ κράτος του τὴν ἑκτασιν, ποὺ εἶχε ἄλλοτε τὸ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος. Δι' αὐτὸ αὐτοῦ ἐπῆγε εἰς τὴν Ῥώμην· ἐστέφθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ὑπὸ τοῦ Πάπα «αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων» κατὰ τὸ ἔτος 800. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου οἱ διάδοχοί του τὸ ἔμοιραν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερδὲν εἰς τρία μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν ἔπειτα τὸ Γαλλικόν, τὸ Γερμανικὸν και τὸ Ἰταλικὸν κράτος. Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ μόνον τὸ Γαλλικὸν και τὸ Γερμανικὸν διετηρήθησαν, τὸ δὲ Ἰταλικὸν διηρέθη εἰς πολλὰ μικρὰ κρατίδια και πόλεις αὐτονόμους και μόλις κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα κατῶρθωσε νὰ ἀποτελέσῃ ἓν κράτος ἐλεύθερον και ἐνιζίον. Ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας πρὸ πάντων διεκρίθησαν δύο, ἡ Γένουα και ἰδίως ἡ Βενετία.

2. Νορμαννοί. Ἀπὸ τὰς βορείας χώρας τῆς Εὐρώπης ἀνεφάνησαν νέοι βάρβαροι, οἱ Νορμαννοί, δηλαδὴ ἄνθρωποι τοῦ βορᾶ. Αὐτοὶ ἐπειδὴ κατοικοῦσαν χώρας πτωχὰς και μὲ δυσκολίαν ἀποκτοῦσαν τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν, ἀρχισαν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς εἰς ξένας χώρας. Ἀργότερα ἓνα μέρος τῶν Νορμαννῶν κατῶρθωσε νὰ καταλάβῃ μὲγάλον μέρος τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Νορμανδία (911). Ἐπειτα ἄλλο μέρος αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀνικάνων διαδόχων τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, κατέλαβε, καθὼς εἶδμεν, τὴν κάτω Ἰταλίαν και Σικελίαν και ἱδρυσεν ἐκεῖ Νορμανδικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ καιρὸν ἐξιταλίσθη. Τέλος κατὰ τὸ ἔτος 1066 ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν τῆς Γαλλίας Γουλιέλμος ὁ κατακτητῆς κατέλαβε τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία ἀφορᾷ ἠνώθη μὲ τὴν Νορμανδίαν ἀπετέλεσε ἓνα ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα

Βασιλεία τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὸν Γουλιέλμον δὲ αὐτὸν κατὰ-
γονται οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

3. Ποία ἦτο ἡ κοινωνικὴ κατάστασις Ἀθλίᾳ ἦτο ἡ κατά-
της Εὐρώπης κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. στασις τῆς Εὐρώπης
κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Τότε ἐπεκράτει ἓνα περίεργον σύστημα-
τὸ φεουδαλικόν. Κατὰ τὸ σύστημα αὐτὸ ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ
ἀνώτατος ἀρχηγὸς εἰς κάθε κράτος, ἀλλὰ δὲν ἦτο κύριος
παρὰ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ-τῆς κομητείας ἢ τοῦ δουκάτου του.
Τὸ ἄλλο μέρος ἦτο μοιρασμένον εἰς μερίδια (φέουδα), τὰ ὅποια
ἐλάμβανον κατώτεροι ἄρχοντες—οἱ δούκες καὶ οἱ κόμητες, οἱ
ὅποιοι ἐθεωροῦντο ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα, πράγματι ὁμοίως
ἦσαν ἀνεξάρτητοι· αὐτοὶ πάλιν κατεῖχαν μόνον ἓνα μέρος
ἀπὸ τὸ μερίδιόν των, τὸ δὲ ἄλλο ἦτο μοιρασμένον εἰς ἄλλους
πάλιν κατωτέρους ἄρχοντας—τούς βαρώνους, οἱ ὅποιοι ἐθεω-
ροῦντο ὑπῆκοοὶ των καὶ οὕτω καθεξῆς. Γοιουτοτρόπως εἶχε
σχηματισθῆ μία σειρά ἀρχόντων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας ἦτο
ὑποτελής εἰς τὸν ἄλλον, ὅλοι δὲ ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασι-
λέα. Καθένας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας αὐτοὺς εἶχε μαζί του ἓνα
ὄμιλον ἀπὸ πολεμιστὰς, οἱ ὅποιοι ἐπειδὴ πολεμοῦσαν ἔρικτοι
ἐλέγοντο ἱππῶται. Οἱ ἱππῶται ἦσαν πιστοὶ εἰς τοὺς κυρίους
των· ἦσαν γενναῖοι καὶ ὑπερήφανοι (ἱπποτισμός). Ἐκτὸς τῶν
εὐγενῶν καὶ τῶν ἱπποτῶν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν σχεδὸν δούλοι·
ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κυρίων
των καὶ νὰ δίδουν εἰς αὐτοὺς ὠρισμένον μέρος τῶν εἰσοδημά-
των των. Οἱ εὐγενεῖς ὡς μόνην ἐντιμον ἐνασχόλησιν ἐθεω-
ροῦσαν τὸν πόλεμον· δι' αὐτὸ δὲν ἐμάθαιναν γράμματα, ἀλλ'
ἐξασκοῦντο μόνον εἰς τὰ ὄπλα. Εὐγενεῖς καὶ ἱππῶται καὶ λαὸς
ἦσαν ἄγριοι, ἀπολίτιστοι καὶ ἀμόρφωτοι. Οἱ μόνον μορφωμέ-
νοι ἄνθρωποι κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἦσαν οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι
ἐξασκοῦσαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀπολιτίστων
ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

4. Διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ Εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν.

καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν μεγάλως συνετέλεσεν ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἡ ὁποία ἦτο ἡ σπουδαιότερα ἐξ ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ ὧν ἰδρύθησαν εἰς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑξῆς αἰῶνος, ἀφότου δηλαδὴ ἡ Δύσις κατελήφθη ἀπὸ τοὺς διαφόρους βαρβαρικοὺς λαοὺς, ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης εἰργάσθη νὰ διαδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ διάφοροι ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα μαζὶ μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διέδιδαν εἰς τοὺς λαοὺς αὐτοὺς καὶ τὸν πολιτισμόν καὶ ἐδίδασκον συγχρόνως αὐτοὺς νὰ σέβωνται καὶ ὑπακούουν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, τῆς ὁποίας πρῶτος ἐπίσκοπος καὶ ἰδρυτὴς ἐλέγετο ὅτι ἦτο ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία καὶ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς εἶχαν μεγάλην δύναμιν εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, ἔλαβε δὲ αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Πάπα, δηλαδὴ πατὴρ καὶ ἀνεγνωρίζετο ὡς ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Δύσεως. Ἄλλ' ὁ Πάπας ἦτο καὶ πολιτικὸς ἀρχὼν τῆς Ῥώμης· εἶχε δηλαδὴ ἓνα μικρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐκυβερνοῦσε. Δι' αὐτὸ ἐζητοῦσε νὰ θεωρεῖται καὶ ὡς πολιτικὸς ἀρχὼν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ διάφοροι ἀρχόντες καὶ βασιλεῖς νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν...

23ον!

Ἡ Δυναστεία τῶν Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν

1. Δυναστεία τῶν Δουκῶν Ὅταν ἐξέλιπε ἡ Μακεδονικαὶ Σελτσουκῖδαι Τούρκοι. νικητὴς δυναστεία, μία ἄλλη δυναστεία ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον· ἡ δυναστεία αὐτὴ ἦτο ἡ τῶν Δουκῶν. Οἱ Δοῦκαι ἦσαν ἀνίκανοι βασιλεῖς καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ σταματήσουν τὴν κατάρρευσιν τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἀρχισε εὐθὺς ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλεῦς τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἐπὶ τῶν Δουκῶν νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ ἀνι-

φάνησαν, οί Σελτσούκοι Τουρκοί. Φυλαί τουρκικαί, αί όποιαί έξουσαν μεταξύ τής Κασπίας θαλάσσης και τής Σινικής, ενώθη-
καν υπό ένα ηγεμόνα, τόν Σελτσούκ, από τόν όποϊον ώνομάσθη-
κιν Σελτσουκίδαι, και ήλθαν κατ' αρχάς εις τά νότια του
"Ωξου ποταμου. Έκει ήσπάσθησαν τόν Ίσλαμισμόν από τούς
"Αραβας και όλίγον κατ' όλίγον κατέλαβον τήν Περσίαν τό Βαγ-
δάτιον και άλλα μωαμεθανικα κράτη και ίδρυσαν ένα μέγαλον
και ισχυρόν τουρκικόν κράτος, τό όποϊον έδωκε νέαν ζωήν εις
τόν μωαμεθανισμόν έπειτα από τήν παρακμήν τών "Αράβων.
Τότε οί διάδοχοι του Σελτσούκ ανηγορεύθησαν σουλιάνοι,
δηλαδή ανώτατοι αρχοντες. Έπειτα οί Σελτσουκίδαι έπωφε-
λούμενοι υπό τήν παραλυσίαν του Έλληνικού κράτους και από
τήν άνικανότητα τών Δουκών κατέλαβαν όλην σχεδόν τήν Μι-
κράν "Ασίαν, όπου ένας Τουρκος ηγεμόνων, ο Σολιμάν, ίδρυσε ξε-
χωριστόν Σελτσουκικόν κράτος, τό όποϊον πρωτεύουσαν είχε
τήν Νίκαιαν. Ήτο δέ τότε φοβερά ή θέσις του Έλληνικού κρά-
τους, τό όποϊον άπειλούσαν φοβεροί κύνδυνοι από άνατολάς
και από δύσμάς: εύτυχώς έσωσε τό κράτος μία νέα δυναστεία,
ή όποια ανέβη τότε εις τόν θρόνον— ή δυναστεία τών Κομνη-
νών.

2. *Άλέξιος Α' Κομνηνός και ή Αρχηγός τής δυναστείας
κατάστασις του κράτους.* τών Κομνηνών ήτο ο Άλέ-
ξιος Α' Κομνηνός, ο όποϊος ανήκε εις μέγαλην στρατιωτικήν
οικογένειαν και είχε διακριθή προτύτερα ως στρατηγός. Επί
τής δυναστείας αυτής, ή όποια έδωκε τρεις μέγάλους αυτο-
κράτορας, τό κράτος απέκτησε νέαν δύναμιν, νέαν λάμψιν και
νέαν δόξαν— άτυχώς τήν τελευταίαν. Ήτο 25 έτών όταν ανέ-
βη εις τόν θρόνον ο Άλέξιος: άλλ' έκτός αυτού εύρε τό κρά-
τος εις έθλίαν κατάστασιν. Από του Βασιλείου του Βουλ-
γαροκτόνου μέχρι τής έποχής του, δηλαδή εις διάστημα 50
έτών, τό κράτος είχε περιορισθή εις τό ήμισυ: διότι τό ήμισυ τής

Μικρᾶς Ἀσίας κατείχετο, καθὼς εἶπαμεν, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔλλα καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπεκράτει ἀναρχία καὶ παραλυσιὰ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων. Ἀναρχίᾳ ἐπίσης καὶ παραλυσιὰ ἐπεκράτει καὶ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, διότι οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἐπαναστατήσει, οἱ δὲ Σέρβοι ἔκαμναν συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ κράτους. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξιος εἶχε σκοπὸν νὰ ἐτοιμάσῃ στρατὸν διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῶν σπουδαιότερων ἐχθρῶν τοῦ κράτους, τῶν Τούρκων· δὲν ἐπρόφθασεν ὁμως, διότι νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ τοῦ κράτους ἐφάνησαν ἀπὸ τὴν Δύσιν, οἱ Νορμαννοί.

3. Ἀγῶνες τοῦ Ἀλεξίου κατὰ Οἱ Νορμαννοί, ἀφοῦ κατέ-
 τῶν Νορμαννῶν καὶ τῶν Τούρκων. λαβον, καθὼς εἶδαμεν, τὴν
 Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἀνηγόρευσαν ἀρχηγὸν τῶν τὸν
 Γυσκάρδον, δηλαδὴ πανουργον, ὁ ὁποῖος παρακινούμενος ἀπὸ
 τὸν Πάπαν ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.
 Ἀφοῦ λοιπὸν προητοίμασε ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον, ἐπῆλθε
 ἐναντίον τῆς Κερκύρας, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν· ἔπειτα διευ-
 θύνεται εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ τὸ πολιορκεῖ. Ὁ Ἀλέξιος,
 ἀφοῦ συνήθροισε στρατὸν, ἐπῆλθεν ἐναντίον τῶν Νορμαννῶν·
 ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶχε ἀρκετὸν στόλον, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ
 τὴν βοήθειαν τῶν Ἑνετῶν, εἰς τοὺς ὁποίους δι' αὐτὸ παρεχώ-
 ρησε πολλὰ προνόμια, ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ ἐμπο-
 ρεύωνται ἐλευθέρως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας
 ἐμπορικὰς πόλεις τοῦ κράτους, νὰ μὴ πληρώνουν τελωνειακοὺς
 φόρους καὶ ἄλλα—προνόμια, τὰ ὁποῖα περιώρισαν τὸ Ἑλλη-
 νικὸν ἐμπόριον, ἤλάττωσαν τὰς εἰσπράξεις τοῦ κράτους καὶ
 ἐπροκάλεσαν πολλὰς ἀνωμαλίας καὶ ταραχὰς εἰς τὸ κράτος.
 Ὁ Ἀλέξιος ἐπὶ τέλους κατάρθρωσε, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶ-
 νας, νὰ νικήσῃ τοὺς Νορμαννοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὰς
 Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀφοῦ δὲ ἀπέκρουσε τὸν κίνδυνον τῶν

Νορμανῶν ἐπῆλθε ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἀπέκτησε τὴν Νικομήδειαν, τὴν Σινώπην καὶ ὀλίγα ἀκόμη ὀχυρὰ μέρη, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τελειωτικὰ τοὺς Τούρκους, διότι νέος κίνδυνος ἀνεφάνη ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἦσαν αἱ σταυροφορίαι.

26ον

Ἡ πρώτη σταυροφορία.

1. Αἴτια τῶν σταυροφοριῶν. Ἀκόμη ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχε ἐπικρατήσῃ εἰς τοὺς Χριστιανούς συνήθεια νὰ πηγαίνουν χάριν προσκυνήσεως καὶ ψυχικῆς σωτηρίας εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, δηλαδὴ εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἐγεννήθη, ἐδίδαξε καὶ ἔπαθε χάριν τῶν ἀνθρώπων ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Ἰδίως ἠύξθη τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν ἀπὸ τοῦ ἡμῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Ἐλένη ἀνεῦρε τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ὁ Κωνσταντῖνος τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.

Οἱ Χριστιανοὶ ἠδύνατο νὰ ἐπισκέπτωνται ἐλευθέρως τοὺς ἁγίους Τόπους καὶ ὅταν ἀκόμη κατέλαβαν τὴν χώραν οἱ Ἄραβες ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ὅτε οἱ Σελτζουκίδαι Τούρκοι κατέλαβαν τὴν Παλαιστίνην, οἱ προσκυνηταὶ ἠκέλευσαν νὰ πάνθειν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς, διότι ἄλλοι μὲν ἔληστεύοντο, ἄλλοι δὲ ἐκακοποιούοντο, ἄλλοι δὲ ἐφρονεύοντο! Τότε δὲ ἓνας προσκυνητῆς, ὅταν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, Πέτρος ὁ ἐξ Ἀμβιανοῦ, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β', καὶ περιέγραψεν εἰς αὐτὸν μὲ ζωνηρότατα χρώματα τὰς βασάνους τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Πάπας τότε ἔδωκεν ἐντολήν εἰς τὸν Πέτρον νὰ περιέλθῃ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα εἰς μίαν μεγάλην ἐπιχείρησιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων. Ζωηρὰν

συγκίνησιν ἐπροξένησαν παντοῦ αἱ ἀφελεῖς διηγήσεις τοῦ Πέτρου· διὰ τοῦτο ὅτε ὁ Πάπας Οὐρβανὸς συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Κλερμοντίῳ τῆς Γαλλίας, προσέτρεξαν εἰς αὐτὴν ἐπίσκοποι, εὐγενεῖς καὶ ἀπειρον πλῆθος λαοῦ. Ὁ Πάπας ὠμίλησε μὲ φλογερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ προέτρεφεν ἐν τέλει νὰ ἀπαρνηθῇ καθέννας τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἄρῃ τὸν σταυρὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγίων ἐκείνων τόπων. Τότε πάντες μὲ μιαν φωνὴν ἔκραξαν «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει»· χιλιάδες δ' ἔπεσαν εἰς τὰ γόνατα καὶ ὠρκίσθησαν νὰ τρέξουν εἰς τὸν ἱερόν ἐκεῖνον ἐναντίον τῶν ἀπίστων πόλεμον. Οὗτοι δὲ ἀφ' ἑραυτοῦ ἔρραψαν εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα ἐρυθρὸν σταυρὸν, ἐκ τοῦ ὁποῦ καὶ σταυροφόροι ὠνομάσθησαν, ἔσπευσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐρημίτου Πέτρου· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν τὰ ἀνοργάνωτα αὐτὰ στίφη διεσκορπίσθησαν καὶ ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Οὐγγρων διὰ τὰς βιαιοπραγίας, τὰς ὁποίας διέπραξαν εἰς τὴν χώραν των κατὰ τὴν διέλευσίν των.

2. Πρώτη σταυροφορία. Ἡ πρώτη καλῶς ὀργανωμένη σταυροφορία ἐγίνε κατὰ τὸ ἔτος 1096 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν διαφόρων μεγιστάνων καὶ ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Οἱ σταυροφόροι ἀφ' ἡλθαν διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔκαμαν συνθήκην μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Α', διὰ τῆς ὁποίας ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὸν ἀνώτατον κυρίαρχον τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον ἀποσπάσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τότε δ' Ἀλέξιος παρεχώρησεν εἰς τοὺς σταυροφόρους πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων οὗτοι διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ οἱ σταυροφόροι ἐπολιόρκησαν τὴν Νίκαιαν, πρωτεύουσαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Σελτσουκιδῶν· ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος αὐτῶν στενοχωρηθεὶς ἐπροτίμησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὁ ὁποῖος καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Οἱ σταυροφόροι, ἂν καὶ ὀσηρεστήθησαν κατὰ τοῦ Ἀλεξίου διὰ τοῦτο, ἐπροχώρησαν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν· ἐκεῖ ἐνίκησαν τοὺς

Σελτσουκίδας και ἔφθασαν εἰς τὴν Συρίαν. Πολιορκοῦν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ γίνονται κύριοι αὐτῆς μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν. Μετὰ τοῦτο δὲ προχωρήσαντες ἐπῆλθον ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἐκυρλεύσαν μετὰ τεσσαράκοντα περίπου ἡμερῶν πολιορκίαν. Φοβερὰ καὶ ἀξιοδάκρυτος ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν κατοίκων· χιλιάδες Τούρκων ἐσφάγησαν ἀπανθρώπως, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐκάησαν εἰς συναγωγάς των! Οἱ σταυροφόροι τίποτε δὲν ἀφῆκαν· οὐδεμιᾶς ἡλικίας δὲν ἐφείσθησαν. Τὸ αἷμα ἔρρευσε ποταμηδὸν εἰς τὰς ὁδοὺς. . . . Ἀφοῦ δὲ τόσον ἀγρίως ἐκόρεσαν τὴν δίψαν τῆς ἐκδικήσεώς των, ἔπειτα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μετανοοῦντες μετέβαινον μετὰ τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῆ καὶ τοὺς πόδας γυμνοὺς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἐψαλλον ὕμνους καὶ δοξολογίας εἰς τὸν Θεόν! Τέλος λησμονοῦντες τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔδωκαν εἰς τὸν Ἀλέξιον, ἀπεράσισαν νὰ ἰδρῦσουν Φραγκικὸν βασιλεῖον — τὸ βασιλεῖον τῆς Ἱερουσαλήμ, τοῦ ὁποίου βασιλέα ἐξέλεξαν τὸν Γοδοφρέδον· ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη νὰ φορέσῃ βασιλικὸν στέμμα, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς περιεβλήθη ἀκάνθινον στέφανον. Ἠρέσθη δὲ μόνον εἰς τὸν τίτλον τοῦ «προστάτου τοῦ Παναγίου Τάφου».

27ον.

Ἀγῶνες Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ Κομνηνῶν.

δευτέρα καὶ τρίτη σταυροφορία.

1. **Ἰωάννης Κομνηνός** Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀλεκαὶ **Μανουὴλ Κομνηνός**. ξίου Ἰωάννης ἦτο ὄχι μόνον γενναῖος βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος· δι' αὐτὸ ὠνομάσθη καὶ **Καλοῖωάννης**. Ὁ Ἰωάννης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐταπείνωσε τοὺς Φράγκους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Καλοῖωάννου **Μανουὴλ** ὑπῆρξεν ὁ ἠρωϊκώτερος ἀπὸ ὅλων τοὺς αὐτο-

κρίτορας τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὰ προ-
 τερήματά του ὄλοι τὸν ἐθαύμαζον καὶ ὄλοι τὸν ἐροδοῦντο.
 Ὁ Μανουὴλ ἐνίκησε τὸν Δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας Ῥενάλδον
 καὶ τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἔλθουν
 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ δρῆσθουν εἰς αὐτὸν ὑποταγὴν.

2. Δευτέρα σταυροφορία. Οἱ σταυροφόροι ἀπὸ τὴν πρῶ-
 τὴν ἀκόμῃ σταυροφορίαν εἶχαν καταλάβει καὶ τὴν Ἑδεσσαν.
 εἰς τὴν ὁποῖαν ἵδρυσαν μικρὰν ἡγεμονίαν· ἀποτελοῦσε δὲ αὕτη τὸ
 σπουδαιότατον πρὸς ἀνατολὰς προπύργιον τοῦ Φραγκικοῦ κρά-
 τος. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔγινε γνωστὸν ὅτι ἡ Ἑδεσσα κατελήφθη
 ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κορρά-
 δος Γ' καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος Ζ' ἐπεχεί-
 ρησαν τὴν δευτέραν σταυροφορίαν. Οἱ σταυροφόροι ἀφοῦ ἔφθα-
 σαν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας εἰς τὴν Συρίαν, ἐπολι-
 ὄρησαν τὴν Δαμασκόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέτυχαν ἀναγκάσθη-
 καν νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὰ ἴδια, χωρὶς νὰ κατορθώσουν
 τίποτε.

3. Τρίτη σταυροφορία. Ὅλιγα ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Σουλ-
 τάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδδῖν, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Χριστιανούς
 τῆς Παλαστίνης, ἔγινε κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ εἰδήσις
 αὕτη, ὅταν ἔγινε γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐνεποίησε φοβερὰν
 ἐντύπωσιν καὶ ἐπροκάλεσε τὴν τρίτην σταυροφορίαν. Τὴν
 σταυροφορίαν αὐτὴν διηύθυνον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας
 Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιπ-
 πος Αὐγούστος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ῥιχάρδος ὁ
 Λεοντόθυμος. Πρῶτος ἐξεστράτευσεν ὁ Φρειδερίκος Βαρβα-
 ρόσσας· ἀλλ' εἰς τὴν Κιλικίαν, ἐνῶ διέβαινε τὸν ποταμὸν Κύ-
 δνον παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ ἐπνίγη. Οἱ δὲ κατόπιν
 ἐλθόντες Φίλιππος Αὐγούστος καὶ Ῥιχάρδος ὁ Λεοντόθυμος
 ἐνίκησαν μὲν τὸν Σαλαδδῖν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Πτολεμαῖδα,
 ἀλλὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν. Τέλος

οὐ σταυροφόροι περιήλθον εἰς διχόνοιαν· τότε ὁ μὲν Αὔγουστος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Ῥιχάρδος παραμείνας ἐκεῖ συνωμολόγησε συνθήκην πρὸς τὸν Σαλαδδίν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετρέπετο ἡ ἐλευθέρωσις τῶν προσκυνητῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους.

28ον

Αἱ τελευταῖαι σταυροφορίαι καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

1. *Τετάρτη σταυροφορία.* Μετὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν ἐγένεον καὶ ἄλλαι σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι ἀτυχῶς ἀπέτυχαν ὅλαι, διότι οἱ Ἁγιοὶ Τόποι περιήλθον καὶ πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀφ' οὗ ματαίως ἐχύθη τὸ αἷμα τῶν ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων! Ἡ σπουδαιότερα τῶν τελευταίων σταυροφοριῶν εἶναι ἡ *τετάρτη σταυροφορία*, ἡ ὁποία δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἔχει τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, ὅτι κατ' αὐτὴν ἐγένετο ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων. Ἐν ἔτει δηλαδὴ 1195 ὁ Ἀλέξιος Γ' ἐκθρόνισας τὸν ἀδελφόν του Ἰσαάκιον καὶ τυφλώσας αὐτόν, ἀνηγερύθη αὐτοκράτωρ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν *Βονιφατίου τοῦ Μομφερρατικοῦ*, καὶ τοῦ κόμιστος τῆς Φλάνδρας *Βαλδουίνου* ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν τετάρτην πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων σταυροφορίαν! Ἄλλ' ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους διὰ θαλάσσης, διότι ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἐθεωρεῖτο ἀσφαλεστέρα· ἐσυμφώνησαν λοιπὸν μὲ τὸν δόγην (δηλ. ἀρχηγόν) τῶν Ἐνετῶν, τὸν ἐνενηκοντούτη Δάνδολον, νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἀσίαν μὲ πλοῖα Ἐνετικά. Τότε παρουσιάζεται εἰς τοὺς σταυροφόρους ὁ υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος Ἰσαακίου Ἀλέξιος, καὶ παρακαλεῖ

αυτούς νά βοηθήσουν τὸν πατέρα του, ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον· ὑπέσχετο δὲ ἀντὶ τῆς βοήθειας αὐτῆς νά ὑποτάξῃ αὐτὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν, προσέτι δὲ νά δώσῃ εἰς τοὺς σταυροφόρους χρήματα καὶ στρατὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων. Οἱ σταυροφόροι ἔδωκαν πίστιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἐπλευσαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἐκεῖ δὲ προσκαλοῦν τὸν Ἀλέξιον Γ' καὶ ἀπαιτοῦν νά ἀποδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἠρνήθη, οἱ σταυροφόροι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔγιναν κατ' ἀρχὰς κύριοι τοῦ Γαλατᾶ· ἔπειτα δὲ ἐπῆλθον ἐναντίον τῶν τειχῶν καὶ ἐπεχείρησαν νά κυριεύσουν τὴν πόλιν δι' ἐφόδου. Ἡ ἐφοδος ἀπέτυχε· ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος φοβηθεὶς, ἔφυγε κρυφίως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφήσας αὐτὴν εἰς τὴν τύχην τῆς! Τότε ὁ λαὸς ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν τυρλὸν Ἰσαάκιον μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου τοῦ Δ'. Μετὰ τοῦτο οἱ Λατῖνοι ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς αὐτοὺς δοθεισῶν ὑποσχέσεων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἔνεκα ἐλλείψεως χρημάτων ἐχρονοτρίθει, οἱ Λατῖνοι ἄρχισαν νά ἀπειλοῦν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

2. *Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.* Ἐνεκα ὁμως τῶν ἀπειλῶν τούτων ὁ λαὸς ὠργίσθη καὶ ἀφοῦ ἐστασίασε ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα τὸν Νικόλαον Καναβόν. Ἀλλ' οὗτος ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἐβασίλευσε· διότι ἓνας συγγενῆς τοῦ Ἰσαακίου, ὀνόματι Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ὁποῖος ἔνεκα τῶν μεγάλων ὀφρῶν του ἐπωνομάζετο Μούρτζουφλος, ἀφοῦ ἔδωροδόκησε τὴν βασιλικὴν φρουράν, κατέλαβε τὸν θρόνον. Καὶ τὸν μὲν Καναβόν καὶ τὸν Ἀλέξιον Δ' ἐφόνευσε, τὸν δὲ γέροντα Ἰσαάκιον δὲν ἐπρόφθασε νά κακοποιήσῃ, διότι αὐτὸς μόλις ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν λύπην. Οἱ Λατῖνοι ὅταν ἔμαθον αὐτά,

έθεώρησαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, διὰ νὰ ἐκπληρώσουσιν τὸν προαιώνιον πόθον των δηλαδή—νὰ κατακτήσουσιν τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ νὰ ὑποτάξουσιν τὴν Ἀνατολικὴν εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἀμέσως λοιπὸν ἐπῆλθον ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἕλληνες τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Οἱ Λατῖνοι ἔγιναν εὐκόλως κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τριήμερον πολιορκίαν. Ἀπερίγραπτα ἦσαν τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια ὑπέστη ἡ Κωνσταντινούπολις τότε. Οἱ ἄγριοι ἐπιδρομεῖς ἐφέρθησαν ὡς θηρία μᾶλλον καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωποι—καὶ ἄνθρωποι μάλιστα Χριστιανοί! Τοὺς πλείστους κατοίκους κατέσφαξαν· ἄλλους ποικιλοτρόπως ἐβασάνισαν, διὰ νὰ νὰ παραδώσουσιν τὰ χρήματα καὶ τὰ πολύτιμα πράγματά των· τὰς οἰκίας ἐληλάτησαν ἢ παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ· πολύτιμα χειρόγραφα κατέκαυσαν· ναοὺς διήρπασιν καὶ ἐθεβήλωσαν· τὰ ἱερὰ σκεύη μετεποίησαν εἰς σκευὴ μαγειρικῆς καὶ πλείστα καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα ἠκρωτηρίασα· ἢ κατέστρεψιν ἐντελῶς ἢ τὰ διήρπασαν καὶ τὰ ἀπέστειλαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε δὲν ἠφῆκαν· οὐδὲν ὄσιον ἢ ἱερὸν ἐσειβάσθησαν. Ἀλλ' ἰδίως ὄλην τὴν ἀπληστίαν, ὄλην τὴν ἀσέβειαν καὶ ἀγριότητά των ἐδειξαν εἰς τὸ ἀπαράμιλλον ἐκεῖνο κόσμημα καὶ σέμνωμα τῆς Ὀρθοδοξίας—τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Διήρπασαν πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ πολύτιμον· ἐθραυσαν τὰς ἱεράς του πύλας, κατεκερμάτισαν τὸν ἄμβωνα, τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ τὴν περίφημον ἱεράν του τράπεζαν, ἡ ὅποια ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Δὲν ἐντράπηκαν δὲ ἔπειτα νὰ ὀδηγήσουσιν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἡμιόνουσιν—διὰ νὰ φορτώσουσιν τὰ λάφυρα! . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗΙ

29ον

**Φραγκικά κράτη ιδρυθέντα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.**

1. **Διανομὴ τῆς Ἑλληνικῆς** Οἱ Φράγκοι, δηλαδή οἱ Ἑνε-
αυτοκρατορίας. τοὶ καὶ οἱ σταυροφόροι, ἀφού
ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν
Φραγκικὸν κράτος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐμοιράσθησαν λοιπόν
τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἀναμεταξύ των· διότι ἐνόμισαν

ΒΑΛΔΟΥΪΝΟΣ

ὅτι εὐκόλως θὰ ἐκυρίευσαν τὰς
ἐπαρχίας τῆς, ὅπως ἐκυρίευσαν
καὶ τὴν πρωτεύουσάν τῆς. Καὶ
αὐτοκράτορα μὲν ἐξελέξαν τὸν
Γάλλον *Βαλδουΐνον*, εἰς τὸν
ὁποῖον ἔδωκαν τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν· ὤρισαν δὲ τὸ κρά-
τος αὐτοῦ νὰ περιλαμβάνῃ τὴν
Θράκην καὶ ὅλας τὰς χώρας
ποῦ εἶχε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος
εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ κρά-
τος τοῦ Βαλδουΐνου ὠνομάσθη

τότε *Ῥωμανία*. Αἱ δὲ ἄλλαι χώραι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους
ἐμοιράσθησαν ὡς φέουδα, δηλαδή κράτη ἰδιαίτερα, τὰ ὁποῖα
ἐδόθησαν εἰς τοὺς συναγωνιστὰς τοῦ Βαλδουΐνου, ὑπὸ τὸν
ὄρον νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς ἀνώτατον κυρίαρχον τὸν αὐτοκρά-
τορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῶν σταυ-
ροφόρων *Βοιφάτιος* ὁ *Μομφερρατικὸς* ἔλαβε τὸ βασιλεῖον
τῆς *Θεσσαλονίκης*, τὸ ὁποῖον χάριν αὐτοῦ ἰδρύθη καὶ τὸ ὁποῖον

θὰ παρελάμβανε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην. Οἱ δὲ Ἑνετοί, χάριν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων των, ἔλαβαν τὰ ἐμπορικώτερα μέρη τοῦ κράτους, δηλαδή τὰς νήσους, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἑπειρον καὶ ἐν μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐλαβον πρὸς τούτοις καὶ τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν Ἑνετὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλεξαν τὸν Θωμᾶν Μαροζίνην, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἀνεγνώριζαν οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡ ἐνδοξος Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία διηρέθη εἰς τρία μερίδια, τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ μερίδιον τῶν Ἑνετῶν.

2. Κατάληψις Ἑλληνικῶν Μετὰ τὴν διανομὴν τοῦ Ἑλχωρῶν. ληνικοῦ κράτους οἱ Φράγκοι ὤρμησαν διὰ νὰ καταλάβῃ καθένας τὸ μερίδιον, ποῦ τοῦ παρεχωρήθη. Καὶ ὁ μὲν Βαλδουῖνος δὲν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς χώρας, ποῦ εἶχε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, παρὰ ὀλίγον μέρος εἰς τὰ βορειοδυτικὰ αὐτῆς· δι' αὐτὸ ἐστράφη εἰς τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν κατέλαβε. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Φράγκοι κατεπίεζαν τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ἕλληνες ἀναγκάσθησαν νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς ἀσπονδοτέρους των ἐχθρούς, τοὺς Βουλγάρους. Ἕλληνες τότε καὶ Βούλγαροι νικοῦν τοὺς Φράγκους εἰς μίαν μάχην κοντὰ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι δὲν ἦσαν ποτὲ πιστοὶ εἰς τοὺς συμμάχους των· ἄρχισαν λοιπὸν νὰ καταπιέζουν αὐτοὺς περισσότερον τοὺς Ἕλληνας. Δι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἀναγκάζονται νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς Φράγκους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ὑπεσχέθησαν νὰ σεβασθοῦν τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν παρουσίαν των.

Ὁ δὲ Βονιφάτιος ἦλθε καὶ κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην·

ἔπειτα ἐκυρίευσεν χωρὶς ἀντίστασιν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὰς Θερμοπύλας ὅμως εἶχεν ἀντεπεξέλθει ἐναντίον αὐτοῦ ὁ ἄρχων τοῦ Ναυπλίου καὶ ἄλλων μερῶν Λέων Σγουρός· ὁ Βονιφάτιος τὸν κατανικῆ καὶ κατόπιν καταλαμβάνει τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Ἴσθμου. Ἐπειδὴ δὲ τὰς χώρας αὐτὰς δὲν ἠμποροῦσε νὰ διοικῆ ἀπ' εὐθείας ὁ Βονιφάτιος τὰς ἐμοίρασε εἰς διαφόρους συναγωνιστάς του, οἱ ὁποιοῖσιν ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν διάφορα μικρὰ κρατίδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ δουκάτον τῶν Θηβῶν καὶ Ἀθηῶν, τὸ ὁποῖον ἔδωκε εἰς τὸν φίλον του Ὁθωνα Δελαρός. Ὅταν ὁ Βονιφάτιος ἐφθασε εἰς τὸν Ἴσθμόν, τότε δύο Γάλλοι κατακτηταί, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Σαμπλίττης, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τὸν Χαμάρετον, κατέλαβαν ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον· ἐκεῖ δὲ ἵδρυσαν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μορέως. Τέλος οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβαν τὴν Κρήτην ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Γενοάτας, οἱ ὁποῖοι τὴν εἶχαν προτύτερα καταλάβει· ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον κατέλαβαν μόνον τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, διότι δὲν εἶχαν τὸν στρατὸν ποῦ ἐχρειάζετο διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν καὶ ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν μόνον τὴν Χαλκίδα. Τὰς δὲ Κυκλάδας ἐπέτρεψαν νὰ καταλάβουν μὲ ἰδικὰ των μέσα εὐγενεῖς Ἑνετοὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι ὑποτελεῖς εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας. Ἐκ τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ὁ ἐπισημότερος ἦτο ὁ Μάρκος Σανουῶδος, ὁ ὁποῖος διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἐκράτησε τὴν νῆσον Νάξον, τὰς δὲ ἄλλας νήσους ἐμοίρασε εἰς τοὺς συναγωνιστάς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτελεῖς του. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τέσσαρα φραγκικὰ κράτη.

3. φεουδαλικὸν σύστημα. Ὅλαι αὐταὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Βιλλεαρδουῖνοι. χῶραι, αἱ ὅποιαι κατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους διηρέθησαν, κατὰ τὰς φραγκικὰς συνηθείας

τοῦ Μεσαιῶνος, εἰς μικρὰ κρατίδια, ἤτοι δουκάτα, κομιτείας, βαρωνίας—διαίρεσις, ἡ ὁποία ἐβλάψε τοὺς Φράγκους, διότι ἐξησθένησε τὰς δυνάμεις των καὶ ἐγέννησεν ἐριδας ἀναμεταξύ των. Ἀπὸ ὅλα τὰ φραγκικὰ κράτη, ποὺ ἰδρῦθησαν μετὰ τῆς ἠλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύο διειτηρήθησαν περισσότερο ἔτη, τὸ δουκάτον τῶν Θηβῶν καὶ Ἀθηνῶν καὶ τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως. Πρῶτος πριγκιψ τοῦ Μορέως ἔγινε ὁ Σαιμπλίττης καὶ ἔπειτα ὁ Βιλλεαρδουῖνος ὁ Α'. Αὐτὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Βιλλεαρδουῖνος ὁ Β' καὶ αὐτὸν ὁ Βιλλεαρδουῖνος ὁ Γ'. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Βιλλεαρδουῖνοι ἐκυβέρνησαν καλῶς· διότι ἐσεβάσθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν ἐντοπίων, εἰς δὲ τὰς κοινότητας ἀφήκαν ὅλα των τὰ πρὸνόμια. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς των ἡ Πελοπόννησος ἤκμασε πολὺ.

30ον.

Ἑλληνικὰ κράτη ἰδρυθέντα μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

1. **Ἀυτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος** Οἱ Φράγκοι, καθὼς εἶδαμεν, δὲν ἤμπόρεσαν νὰ καταλάβουν ὅλας τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐδόθησαν κατὰ τὴν διανομὴν, διότι ἀρκετὰ κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ νὰ ἀποτελέσουν ὑπὸ Ἑλλήνας ἀρχοντας διάφορα κράτη, τὰ ὁποῖα ἀρχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μὲν Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς ἐγγονὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ, ἀκόμη πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχε καταλάβει τὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἶχε ἰδρύσει ἐκεῖ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον. Εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν αὐτὴν ἐβασίλευσε ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας καὶ ἀνεξωσό-

νησε και διετήρησε εκεί τον 'Ελληνικόν πολιτισμόν' κατελύθη δὲ ὀκτώ εἰτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1461) ὑπὸ Μωάμεθ Β'. ὁ ὁποῖος ἀπεκεφάλισε τὸν τελευταῖον αὐτῆς αὐτοκράτορα Δαυιδ Κομνηνόν, μαζί με τοὺς ἑπτὰ υἱοὺς του, διότι ἤρνήθη νὰ δεχθῆ τὸν 'Ισλαμισμόν.

2. Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας Ὁ δὲ Θεόδωρος Λάσκαρης, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων εἶχεν ἀναγορευθῆ αὐτοκράτωρ αὐτῆς, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τὸν λαόν, κατέφυγεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τὸν Ἕλληνα Πα-

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΛΑΣΚΑΡΗΣ

τριάρχην καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἱδρυσεν ἐκεῖ τὸ κράτος τῆς Νικαίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐμελλε νὰ συνεχίσῃ τὸ καταλυθὲν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἐπειδὴ ἦτο ἀνὴρ δραστήριος καὶ φιλόπατρις, κατώρθωσε ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Σελτσουκίδας Τούρ-

κους νὰ ἐπεκτείνῃ πολὺ τὸ κράτος του καὶ νὰ τὸ κάμῃ ἰσχυρόν. Τὸ ἔργον τοῦ Θεοδώρου Λασκάρειος συνεπλήρωσεν ὁ γαμβρὸς του Ἰωάννης Βατάτσης, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον· αὐτὸς ἐπειδὴ ἦτο ἀνὴρ μεγαλοπράγμων καὶ ἐμπειροπόλεμος, κατενίκησε τοὺς Φράγκους καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ αὐτοὺς ὅλας τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις των καὶ πολλὰς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐπειτα διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν συνεμάχησε μετὰ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἀσάν καὶ ἦλθεν καὶ ἐπολιόρησεν αὐτήν. Ἄλλ' ἢ μὲν

ἐπίθεσις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέτυχεν, ἡ δὲ συμμαχία μὲ τούτους Βουλγάρους διελύθη, διότι ἤλθαν εἰς φιλονικίας οἱ Ἕλληνες μὲ τούτους Βουλγάρους. Ἀργότερα ὁ Βατάτσης κατώρθωσε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τούτους Βουλγάρους μέγαλον μέρος τῆς Μακεδονίας· ἔπειτα δὲ περιελθὼν εἰς πόλεμον μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννην Ἀγγελον, τὸν κατανικᾷ καὶ τὸν ἐξαναγκάζει νὰ ἀποβάλλῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα καὶ νὰ ἄρξῃ ὡς ὑποτελής εἰς αὐτὸν ἡγεμών. Τέλος ὁ Βατάτσης κατέλαβε καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ὅλην τὴν νότιον Μακεδονίαν καὶ ἀπέθανε μετὰ 33 ἐτῶν ἐνδοξον βασιλείαν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΤΑΤΣΗΣ

Τὸν Βατάτσην διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος Δάσκαρις, ἄνθρωπος μορφωμένος καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Οὗτος κατενίκησε τούτους Βουλγάρους, ἀλλὰ μετὰ 4 ἐτῶν βασιλείαν ἀπέθανε καὶ ἄφησε διάδοχον τὸν ὀκταετῆ υἱὸν του Ἰωάννην Δάσκαριν, τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ ὁποίου ἀνέλαβεν ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

3. Δεσποτιᾶιον τῆς Ἡπείρου. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Α', Ἀγγελος ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, ἴδρυσεν τὸ «δεσποτιᾶιον τῆς Ἡπείρου», τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν. Τὸ κράτος αὐτὸ ἠῤῥξησε πολὺ ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχός του Θεόδωρος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Φράγκους κατέλυσε τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐξέτεινε τὰ ὄρια αὐτοῦ μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπειτα μετέθεσε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ἐστέφθη ἐκεῖ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων, δηλαδὴ τῶν Ἑλλ-

λήνων. Ἄλλ' ἀτυχῶς ὅτε μετ' ὀλίγον ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἐνίκηθη ἀπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀσάν καὶ ἀφοῦ συνελήφθη ἐτυφλώθη· τότε μέγα μέρος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τὴν δὲ Θεσσαλονίκην μὲ τὴν Μακεδονίαν κατέλαβεν, καθὼς εἶδαμεν, ὁ Βατάτσης, τὰς χώρας ποὺ ἔμειναν ἔλαβεν ὁ ἀνεψιὸς του Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ διηρέθη εἰς δύο μέρη, ἀλλὰ διετηρήθη ἄρκετόν χρόνον μέχρις ὅτου ὑπετάχθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα τῆς Ἰωαννουπόλεως Ἀνδρόνικον τὸν Γ'. Ἀργότερα τὸ δεσποτᾶτον αὐτὸ ὑπετάχθη ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς.

Τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ κράτη καὶ ἄλλα μικρότερα, τῶν ὁποίων ἡγεμόνες ἦσαν Ἑλληγες δεσπότες, ὑπῆρξαν ἰσχυρὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας, τὰ ὁποῖα διέσωσαν τὸν Ἑλληνικὸν ἔθνισμόν καὶ τὸ πάτριον θρησκεύμα.

ΒΙΙΙ

Ἀνάκτησις τῆς Ἰωαννουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

1. Ἀσθένεια Λατινικῆς αὐτοκρατορίας Ἀντιθέτως ἀπὸ τὰ καὶ ἀνάκτησις Ἰωαννουπόλεως. Ἑλληνικὰ κράτη ποὺ ἰδρύθησαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν, ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἰωαννουπόλεως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπεκταθῆ, οὐτε νὰ στερεώσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς. Ἀφ' ἐνός μὲν διότι εἶχε διαιρεθῆ εἰς πολλὰς μικροτέρας ἡγεμονίας, τῶν ὁποίων οἱ μεταξὺ τῶν δεσμοὶ καὶ οἱ δεσμοὶ τῶν μὲ τὴν Ἰωαννουπόλιν εἶχον ἐντελῶς χαλαρωθῆ· τὸ δὲ διότι αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ νέου κράτους ἦσαν ἀσθενεῖς, ἐν ᾧ οἱ πέρυξ ἐχθροὶ του, Ἑλληγες καὶ Βούλγαροι, ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι. Ἄλλ' ἐκτός αὐτῶν καὶ οἱ ὑπήκοοι Ἑλληγες ἐμίσουν τοὺς Φράγκους καὶ ἀντίπραττον εἰς κάθε ἐνέργειάν των. Τὴν ἀσθένειαν τοῦ Λατινικοῦ κράτους διέβλεπεν ὁ Μιχαὴλ Πα-

λαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε στεφθῆ εἰς τὴν Νίκαιαν μόνος βασιλεὺς, ἀφοῦ παρηγκώνισε τὸν ἀτυχῆ Ἰωάννην Λάσκαριν καὶ ὄλαι αἱ ἐνέργειαι τοῦ εἰς ἐν ἀπέβλεπον—πῶς νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

δὲ αὐτὸν διεπεραιώθη εἰς τὴν Θράκην καὶ κατέλαβεν ὄλας τὰς πόλεις, ποὺ ἦσαν γύρω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τοιοῦτοτρόπως περιώρισε τοὺς Φράγκους εἰς μόνην τὴν περιοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειτα συνέδεσε φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ διὰ νὰ ἐξισθενήσῃ τὴν δύνάμιν τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνεμάχησε μὲ τοὺς ἀντιπάλους τῶν Γενοάτας, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν τὴν

ὀποχρέωσιν νὰ βοηθήσουν διὰ τοῦ στόλου τῶν τὴν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ δὲν ἔλαβεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν, διότι ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆλθεν χωρὶς νὰ το περιμένῃ. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Αὐτὸς δηλαδὴ πρὶν ἐπιχειρήσῃ ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν στρατηγὸν τοῦ Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον μὲ μικρὰν δύνάμιν, διὰ νὰ ἐπιδλέπῃ καὶ συκρατῇ τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β', ὁ ὁποῖος ἐφιλοδόξει νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ὅτε ὁ Στρατηγόπουλος εἰρίσκειτο εἰς τὴν Σηλυβρίαν, μανθάνει ἀπὸ ἐντοπίους Ἕλληνας ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο ἔρημος ἀπὸ στρατιώτας· διότι οἱ Φράγκοι μὲ ὄλον τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῶν εἶχαν ἐκστρατεύσει πρὸς κατάκτησιν τῆς

ἐκεῖ πλησίον κειμένης νησίδος *Δαφνουσίας*. Τότε ὁ Στρατηγό-
 πουλος συνεννοεῖται μὲ τοὺς ἐν τῇ πόλει Ἑλληνας καὶ εἰσάγει
 ἐν καιρῷ νυκτός ἀπὸ μίαν ὑπόγειον διόδον πεντήκοντα στρα-
 τιώτας, οἱ ὅποιοι ἤνοιξαν μίαν πύλην τοῦ τείχους· ὁ Στρα-
 τηγόπουλος εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν μὲ ὄλον τὸν
 στρατόν του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν κατοίκων καταλαμβάνει
 εὐκόλως αὐτὴν (26 Ἰουλίου 1261). Οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν
 πόλιν Φράγκοι τότε κατεδιώχθησαν καὶ κατεσφάγησαν, ὁ δὲ
 αὐτοκράτωρ *Βαλδουῖνος Β'* τόσον ἐτρόμαξε καὶ ὥστε ἐφυγε ἀμέ-
 σως εἰς Εὐρώπην. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπειτα
 ἀπὸ 57 ἐτῶν δουλείαν περιῆλθεν καὶ πάλιν εἰς τοὺς νομίμους
 κυρίους καὶ κληρονόμους της. . . .

2. *Τὸ νέον Βυζαντιανὸν κράτος*. Μετὰ τρεῖς ἐβδομάδας ὁ
Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἀνα-
 κτηθεῖσαν πόλιν· ἐκεῖ ἐστέρθη δευτέραν φοράν αὐτοκράτωρ
 εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξον Πατριάρ-
 χην, ὁ ὅποιος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν παλαιάν του ἑδραν. Ἄλλ' ἂν
 μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεπληρώθη ἕνας
 θερμὸς πόθος τῶν Ἑλλήνων, αἱ ἐλπίδες των ὅμως διὰ τὴν
 ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τὴν ἀνύψω-
 σίν του εἰς τὴν προτέραν ἀκμὴν καὶ δόξαν δὲν ἐμελλον ἀτυ-
 χῶς νὰ ἐκπληρωθοῦν. Διότι ὁ Παλαιολόγος, ὅχι μόνον δὲν
 κατάρθρωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὰς ὑπὸ τῶν Φράγκων, Βουλγάρων
 καὶ Σελτσούκων κατεχομένας Ἑλληνικὰς χώρας καὶ νήσους,
 ἀλλ' οὐδὲ ἠδηνήθη νὰ ἐνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὰ ἄλλα
 Ἑλληνικὰ κράτη τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος. Γώρα
 νέοι ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ προστετέθησαν· οἱ Σέρβοι, οἱ ὅποιοι
 κατὰ τὸ τέλος τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος εἶχον ἀπαλλαγῆ
 ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν μὲ τὸν βασιλέα των *Στέφα-
 ρον Δουσσάν* κατέλαβον, καθὼς εἶπαμεν, τὴν ἄνω Μακεδονίαν,
 τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον

τοῦ Δουσσάν τὸ κράτος του διηρέθη εἰς πολλὰς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας. Μόνον εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Φράγκων τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρξεν εὐτυχῆς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος· διότι ἐνίκησε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ τοῦ παραχωρήσουν μερικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα νέου Ἑλληνικοῦ κράτους, τοῦ «δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ», τὸ κράτος αὐτό, ἀφοῦ ἐπεξετάθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεδίωξε τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἄλλ' αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ Μιχαήλ· διότι μετ' ὀλίγον νέος ἐχθρὸς ἀνεφάνη ἐκ τῆς Δύσεως—ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδηγαυικός. Οὗτος δηλαδὴ, ἀφοῦ κατέλαβε τὸ κράτος τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας καὶ ἀφοῦ ἠγόρασε ἀπὸ τὸν Βαλδουῖνον τὰ ἐπὶ τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους δικαιώματά του, ἠτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μιχαὴλ τόσον πολὺ ἐφοβήθη τότε, ὥστε ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, διότι ἤλπιζεν ὅτι τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀπεμάκρυνε τὸν κίνδυνον. Ἡ ἔνωσις πράγματι ἐγινε εἰς τὴν σύνοδον, ἡ ὁποία συνεκροτήθη εἰς τὸ Λούγδουνον (Λυών), εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεδέχθησαν τὰ δόγματα τῶν Λατίνων. Ἄλλ' ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μόλις ἔμαθε τὸ πρᾶγμα ἐξηγέρθη καὶ ἐματαίωσεν αὐτήν. Εὐτυχῶς τὰ ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Καρόλου ἐματαίωσεν ὁ λεγόμενος Σικελικὸς ἔσπερινός, ἤτοι ἡ δι' ἐπαναστάσεως σφαγὴ εἰς Σικελίαν 20 χιλιάδων Γάλλων· διότι ὀλίγον μετὰ τὸ ἀτύχημα αὐτὸ ἀπέθανεν ὁ Κάρολος. Τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀφοῦ ἐβασίλευσε 23 ἔτη· ἄλλ' ὁ πορθητὴς τοῦ Βυζαντίου θεωρούμενος, τόσον εἶχε μισηθῆ τελευταίως ἀπὸ τὸν λαόν, ὥστε ὅταν ἀπέθανε δὲν ἤξιώθη οὐδὲ τῆς συνήθους βασιλικῆς ταφῆς....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ

32ον.

Ἡ γένεσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

1. Πρώτη κοιτίς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ γειτονικοὶ λαοὶ τοῦ Βυζαντίου οἱ—Βούλγαροι, οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Σέρβοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ κράτους, ὄχι μόνον εἶχαν γίνει ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιδρομὰς ἤρχισαν ἐναντίον αὐτοῦ, νέος κίνδυνος ἐδημιουργεῖτο εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως—τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι εἶνε μὲν συγγενεῖς μετὰ τοὺς Σελτσούκους Τούρκους, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρως φυλὴν—τὴν φυλὴν τῶν Οὐζῶν, ἡ ὁποία κατῴκει προτύτερα τὰς πέραν τοῦ Ὠξοῦ τουρκικὰς χώρας. Ἐνας ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς αὐτῆς ὀνομαζόμενος Σουλεϊμάν, μεταναστεύσας ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων εἰσῆλθεν ὡς μισθοφόρος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Χοβαρεσμιῶν, οἵτινες προελθόντες ἐκ τῆς σημερινῆς Χίβας εἶχον καταλύσει τὸ ἐν Περσίᾳ Σελτσουικικὸν κράτος καὶ ἵδρυσαν ἰδικὸν τῶν κράτος. Ἄλλ' ὅτε καὶ τὸ Χοβαρεσμιακὸν κράτος κατελύθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, ὁ Σουλεϊμάν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ἐπνίγη τότε οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ διαμοιράσαντες τὰ στίφη τοῦ πατρὸς των, ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἐζήτησαν ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ μισθοφορικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐνας δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ ὀνομαζόμενος Ἐρτογροῦλ ἤλθε μετὰ 400 οἰκογενείας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀνέλαβε στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδίν. Ἐπειδὴ δὲ ἐβόηθησεν αὐτὸν ἐπιτυχῶς εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέ-

μους του, ὁ Ἀλαεδδίν ἀνταμείβων τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἐρτογροῦλ παρεχώρησεν εἰς αὐτόν ὡς τιμᾶριον μικράν τινα χώραν εἰς τὴν ἀρχαίαν Βιθυνίαν καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Προύσης. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτίς τοῦ ἔπειτα μεγάλου ὀθωμανικοῦ κράτους.

2. *Ὁ ἀρχηγέτης* Ταῦτα ἐγίναν κατὰ τὴν ἐποχὴν πού τῶν *Ὀθωμανῶν*. ἐβασίλευε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος. Ἀλλ' οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ, οὔτε κανένας ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸ κρατίδιον αὐτὸ διὰ τὴν σμικρότητα καὶ ἀσημότητά του. Ἐν τούτοις ἡ μικρὰ αὕτη χώρα ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τοῦ φοβεροῦ ἔπειτα Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρτογροῦλ Ὀσμάν ἢ Ὀθωμάν ἐνίκησε πολλὰς φορὰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βυζαντίου καὶ ἤρπασε μερικὰς πόλεις τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, διὰ τῶν ὁποίων ἠῤῥηξε τὸ κρατίδιόν του. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Μογγόλοι κατέλυσαν τὸ Σελτσουικικὸν κράτος· τότε οἱ διάφοροι Τοῦρκοι διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ δυτικοῦ μέρους αὐτῶν ἐγίναν ἀνεξάρτητοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὀσμάν. Ὁ Ὀσμάν ἔπειτα ἐπεξέτεινε περισσότερον τὸ κράτος του εἰς τὴν Βιθυνίαν καὶ κατέλαβε τὴν Προῦσαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσάν του. Ἀπὸ αὐτὸν δὲ τὸ μὲν κράτος ὠνομάσθη Ὀσμανικὸν ἢ Ὀθωμανικὸν, οἱ δὲ Τοῦρκοι Ὀσμανίται ἢ Ὀθωμανοί. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ὀσμάν ἐγίνε ἰδρυτὴς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἀρχηγέτης τῶν Ὀθωμανῶν — τοῦ αἰμοχαρεστεροῦ καὶ βαρβαρωτέρου λαοῦ ἐξ ὅσων εἶδεν ὁ κόσμος. . .

3. *Ἐξισλαμισμὸς τῶν ὑποτασσομένων* Τὸ Ὀθωμανικὸν εἰς τοὺς Τοῦρκους. κράτος ἰδρῦθη, καθὼς εἶδαμεν, εἰς τὸ μέσον Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἦτο δὲ τὸ μικρότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη, τὰ ὅποια κατέλαβαν οἱ Τοῦρκοι διοικηταὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Σελτσουικικοῦ κράτους

καὶ ἀπετελέσθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ 400 μόνων οἰκογενείας. Καὶ ὁμοίως τὸ κράτος αὐτὸ ταχέως ἐμεγάλωσε καὶ ἠϋξήθη καταπληκτικῶς εἰς πληθυσμόν. Τοῦτο συνέβη, διότι οἱ ἡγεμόνες τῶν Ὀθωμανῶν ἠϋξησαν τὸ κράτος των καταλαμβάνοντες χώρας Ἑλληνικὰς· τοὺς δὲ κατοίκους τῶν χωρῶν αὐτῶν κατάρθωσαν νὰ ἐξισλαμίσουν ἄλλους μὲν μὲ τὴν βίαν, ἄλλους δὲ μὲ τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Οἱ ἀρνησιθρησκοὶ δὲ αὐτοὶ ἐγίνοντο οἱ φανατικώτεροι Ὀθωμανοί, διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὸ νέον κράτος. Ἄλλος φοβερὸς ἐξισλαμισμὸς ἦτο τὸ παιδομάζωμα, ὃ ὁποῖος ἀρχισε ἐπὶ τοῦ Οὐρχάν, υἱοῦ τοῦ Ὀσμάν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν τακτικοὶ καὶ εὐπειθεῖς στρατιῶται, δι' αὐτὸ ὁ Οὐρχάν ἀπεράσισε νὰ κάμῃ στρατὸν ἀπὸ χριστιανόπαιδας, τοὺς ὁποίους ἤρπαζαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τῶν Χριστιανῶν εἰς κάθε χώραν ποῦ ὑπέτασσον. Οἱ παῖδες αὐτοὶ ἐμυζέοντο εἰς ἡλικίαν 7—15 ἐτῶν, ἐξισλαμιζοντο καὶ ἐγυμνάζοντο διαρκῶς· ἔξω πάντοτε εἰς τοὺς στρατῶνας, δὲν ὑπανδρεύοντο καὶ δὲν ἐγνώριζον ἄλλον πατέρα ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Ὅταν δὲ ἤρχοντο εἰς ἡλικίαν, κατετάσσοντο εἰς τὰ φοβερὰ καὶ ἀγρία τάγματα τῶν Γενιτσάρων, δηλαδὴ τοῦ νέου στρατοῦ καὶ ἦσαν οἱ φανατικώτεροι καὶ ἀγριώτεροι Μωαμεθανοὶ στρατιῶται. Μὲ αὐτοὺς δὲ καὶ μὲ τὰς ἐξισλαμίσεις οἱ Τοῦρκοι ἠϋξησαν τόσον πολὺ καὶ ἐγιναν τόσον ἰσχυροί, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου νὰ κατακτήσουν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα εἰς τὰ σπλάγχνα του καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξέθρεψε, ἐνίσχυσε καὶ ἐμεγάλωσε τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. . .

33ον

Ἀνδρόνικος Β΄ καὶ Ἀνδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος

1. Βασιλεία Ἀνδρόνικου Β΄. Τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀνδρόνικος Β΄, ὃ ὁποῖος ἀποκατέστησε

τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἀκώρωσε τὴν περὶ ἐνώ-
σεως τῶν ἐκκλησιῶν πράξιν τοῦ πατρὸς του· ἔπειτα δέ, ἵνα
ἀποκρούσῃ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἐμφανισθέντας νέους ἐπικινδύνους
ἐχθροὺς, τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρ-
κους, ἐπροσκάλεσεν ἐκ τῆς Ἰσπα-
νίας τυχροδίκτας μισθοφόρους
τοὺς ὀνομαζομένους Καταλονοὺς
ὕπὸ τὸν τολμηρὸν ἀρχηγόν Δε-
φλὸρ, ἀντὶ νὰ ἀντιτάξῃ ἐγγώ-
ριον στρατόν, ὃ ὁποῖος δὲν θὰ ἀ-
παιτοῦσε καὶ μεγάλην δαπάνην.
Οὕτω ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ὑπερή-
σπισαν γενναίως τὰς ἐν Μικρᾷ
Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς ἰσχύρας, ἀπέ-
βησαν ταχέως ἢ μάλιστα τῶν

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Ο Β΄.

ὠρῶν, τὰς ὁποίας ἐκλήθησαν νὰ ὑπερασπίσουν κατὰ τῶν
Ὀθωμανῶν ἀντὶ δηλαδὴ νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν Τούρκων
ἐλθιστεῦσόν τοὺς Ἕλληνας! Ἐπειτα δέ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς Θρά-
κην, κατέλαβον τὴν Καλλιπολιν. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐδολοφονήθη ὁ ἀρ-
χηγὸς αὐτῶν Δεφλὸρ· τότε οἱ Καταλανοὶ νομίσαντες ὅτι ἡ δολο-
φονία ἔγινε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐξηγγιώθησαν καὶ κτίσραξαν
τοὺς κατοίκους τῆς Καλλιπόλεως· μετὰ τοῦτο δὲ ἐπροσκά-
λεσαν τουρκικὰ στίφη ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ κατέκλυσαν μὲ αὐτὰ
τὴν Θράκην καὶ ἐξετράπησαν εἰς ἀνηκούστους σφαγὰς καὶ
λεηλασίας. Ἐπειτα οἱ Καταλανοὶ εἰσέβαλαν εἰς τὴν Μακεδο-
νίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἐφθασαν ἕως τὴν κυρίως Ἑλλάδα.
Πρᾶ δὲ τὴν Κορινθία λίμνην κατανικήσαντες τὸν Δοῦκα τῶν
Βυθγιῶν καὶ Θηβῶν Οὐάλτερον Βριέντιον, ἔγιναν κύριοι τοῦ δου-
κάτου τούτου, τὸ ὅποion μετὰ τινα ἔτη κατέλαβεν ὁ ἄρχων
τῆς Κορινθίας Ραϊνέρος Ἀισαϊώλης, ἀφ' οὗ ἐξεδίωξε τοὺς
Καταλανοὺς.

1. *Βασιλεία Ἀνδρονίκου Γ'*. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους προσετέθησαν μετ' ὀλίγον καὶ ἐσωτερικαὶ ἐριδες καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι· ὁ ἔγγονος δηλαδὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου περιήλθεν εἰς βῆξιν μετὰ τὸν πάππον αὐτοῦ. Ὁ ἔγγονος ὑπερίσχυσε καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ πάππος ἀπεχώρησεν εἰς μοναστήριον καὶ ἔγινε μοναχός. Τότε ὁ Ἀνδρόνικος Γ' τὴν μὲν διοίκησιν τοῦ κράτους ἐπέτρεψεν εἰς τὸν φίλον του Ἰωάννην Καντακουζηνόν, αὐτὸς δὲ κατηνάγκισσε τὸν καιρὸν του εἰς θρησκευτικὰς συζητήσεις. Κατὰ τὸ ἐμφύλιον τοῦτον πόλεμον οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι ἐξέτειναν τὰς κτήσεις των ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ κατέλαβον, καθὼς εἶδαμεν, τὴν Προῦσαν, τὴν ὁποίαν κατέστησαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των. Ἐκ ταύτης δὲ ὀρμώμενοι κατόπισιν ὑπὸ τὸν νέον σουλτᾶνον Οὐρχάν, κατεγίνοντο νὰ καταλάβουν ἔτι καὶ τὴν Βιθυνίαν. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' θέλων νὰ ἀνακόψῃ τὰς προόδους τῶν Ὀθωμανῶν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνίκηθη ἐν Φιλοκρίνῃ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τότε ὁ Οὐρχάν κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν Βιθυνίαν μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους· διήρπασεν δηλαδὴ αὐτὸ εἰς ἐπάρχιας, διοργάνωσεν τὸν στρατὸν καὶ καὶ συνέστησε, καθὼς εἶπαμεν, τὸ φοβερὸν τάγμα τῶν γενιτσάρων· ἔκοψε νομίσματα καὶ ὥρισε ἰδιαίτερον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν Ὀθωμανῶν, διὰ νὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἀνδρόνικος ἀπέθανεν τῷ 1341 χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ πράξῃ τίποτε πλέον πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνισμοῦ. . . .

340ν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον Γ' αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου.

Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἀνδρόνικος καὶ Ἰωάννης Στ' Καντακουζηνός, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Ἰωάννης ἦτο ἐννέα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν· διὰ τοῦτο τὴν ἐπιτροπιάν του ἀνέλαβεν ὁ φίλος καὶ

σύμβουλος του πατρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἄλλ' ἐνῶ οὗτος διωργάνωνε τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους, ἵνα ἀντεπεξεῖσθῃ ἐναντίον τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν, περιήλθε εἰς ἐριδας μετὰ τὴν φιλαρχον μητέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἄνναν. Τότε δὲ Καντακουζηνός ἀπεστάτησε καί, μετὰ μακροῦς ἀγῶνας, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ στεφθῇ συμβασιλεὺς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Ε'. Ἄλλ' ὁ πόλεμος οὗτος, ὁ ὁποῖος καὶ κατόπιν ἐξηκολούθησεν ἐβλάψε μεγάλως τὸ κράτος καὶ ὠφέλησε μόνον τοὺς ἐχθροὺς του, ἰδίως τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τότε κατέλαβον τὰς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς κτήσεις, ἔπειτα τὴν Καλλιπόλιν καὶ τέλος ὅλην τὴν Θρακικὴν Χερσονήσον. Ἔνεκα τούτου ὁ Καντακουζηνός ἀπογοητευθεὶς ἀπεχώρησεν εἰς μοναστήριον καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ ὁ Ἰωάννης Ε'. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδέως ὠφέλησε τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε περιπέσει εἰς παρακμὴν καὶ ἀθλιότητα. Οἱ Τούρκοι ὑπὸ τὸν νέον σουλτάνόν των Μουράτ Α' ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκυρίευσαν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην μετὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των. Τότε δὲ Ἰωάννης ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς· ἀλλὰ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταπεινώσεις δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ καμμίαν βοήθειαν. Διὰ τοῦτο ἐπανήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τὸν Μουράτ εἰρήνην ἐξευτελιστικὴν καὶ νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτὸν φόρον ὑποτελείας! Μετὰ τοῦτο ὁ Μουράτ ἐνίκησε τοὺς Σέρβους καὶ ὑπέταξε τοὺς Βουλγάρους. Ἄλλ' ἡ τοιοῦτη πρόσδος τῶν Τούρκων ἐφέβησεν ὅλους τοὺς παρὰ τὸν Δούναδιον κατοικοῦντας Χριστιανικοὺς λαοὺς, δηλαδὴ τοὺς Βοσνίους, Κροάτας, Οὐγγυροὺς καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι συνανθῶντες μετὰ τοὺς Σέρβους ἀντεπεξῆλθον ἐναντίον τοῦ Μουράτ. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατεὶαι συνητήθησαν παρὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὴ

σύνορα τῆς Σερβίας καὶ Βοσνίας· μάχη φοβερὰ καὶ φονικὴ συνεκροτήθη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μουράτ ἐνίκησε μὲν τοὺς Χριστιανοὺς (1389), ἀλλ' ἐφρονεύθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τινος γενναίου Σέρβου, ὁ ὁποῖος ἐπροσποιήθη, διηγήτομόλησε πρὸς τοὺς Τούρκους. Τὸν Μουράτ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὄχι ὀλιγώτερον ταπεινῶς ἐφέρθη ὁ Ἰωάννης Ε'. Διότι παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀχυρὰν Φιλαδέλφειαν καὶ ὑπαχρεώθη νὰ τὸν ἀκολουθῇ εἰς τὰς ἐκστρατείας του μὲ 12,000 ἄνδρας!

2. *Μανουὴλ Β' Παλαιολόγος.* Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἰωάννης Ε', ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ εὗρίσκατο εἰς τὴν Προδσαν ὡς ἔμμηρος τοῦ Βαγιαζήτ· διὰ τοῦτο μέλις ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, δραπέτευσε καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους (1391—1425). Ὁ Βαγιαζήτ διὰν ἔμαθε τοῦτο ὠργίσθη καὶ ἀπέκλεισε μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἔπειτα πληροφόρηθεις διὰ τοῦ Χριστιανοῦ τῆς Δύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμούνδου*, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτοῦ, δὲν χάνει καιρὸν, ἀλλ' ἐπέλθων ἐναντίον αὐτῶν, τοὺς κατανικᾷ εἰς τὴν *Νικόπολιν* τῆς Βουλγαρίας (1396). Ἐπειτα ἐπέρχεται ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πολιορκεῖ αὐτήν. Ὁ Μανουὴλ τότε ἀπέρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας· ἀλλ' εἰς μάτην. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἔσωσε τότε ὁ ἡγεμὼν τῶν *Μαγγόλων Ταμερλᾶνος*· εὗτος δηλαδὴ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μὲ 800 χιλ. ἄνδρας ἠπειλεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ κράτος τῶν Τούρκων. Τότε ὁ Βαγιαζήτ ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ πάλιν τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τοῦ Ταμερλᾶνου. Ἀλλ' εἰς τὴν μάχην, ἣ ὁποία ἐγίνετο πλησίον τῆς Ἀγκύρας (1402) ὁ Βαγιαζήτ ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος· ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ Μανουὴλ ἔζησε ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὸν

ιδὸν τοῦ Βαγιαζήτ Μωάμεθ τὸν Α', ὁ ὁπίσος μὲ τὴν βοήθειάν του κατέβαλε τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς καὶ διεδχάθη αὐτὸς τὸν πατέρα του. Ἄλλ' ὁ διάδοχος τοῦ Μωάμεθ Μουράτ ὁ Β' ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτήν. Οἱ Τούρκοι ὤρμησαν λυσσώδεις ἐναντίον τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἐνῶ ἄλλοι ἐπροσπαθοῦσαν ν' ἀναβοῦν μὲ κλίμακας εἰς αὐτά. Ἄλλ' οἱ Χριστιανοὶ ὡς λέοντες ἀπέκρουσαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν.

3. Ἰωάννης Β' Παλαιολόγος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουήλ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Β' (1425—1449), ὁ ὁπίσος διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰρήνην ἀπὸ τὸν Μουράτ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς ἐν Θράκῃ πόλεις! Ὁ Μουράτ τότε ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἑνετοὶ καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν· ἔπειτα κατέλαβε τὴν Θεσσαλίαν, κατόπιν τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Φράγκοι καὶ τέλος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Ἐπὶ 10 περιῖπου ἔτη ὁ Μουράτ δὲν

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΩΤΗΣ

ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι τὸν ἠμπόδιζον οἱ ἄγωνες, τοὺς ὁποῖους διεξήγαγεν ἐναντίον τοῦ ἡρωικοῦ στρατηγοῦ τῶν Οὐγγρων Οὐνιάδου καὶ τοῦ ἐμπειροκόλему ἀρχηγοῦ τῶν Ἀλβανῶν Γεωργίου Καστριώτου ἢ Σκεντέρπεη. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Ἰωάννης προβλέπων τὸν ἐπικείμενον ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κίνδυνον, ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πά-

παν, νομίζων ότι τότε θα τον έβοήθουν οι ήγερμένοι της Δύσεως. Μετέβη λοιπόν ο ίδιος με τον Πατριάρχη και άλλους κληρικούς και λογίους εις την σύνοδον της Φλωρεντίας και εκεί μετά πολλὰς συζητήσεις υπέγραψε την ένωσιν των εκκλησιών. Ἄλλ' οἱ περισσότεροι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐδέχθησαν τὴν ένωσιν ἐκείνην, ἣ δὲ βοήθεια ἣ ἕποια ἦλθεν ἐξ Εὐρώπης κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα, δὲν ὠφέλησε καθόλου τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Διότι οἱ Οὐγγροι, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν Λαδίσλαον καὶ Οὐνούδην ἐπῆλθον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἐνίκηθησαν εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Βίρνας (1444), ὅπου ἐφρονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Λαδίσλαος. Ὁ Μουράτ μετὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ δεσπότη τοῦ Μυστρᾶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὁ ὁποῖος κατεῖχεν ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον ἐκδιώξας ἐξ αὐτῆς τοὺς Φράγκους· ὁ Κωνσταντῖνος ἠγωνίσθη γενναίως, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὑπερέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ συνάψῃ με αὐτὸν εἰρήνην ταπεινωτικὴν.

350

Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1. Κατάσταςις τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους· Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Η' αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ. Ὁ φιλόπατρις καὶ ἡρωϊκὸς Κωνσταντῖνος ἀφῆσας τότε τὸ δεσποτάτον του εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Μάρτιον τοῦ 1449 καὶ ἐφόρεσε τὸ ἀκανθώδες στέμμα τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους... Διότι τὸ κράτος τοῦτο κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην περιελάμβανεν ὀλίγας χώρας, τὰς δὲ ἄλλας εἶχαν καταλάβει οἱ Τούρκοι, μερικὰς δὲ

κατείχον οι Ένετοι και ὀλίγοι Ἕλληνες δεσπότες· εὐρίσκειτο δὲ πρὸς τούτοις τὸ κράτος εἰς μεγάλην παρακμὴν καὶ ἀθλιότητα. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία ἄλλοτε εἶχε πληθυσμὸν 500 χιλ. κατοίκους, τώρα εἶχε μόλις 80,000· αἱ δὲ πρόσοδοι τοῦ βίου κράτους δὲν ὑπερέβαινον τὰ 3 ἑκατομ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ' Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

μύρια δραχμῶν, ἐνῶ ἄλλοτε ἀπὸ μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσεπράττοντο περὶ τὰ 700 ἑκατομμύρια. Τέλος δὲ ἐνῶ ἄλλοτε πολυάριθμοι στρατοὶ καὶ στόλοι ὑπερήσπιζαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους, ἤδη ὁ μὲν στρατὸς συνέκειτο μόλις ἀπὸ 7 χιλ. ἀνδρας, ὁ δὲ στόλος περιελάμβανε 10 μόνον σκάφη! Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους,

ὁπότε Σουλτάνος ἔγινε ὁ τὸν ἀποθανόντα πατέρα του Μουράτ διαδεχθεὶς Μωάμεθ ὁ Β'. Οὗτος, ἂν καὶ νεαρώτατος τῆν ἡλικίαν, ἦτο ὀξὺς καὶ ὀρμητικὸς, κατείχετο δὲ ἀπὸ τῆν φλογερὰν ἐπιθυμίαν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν σκοπὸν, πρὸς τὸν ὁποῖον ὄλαι αἱ προσπάθειαι τῶν προκατόχων τοῦ ἔτεινον, δηλαδὴ νὰ καλάβῃ τῆν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ τῆν κόμῃ πρωταύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζεται διὰ τῆν μεγάλην ἐπιχείρησιν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκτισεν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου φρούριον διὰ νὰ μὴ ἔρχωνται τρόφιμα εἰς τῆν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν Ἑξεινον Πόντον· ἔπειτα δὲ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου βοήθειαν, ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν εἰς τῆν Πελοπόννησον. Ἄλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον μὲ τῆν πρόθεσιν νὰ βασιλεύσῃ ἀξιοπρεπῶς ἢ νὰ πάσῃ ἐντίμως ὑπὲρ αὐτοῦ, ἄρχισε νὰ ἐπισκευάζῃ τὰ τεῖχη καὶ νὰ εἰσάγῃ τροφάς· συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε ζητῶν τῆν συνδρομὴν τοῦ Πάπα καὶ τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Δυστυχῶς αἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Πάπα σταλεῖσαι βοήθειαι ἦσαν μικραὶ καὶ ἀσήμανται, ἢ δὲ σπουδαιότερα ἦτο ἢ τοῦ Γενοάτου Ἰουστινιάνη, ὁ ὁποῖος ἐλθὼν μὲ 400 ἄνδρας διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀρχηγὸς τῆς ἀμύνης.

2. *Ἐναρξίς τῆς πολιορκίας* Ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὰς προκαὶ αἱ πρῶται ἐπιθέσεις. παρασκευάς τοῦ ὁ Μωάμεθ, ἐπῆλθε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀδηγῶν 200 χιλ. ἀνδρῶν περίπου καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτὴν ἀπὸ ξηρᾶς· ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ ἀποτελούμενος ἐκ 400 πλοίων ἐπλευσεν ὑπὸ τῆν ἀρχηγίαν Βουλγάρου ἀρνησιθρήσκου, ἵνα πολιορκήσῃ αὐτὴν ἀπὸ θαλάσσης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ εἰσοδος τοῦ λιμένος τῆς πόλεως (Κεράτιος κόλπος) ἐφράσσετο ἀπὸ σιδηρᾶν ἀλυσιν, δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ, ἀλλ' ἠγκυροβόλησεν.

ἔξωθεν αὐτοῦ. Ἐκὶ τότε συνέθη σπουδαῖον ναυτικὸν κατόρθωμα, τὸ ὁποῖον ἴητο ὁ πρόδρομος τῶν κητορθωμάτων τοῦ Κασώνη καὶ Μιαούλη· τέσσαρα δηλαδὴ χριστιανικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἕλληνα πλοίαρχον Φλαντανελλᾶν κομίζοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν τροφάς, περιεκυκλώθησαν ἀπὸ ὀλόκληρον τὸν Τουρκικὸν στόλον· ἀλλ' ὁ γενναῖος πλοίαρχος καὶ οἱ Ἕλληνες ναῦται διὰ τῆς ὑπερόχου τόλμης καὶ ἀνδρείας αὐτῶν, ὄχι μόνον ἀνάγκασαν δύο φορές τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν, ἀλλὰ καὶ ἔκκυσαν πλεῖστα πλοῖα καὶ ἐφόνευσαν χιλιάδας Τούρκων ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ Μωάμεθ! Ἐπειτα δὲ τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα πλοῖα σῶα καὶ ἀκέραια εἰσῆθλον εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον! Ὁ Σουλτᾶνος τότε ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν μανίαν τοῦ διὰ τὸ πάθημα αὐτό, ἔκχευε ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν Γενοατῶν ἓν σπουδαῖον κατόρθωμα· κατώρθωσε δηλαδὴ νὰ μεταβιβάσῃ διὰ ξηρᾶς ἐξδομήκοντα περίπου πλοῖα ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον διὰ δρόμου, τὸν ὁποῖον εἶχε στρώσει μὲ σανίδας ἀλειμμένας μὲ πάχος. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπολιορκήθη στενῶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ δὲν ὤρελῃσε πολὺ τὸν Μωάμεθ, διότι οἱ Ἕλληνες καὶ πάλιν ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν. Δι' αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ γενικὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφοδὸν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ αὐτήν, ἔστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀπεσταλμένους καὶ ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν μεγιστάνων τοῦ καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς πόλεως νὰ ἀπέλθῃ ἀνενόχλητος εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁποίας παρεχώρει εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ μεγαλόφρων Κωνσταντῖνος ἀπέριψε τὰς ἐλκυστικὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ μὲ τὴν ὑπέροχον ἐκαίνην ἀπάντησιν: «τὸ νὰ σοῦ παραδώσωμεν τὴν πόλιν οὐτ' ἐγὼ ἠμπορῶ, οὔτε κανεὶς ἄλλος ἐκ τῶν κατοικούντων ἐδῶ, διότι ὅλοι ἔχομεν λάβει κοινὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνωμεν μὲ τὴν θάλασιν μας χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τὴν ζωὴν μας!...»

36ον

"Αλωσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1. Γενική κατά τῆς πόλεως Τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν δταν ἐφοδος· θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου. ἔμαθεν ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε, ὅπως τὴν 29 Μαΐου ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἐφοδὸν ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν. Ὁ Κωνσταντίνος ἔμαθεν ἔγκαιρως τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μωάμεθ, δι' αὐτὸ τὴν προηγουμένην τῆς ἀπαισίας ἡμέρας προσκαλεῖ τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς ἄλλους ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως καὶ τοὺς ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος· τοὺς προτρέπει νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἀνδρείαν ὡς ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ τέλος μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς λέγει τὰ λόγια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ συγκινοῦν κάθε πατριωτικὴν ψυχὴν: «εἰς τὰ χεῖριά σας», εἶπε «ἐμπιστεύομαι τὸ ταπεινωμένον σκήπτρόν μου καὶ τὴν ἔνδοξον αὐτὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων — τὴν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣ ὁποῖα εἶναι ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χάρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων». Τότε ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἀνέκραξαν μὲ συγκίνησιν· «ἄς ἀποθάνωμεν ὅλοι ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος!» Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ πηγαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀκούει μὲ κατάνυξιν τὴν λειτουργίαν — τὴν τελευταίαν Ἑλληνικὴν λειτουργίαν, εἰς τὸν ναὸν ὃ ὁποῖος ἐπὶ 900 περίπου χρόνια ἦτο τὸ στόλισμα καὶ ἡ μητρόπολις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Τέλος σπεύδει ἐκεῖ, ὅπου ἡ φωνὴ τῆς Πατρίδος ἐκάλει αὐτόν· ἐπιθεωρεῖ τὰ τείχη καὶ ἐνθαρρύνει τοὺς φρουρούς. Τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσοῦκτιον ὄραν κρότος Τουρκικοῦ τηλεβόλου ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. Αἱ ἐφοδοὶ τῶν Τούρκων ἤρχισαν λυσσώδεις καὶ ἡ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην. Οἱ Τούρκοι ὤρμησαν μὲ λύτσαν, ἐνῶ ἄλλοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἀναθοῦν εἰς τὰ τείχη διὰ κλιμάκων· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μὲ

ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα ὑπεράνθρωπον τοὺς ἀπέκρουον ἢ τοὺς ἐκρήμνιζαν ἀπὸ τὰ τείχη, τὰ δὲ σώματά των ἐγέμιζαν τὰς τάφρους. Φοβερά ἦτο ἡ σκηνὴ, ἡ ὁποία ἐξετυλίσσετο ἐκεῖ κατὰ τὰς ὥρας ἐκείνας. Ἦγωνίζετο ἡ μανία καὶ ἡ φιλοπατρία, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ βαρβαρότης, ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ ἡμισέληνος τὸν φοβερὸν τῆς ἐπικρατήσεως ἀγῶνα. . . Τέλος ἐξημέρωσε ἡ ἀποφρὰς 29ῃ Μαΐου, ἡμέρα Τρίτη· ὁ ἥλιος ἐφώτισε διὰ μίαν φορὰν ἀκόμη ἐλευθέραν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν κατορθῶσαι τίποτε. Τότε ἐπέρχεται ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος μὲ τοὺς γενιτσάρους· ἡ ἐφοδος ἦτο λυσσώδης. Ἀλλὰ καὶ αὕτη γενναίως ἀποκρούεται. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάλιν νικηταί. Ἐξαφνα ὁμοῦ μερικοὶ Τούρκοι ἀνακαλύπτουν μίαν μικρὰν ὑπόγειον πύλην, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐλητμόνησαν νὰ κλείσουν· ἀμέσως εἰσορμοῦν δι' αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν καὶ καταλαμβάνουν τὰ νῶτα τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Φοβερά ἦτο τότε ἡ θέσις τῶν ἀπὸ παντοῦ κτυπούμενοι, ἐμάχοντο καὶ ἐπιπτον ἡρωϊκῶς. Ὁ Κωνσταντῖνος μάχεται ἀπελπισμένα, μάχεται ὡς λέων ἐπὶ πάντε ὄρακ. Τέλος ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν φονεύονται· τότε ὁ Κωνσταντῖνος φοδηθεὶς μήπως συλληφθῆ ζωντανός, φωνάζει : «δὲν ὑπάρχει κανένας Χριστιανὸς διὰ νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου» ; Ἀλλὰ δὲν εἶχε τελειῶσαι τὰς λέξεις αὐτάς, ὅτε Τούρκος στρατιώτης τὸν κτυπᾷ ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ τὸν ῥίπτει νεκρὸν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπεσεν, ἀλλ' ἔπεσεν ὡς ἥρωας διακηρύττων εἰς τὸν κόσμον ὅλον ὅτι οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς γνωρίζουν νὰ ζοῦν ἐντίμως, ἢ νὰ ἀποθνήσκουν ἐνδόξως εἰς τὰ πεδία τῆς τιμῆς. . .

2. Ἡ Κωνσταντινούπολις Ὡς θηρία εἰσώρμησαν οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὴν πόλιν· ἀφοῦ ἔσφαξαν τὴν ἀθάνατον φρουρὰν τῆς πόλεως, διεσπάρησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὤρμησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν διαρπαγὴν· ἐκ δὲ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἤχμα-

λώσασαν. Μόνον ὀλίγοι Κρήτες ναῦται, οἱ ὅποιοι κατεῖχαν ἕνα πόντος ἔμειναν ἀγωνιζόμενοι μέχρι τῶν μεταμεσημερινῶν ὥρῶν τῆς 29ης Μαΐου καὶ δὲ ἤθελαν μὲ κινεῖνα τρόπον νὰ παραδοθῶν· τότε καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ θαυμάσας τὴν ἀνδραίαν των, ἐπέτρεψε νὰ ἀπέλθουν μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὴν σημαίαν των ἀνενόχλητοι. . . . Τέλος οἱ Τοῦρκοι ὤρμηξαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἰς ὅποιαν πλῆθος λαοῦ εἶχε καταφύγει· ἔσπασαν τὰς θύρας διὰ πελέκων καὶ ἄλλους μὲν ἐφόρευαν, ἄλλους δὲ ἤχμηλίστην. Τὰ ὄργανα καὶ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὅποια διέπραξαν ἦσαν φρικώδη, ἀπερίγραπτα. Ἐμόλυναν τὸν ἱερὸν ἑκαίον ναὸν καὶ τὸν ἐλεηλάτησαν καὶ τὸν ἀπαγόμενον ἀπὸ ὅ,τι πολυτίμον εἶχε. Τὴν μεσημέριαν εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν πόλιν ὁ Μωάμεθ καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου Τοῦρκος ἱερεὺς ἔκομα προσευχῆν· ἀπὸ τότε δὲ ὁ μεγάλος ναὸς μεταβλήθη εἰς τζαμίον. Ἐπειτα ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἀνευρεθῆ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντίνου· πράγματι δὲ ἀνευρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν πτωμάτων καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλά του, τὰ ὅποια ἔφεραν χρυσοῦς ἀετούς. Τότε ὁ Μωάμεθ διέταξε τὴν μὲν κεφαλὴν του νὰ στηθῶν εἰς μίαν στήλην πρὸς ἐπίδειξιν, τὸ δὲ σῶμά του παρέδωκε εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πρὸς ταφήν. Ἐτάφη εἰς τάφον πτωχρὸν ὁ Κωνσταντῖνος—τάφον, ὁ ὅποιος οὔτε στήλας ἔχει οὔτε ἐπιγράμματα, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας εἶναι ὁ ἱερώτερος τάφος, διότι περιεκλείει τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνδοξοτέρου Ἕλληνος αὐτοκράτορος, τοῦ ὁποίου ἡ αὐταπάρησις, ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ ἠρωτισμὸς ἀποτελοῦν μοναδικὸν παράδειγμα εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. . . .

3. Ὑποταγὴ τῶν ἄλλων Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντῖνου Ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς τοὺς τινος πόλεως οἱ Τοῦρκοι ἔστρεψαν τὰ κατακτητικὰ τῶν βλέμματα κατὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Καὶ πρῶτον κατέλυσαν τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ μετέβησαν τὸν Παρθενῶνα εἰς τζαμίον·

ἔπειτα υπέταξε τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἄρχοντες οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Θωμᾶς καὶ Δημήτριος καὶ κατέλυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀργότερα κατέλαβεν, ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας, τὰς χῶρας καὶ τὰς νήσους, τὰς ὁποίας κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί. Ἡ τελευταία χώρα, ἡ ὁποία υπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους ἦτο ἡ ἡρωϊκὴ μεγαλόνησος Κρήτη. Ἡ ἀντίδρασις τῶν κατοίκων τῆς διήρκεισε 25 ἔτη! Κοιουτοτρόπως ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατελύθη ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἐπὶ χίλια ἔτη ὑπῆρξε τὸ προπύργιον τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τῶσων βαρβάρων, ἡ ὁποία διετήρησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν μετέδωκε κατόπιν εἰς τὴν ἀπολίτιστον Εὐρώπην. Ἄλλ' ἂν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐθρήνησε τὴν πτώσιν τῆς ἐνδόξου πρωτευσύτης του· ἂν ἔπασσε ὑπὸ τὴν ἀγριωτέραν δουλείαν, δὲν κατεστράφη δμως, οὔτε τὸ φρόνημά του κατέπεσε. Πολὺ ταχέως οἱ θρῆνοὶ του ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἀνακτήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του· ὅτι θὰ πάρῃ καὶ πάλιν τὴν ὑποδουλωθεῖσαν πρωτεουσάν του καὶ ὅτι θ' ἀντηγήσουσιν καὶ πάλιν εἰς τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας οἱ πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ὕμνοι. Τοῦτο φανερώνει καὶ ἡ ἑρῶτα ἐκείνη παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄγγελοι ἔλεγον πρὸς τὴν κλαίουσαν Θεοτόκον.

«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ σεῖς ἴκονες μὴν κλαίτε,

Πάλε μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλε δικὰ σας θᾶνε».....

37ον

Τὰ γράμματα καὶ αἱ ὥραϊαι τέχναι κατὰ τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους.

1. **Γράμματα.** Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους, εἶδομεν ὅτι συνεῆσαν εἰς οὐτὸ πολλοὶ ἀνωμαλῖαι καὶ κατοστρεφαί· ἄλλ' οὐταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπο-

τρέφουν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς καλλιέργειας τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, οὕτε νὰ ἐπιφέρουν σπουδαίαν μεταβολὴν εἰς τὸν βίον καὶ τὸν ἔθισμόν των. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου κατέρυγον οἱ διαπρεπέστεροι λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦνται τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα· τοιοῦτοι λόγιοι ἦσαν ὁ Βλεμμύδης, ὁ Γεώργιος Ἀεροπολίτης καὶ ἄλλοι. Ἀργότερα, ὅταν ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνεκτίθη ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἡ καλλιέργεια τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐνισχύθη περισσότερον καὶ ἔρθασεν εἰς τὴν μεγαλύτεραν τῆς ἀκμῆν. Πολλοὶ λόγιοι ἀναφάνησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὅπως εἶναι ὁ Μάξιμος Πλανούδης, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης, ὁ Γεώργιος Γεμιστός, οἱ θεολόγοι Μιχαήλ Ἀκομινᾶτος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ κατόπιν Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Τραπεζοῦντιος Βησσαρίων· οἱ ἱστορικοὶ Λαόνικος Καλκοκονδύλης, ὁ Γεώργιος Φραντζῆς, ὁ Δούκας, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς τὴν δημοτικῆν γλῶσσαν καὶ ἄλλοι. Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἀρχαίων σπουδῶν ἐπέφερε καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ποιήσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν περήγαγε διάφορα ποιήματα γραμμένα εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ὠμίλει. Τοιαῦτα ποιήματα ἐγράφησαν εἰς τὰς νήσους, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Κρήτην, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Φράγκων, ὅπως εἶναι ὁ Ἑρωτόκριτος τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου, ἡ Ἑρωφίλη, δράμα τοῦ Γεωργίου Κορτάτζη καὶ ἄλλα.

2. *Βραῖται τέχναι.* Καὶ αἱ βραῖται τέχναι εἶχαν ἀρκετὰ προοδεῦσαι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, εἰς τινα μέρη μάλιστα διαφρίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς δυτικῆς τέχνης. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἐκτίσθησαν πολλὰ οἰκοδομήματα καὶ ἐκκλησίαι· εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὅπου ἀνηγόρθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα τῶν

Κομνηνῶν, ὠραῖαι ἐκκλησίαι, ὅπως ἦτο ἡ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἄλλα εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὅπου ἐκτίσθησαν πολλὰ ὠραῖα εἰκοδομήματα καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα τῶν Φράγκων δεσποτῶν, ὠραῖαι ἐκκλησίαι, ὅπως εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τῆς Παντανάσσης καὶ ἄλλα.

Ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλας τὰς ὠραίας τέχνας ἀνεπτέχθη ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ὅποια ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δυτικῆς τέχνης δεικνύει πρᾶγματικὴν ἀναγέννησιν. Οἱ ζωγράφοι δηλαδὴ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων—εἰ ὅποιοι πάλιν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς εἶχον μάθει τὴν ζωγραφικὴν—ἄρχισαν νὰ ζωγραφίζουσιν τὰ πρόσωπα, ὅχι ὅπως ἄλλοτε κατὰ τὰ παλαιὰ ὑποδείγματα, ἀλλὰ μὲ κάποιαν φυσικότητα καὶ ζωὴν. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας καὶ τὰ μωσαϊκά, ποὺ σώζονται ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπως εἶναι αἱ τοιχογραφίαι καὶ τὰ μωσαϊκά τῆς Μονῆς τῆς Χώρας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν διαφόρων μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Μυστρᾶ. Ἐπίσης μὲ πολλὴν ζωὴν καὶ φυσικότητα εἶναι μερικαὶ ζωγραφίαι, ποὺ εὗρέθησαν εἰς χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ὅποια δεικνύουσιν τὴν μεγάλην πρόοδον τῆς ζωγραφικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΣ

380ν.

Ἡ Ἀναγέννησις εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην

I. Ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης

Ἡ μεγάλη μετανά-

στεισις τῶν ἐθνῶν, ἐπέ-

στεισις τῶν ἐθνῶν, ἐπέ-

φερε τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Νέα

39ον.

Ἐφευρέσεις καὶ Ἄνακαλύψεις.

1. Ἐφευρέσεις. Ἄλλ' εἰς τὴν πρόσδον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων συνετέλεσαν καὶ αἱ διάφοροι ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν, αἱ ὅποσαι ἀνοίξαν νέους ὄριζοντας καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ καλυτέρευσιν τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Αἱ σπουδαιότεραι ἐφευρέσεις εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρρίτιδος, τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ τῆς τυπογραφίας. Ἡ πυρρίτις ἦτο γνωστὴ πρὸ πολλῶν αἰῶνων εἰς τὰς Σίνας, εἰς τοὺς Ἰνδοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας, ἀλλὰ τὴν μετεχειρίζοντο νὰ σπάζουν λίθους· τὴν χρῆσιν αὐτῆς διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς ἐπένοησε πρῶτος ὁ μοναχὸς Βαρθολόμος Σχουόρτσος. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρρίτιδος μετέβαλε τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ ἐπέφερε τὴν πτώσιν τῆς δυνάμεως τῶν ἵπποτων. Ἄλλη σπουδαία ἐφεύρεσις εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος (κ. μπουσσυλα), ἡ ὅποια στηρίζεται εἰς τὴν ιδιότητα ποῦ ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνη νὰ στρέφῃ πάντοτε τὸ ἓνα ἄκρον τῆς πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον — ἰδιότης, ἡ ὅποια ἦτο γνωστὴ πρὸ πολλῶν αἰῶνων εἰς τοὺς Σίνας καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὁμοῦς ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος ὑφέλιται εἰς τὸν Φλάβιον Τζόγιαν. Μὲ αὐτὴν ἠμποροῦσαν τώρα τὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν, ὄχι ὅπως ἄλλοτε πλησίον εἰς τὴν ξηρὰν, ἀλλὰ εἰς τὰ ἀνεκτὰ πελαγή καὶ τοὺς ὠκεανούς. Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα τῶν ἐφευρέσεων ἦτο ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ὅποια ὑφέλιται εἰς τὸν Ἰωάννην Γουτεμβέργιον. Τὰ βιβλία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν χειρόγραφα καὶ δι' αὐτὸ ἦσαν σπάνια καὶ ἀκριβά· μόνον δὲ οἱ πλούσιοι ἠμποροῦσαν νὰ τὰ ἀγοράζουν καὶ νὰ σπουδάζουν. Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν ὁμοῦς τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιαζόντο εὐκόλως καὶ ἔγιναν εὐθυνότερα, ἀπὸ τότε ὅλοι αἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων ἠμποροῦσαν νὰ μορφώνωνται, αἱ δὲ ἐπιστήμαι προώδευσαν καταπληκτικῶς.

2. *Ανακαλύψεις νέων χωρῶν.* Αἱ ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν ὀφείλονται εἰς τοὺς Ἴσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτογάλλους· αἰτία ἦτο ἡ ἐξῆς. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους αἱ Ἰνδία ἦτο μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας χώρας τῆς Ἀσίας, διότι εἶχε πολλὰ καὶ πολυτίμητα προϊόντα. Τὰ προϊόντα αὐτὰ μετέφεραν ἕως τῶρα Ἄραβες ἔμποροι διὰ ξηρᾶς εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἢ εἰς τὴν Ἀλεξανδρῖαν· ἀπὸ ἐκεῖ δὲ μὲ πλοῖα μεταφέροντο εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ἀφ' οὗτοι οἱ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ἢ δια ξηρᾶς συγκοινωνία ἦτο πλέον δύσκολος καὶ γεμάτη κινδύνου. Διὰ τοῦτο οἱ Πορτογάλλοι πρῶτον ἐζήτησαν νὰ εὕρουν θαλασσίαν ὁδόν, ἵνα φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ πολλὰ ταξίδια καὶ περιπετείας κατώρθωσαν νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ὁδὸν αὐτὴν· ὁ πρῶτος δὲ ὁ ὁποῖος ἐφθάσεν εἰς θαλάσσης εἰς τὰς Ἰνδίας ἦτο ὁ θαλασσοπόρος Βάσκοσ Δεγάμας. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Πορτογάλλοι ἠγωνίζοντο νὰ εὕρουν τὴν κατὰ θάλασσαν ὁδὸν εἰς τὰς Ἰνδίας πλέοντες πρὸς ἀνατολὰς, ἄλλος θαλασσοπόρος, ὁ ἐκ Γενεύης Χριστόφορος Κολόμβος, συνέλαβε τὴν ιδέα νὰ εὕρῃ τὴν ὁδὸν αὐτὴν πλέων ἀντιθέτως, δηλαδὴ πρὸς δυσμὰς.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του τὸν ἐβοήθησεν ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα, ἡ ὁποία τοῦ ἔδωκε τρία πλοῖα, 120 ναῦτας καὶ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα διὰ τὸ ταξίδιον. Ὁ Κολόμβος ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας ἐφθασε εἰς τὰς Ἀντίλλας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν μέρος τῶν Ἰνδιῶν, ὅπως ἐνόμισαν, ἀλλὰ νέα ἤπειρος ἡ Ἀμερική. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Κολόμβον καὶ ἄλλοι τολμηροὶ ἐρευνῆται ἔκαμαν διαφόρους ἀνακαλύψεις.

ἐκτὸς τῶν Πορτογάλλων καὶ τῶν Ἰσπανῶν ἰδίως Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ἐκχυαν πολλὰς κατακτήσεις καὶ ἔδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὸν νέον κόσμον. Αἱ ἀποικίαι αὗται ἔγιναν σπουδαῖα κράτη, ὅπως αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὰς Ἠνωμένας πολιτείας—μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καὶ περισσότερον πολιτισμένας Δυνάμεις τοῦ κόσμου.

40ὸν

Ἄλτσα, ἀφορμαὶ καὶ ἀποτελέσματα τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως.

I. Ἡ κατάσταση Σκότος καὶ ἀμάθεια ἐδρασίλευεν, καθὼς τοῦ κλήρου. εἶπαμεν, κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν Ἑυρώπῃν. Οἱ κληρικοὶ ἦσαν οἱ μόνοι μορφωμένοι ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ εἶχον εἰς τὰς χεῖράς των τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ὅμως εἶχαν δεσμεύσει μὲ τὰ δεσμὰ τῆς Θεολογίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ κληρικοὶ ἐξασκοῦσαν μεγάλην δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀμορφώτων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἀποκτοῦσαν μεγάλα πλοῦτη. Τὰ πλοῦτη ὅμως καὶ ἡ ἀργία ἐκαμνον τοὺς κληρικοὺς νὰ λησμονοῦν τὰ καθήκοντά των καὶ νὰ διαπράττουν παντὸς εἶδους καταχρήσεις καὶ ὑπερβασίας· ἐπέφερον δέ, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὴν πολυτέλειαν, τὴν τρυφήν καὶ τὴν διαφθορὰν αὐτῶν. Ἀπ' οὗτου ὅμως οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, ἄρχισαν νὰ μορφώνωνται καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐλευθερώθη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Θεολογίας, ὅλοι ἠεθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων. Πολλοὶ μάλιστα σοφοὶ καὶ εὐσεβεῖς ἄνδρες ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς καταστάσεως ἐκείνης καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν συγγραμμάτων των ἐπεδίωξαν τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἄλλὰ δὲν κτώρθωσαν τίποτε· ἡ δύναμις τοῦ κλήρου ἦτο μεγάλη· διὰ τοῦτο ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν κατεδιώχθησαν, ἄλλοι

δὲ ἐβασανίσθησαν ἢ ἐκάησαν ἐπάνω εἰς τὴν πυράν! Διὰ τοῦτο ἐπεκράτει μεγάλη δυσαρέσκεια ἐναντίον τοῦ κλήρου καὶ τοῦ Πάπα καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ μικρὰ ἀφορμὴ διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς ἐπανάστασιν.

2. *Οἱ μεταρρυθμισταί.* Καὶ τὴν ἀφορμὴν ἔδωκε ὁ Πάπας Λέων ὁ Ζ', ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς μεγάλας δαπάνας τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀκολάστου βίου του, ἐχορήγηται μὲ χρήματα τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν—συγχωροχάρτια! Καὶ πρῶτος ἐξηγέρθη ἐν Γερμανίᾳ ὁ μοναχὸς Λούθηρος (1517), ὁ ὁποῖος ἤλεγξε δημοσίᾳ τὴν διαφθορὰν τοῦ κλήρου καὶ τὴν πώλησιν τῶν συγχωροχαρτίων καὶ διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῆς ἀπεριόριστου ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης ἀκόμη ἀνεμειγνύετο. Ὁ Πάπας μόλις ἔμαθε ταῦτα, ἐπροσέκλεσεν ἀμέσως τὸν Λούθηρον εἰς Ῥώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῇ· ἀλλ' ὁ Λούθηρος δὲν ὑπήκουσε. Τότε ὁ Πάπας ἐξεσφενδόνισεν ἐναντίον αὐτοῦ φοβερὸν ἀφορισμόν.

Ὁ Λούθηρος ὅμως δὲν ἐπτοήθη· τοῦναντίον ἔκαψε δημοσίᾳ τὸ ἀφοριστικὸν ἐγγραφοῦν! Καὶ ἐξηκολοῦθησεν τὸν ἀγῶνά του. Ὁ Λούθηρος ἐζήτηι νὰ ἀποποιηθῇ ἡ λειτουργία καὶ νὰ γίνεταί εἰς τὴν γλώσσαν καθενὸς λαοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν, ἢ ὁποῖα ἦτο ἀκατάληκτος· νὰ πύσῃ ἢ προσκύνῃσι τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων, νὰ κηταργηθοῦν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἱερεῖς νὰ νυμφεύωνται, ὅπως οἱ λαῖκοί. Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ Λουθήρου, ἀνεφάνησαν καὶ ἄτεροι μεταρρυθμισταί ἐν Ἑλβετίᾳ, ὁ Ζβίγγλιος καὶ ὁ Καλ-

ΛΟΥΘΗΡΟΣ

βίνος. Καὶ οὗτοι ἔκαμον ἀπλουστέραν τὴν λειτουργίαν καὶ ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν κάθε μέσον ἐξωτερικῆς λατρείας, δηλαδὴ σταυρούς, εἰκόνας, λαμπάδας· κατήργησαν τὰς τελειὰς καὶ τὰς ἑορτάς, ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς, καὶ μετέβαλον τὴν λατρείαν εἰς εὐσεβεῖς συναθροίσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐγένετο μόνον κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, προσευχαὶ καὶ ἐψάλλοντο ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν.

ΚΑΛΒΙΝΟΣ

3. Οἱ ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως πόλεμοι καὶ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ἡ μεταρρύθμισις ταχέως διεδόθη εἰς διαφόρους χώρας τῆς Γερμανίας, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας θέλων νὰ τακτοποιήσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, συνεκάλεσε συνέδριον τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ σύνοδος αὕτη ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς μεταρρυθμίσεως, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λουθήρου διαμαρτυρήθησαν· διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν διαμαρτυρόμενοι. Ἀλλ' ἡ μεταρρύθμισις διήρσατο τοὺς λαοὺς εἰς δύο μερίδας, τοὺς καθολικοὺς καὶ τοὺς διαμαρτυρομένους—μερίδας αἱ ὁποῖαι ἐμισοῦντο ἀγρίως καὶ κατεδίωκε ἢ μίαν τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν φοβεροὶ καὶ μακροὶ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέφερον μεγάλας καταστροφὰς καὶ ἡρῆμωσαν τὰς χώρας. Καὶ εἰς μὲν τὴν Γερμανίαν ἐξ ῥράγῃ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκασε 30 ἔτη (τριακονταετής), εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ὁ πόλεμος διήρκασεν 100 σχεδὸν ἔτη! Ἐπὶ τέλους δὲ εἰς μὲν τὰ βόρεια μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης

ἐπεκράτησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι, εἰς δὲ τὰ νότια μέρη οἱ καθολικοί. Ἄλλ' εἶχε καὶ καλὰ ἀποτελέσματα ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις· πρῶτον εἶναι ἡ τελεία ἀπελευθέρωσις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης ἀπὸ τῆν Θεολογίαν· κάθε μία ἀπὸ τότε ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον τῆς καὶ ἀναπτύσσεται ἐλευθέρως. Ἐπειτα ἡ παιδεία δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν, κληρικῶν — τῶρα μορφώνονται καὶ οἱ λαϊκοί· τρίτον ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ τοῦ Πάπα, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέγκουον ἕως τώρα, ὄχι μόνον οἱ κληρικοὶ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῆς, κατέπεσε — καὶ κατέπεσε διὰ παντός.....

Τ Ε Δ Ο Σ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

Πρόχειρον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἦτοι ὁδηγὸς τῆς ἑλληνικῆς ὀρθογραφίας· σχῆμα μικρὸν τῆς τσέπης, σελ. 400. (ἐπι ἐκλεκτοῦ χάρτου), Τιμᾶται Χρυσόδετον Δραχμ. 10.—

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΡΑΡΗ

- Γραμματικὴ** τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μάλιστα τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐγκεκριμένη. Τιμ. Δρ. 5.—
Μεθοδικὸν Συντακτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ διασαφήσεως τῶν γενικῶν συντακτικῶν ἐννοιῶν ἐγκεκρ. Δρ. 4.—
Γραμματικαὶ Ἀσκήσεις εἰς τὸ τυπικὸν καὶ ἐτοιμοσχολικὸν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, μέρος Β'. ἐγκεκρ. Δρ. 4.—

ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΑ

ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ
(καὶ ἐναχοῦ μετὰ ποιητικῶν ἀττικῶν
καὶ μετὰ μεταγενεστέρων τύπων)

ΜΕΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ
ΥΠΟ

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΥ Δ. Φ. Ἐκδόσις τρίτη
βελτιωθεῖσα καὶ διὰ προσθηκῶν ἐπανηθηθεῖσα

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ Μ. Ι. Σ. ΔΙΒΕΡΟΣΣχ. 8ον σελ. 188 Τιμᾶται δρ. 7.—

ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΠΡΕΠΟΥΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

ὑπὸ Η. Φέρμου Χρυσόδετος. Τιμ. Δρ. 4.—

ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΒΑΡΩΝΗΣ

ΣΤΑΦ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ **

Περιεχόμενα : Γέννησις — Βάπτισις — Γάμος — Κηδεύειν
— Ἀγγελτηρία — Ἐπιστολαὶ — Προσκλητήρια — Ταξείδια —
Ἐκκλησία — Θέατρον — Φιλοφρονήσεις — Ἔορται — Γεύματα
— Χοροὶ — Ἐσπερίδες — Δώρα — Ἐπισκεπτήρια — Ἀλληλο-
γραφία — Ἐπισκέψεις — Ἐθιμοτυπία συνομιλίας — Προσόν-
τα τοῦ ἀληθοῦς τζεντλεμαν καὶ τῆς εὐγενοῦς Κυρίας — Ἡ
ἀφέλεια ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

0020561151

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

